

המבשר פורני

ערש"ק פרשת ואתחנן (נחמו)
י"ד במנחם-אב תשפ"ה • גליון 871

צדיקא ופרישא

חמש שנים להסתלקותו לשמי רום של

כב"ק מרן אדמו"ר

ה'עטרת ישראל' מסאדיגורה זצוק"ל

יריעה נרחבת לזכרו הטהור

זכרונות נפלאים, עובדות מופלאות, אמרות טהורות ולקחים בוהקים

קבלת עול תורה

שיחת קודש בעניני השעה

שנשמעה מפי

כ"ק מרן אדמו"ר מאלכסנדר שליט"א

על חשיבות לימוד התורה בצל גזירת

הגיוס המרחפת על כלל ישראל

בין הזמנים

הרב יוסף שרולוביץ

במחקר מיוחד ומעמיק על ההיסטוריה

של בין הזמנים, סיבת התהוותה, זעקת

גדולי האחרונים

וסדרי הלימוד המיוחדים בה

בנאות
דשא
ירביצני

לרגל ימי בין הזמנים סדרה מיוחדת של סיורי וטיולי התבוננות
בעולמו המופלא של בורא ויוצר הכל,
והשבוע על עולם המים - הים, המעיינות, הנהרות והנחלים

- ❖ ואתחנן אל ה': משה רבינו התפלל על זמנים שלא יתנו להתפלל וללמוד (טו)
- ❖ לאמר ה' אלוקים: הבקשה שגם ברגעים האחרונים לדעת שיש בורא בעולם (כד)
- ❖ כי מי גוי גדול: סגולות עצות וישועות מצדיקי הדורות על תפילה וזעקה להשי"ת (ט)

וְאֶתְחַנֵּן
אֶל ה'

נחמו נחמו עמי העבודה בימי 'שבעה דנחמתא'

בן-יחיד היה לו למלך, ואותו אהב מכל. יקר הוא בעיניו מכל שכיות-חמדותיו גם-יחד. על כל תשוקותיו גברה תשוקתו לבנו-מחמדו. וירעיף עליו ללא-הרף מכל טוב וטוב, עטפו אהבה לאין שיעור, ושטפו פינוקים ועדנים בלי מידה. היה הילד מרכז-החיים בארמון-המלוכה, ולא חסר דבר. כילד, לא-אחת שגה בתהלוכותיו ומעד באורחותיו. עבר על כללי-חיים אליהם חונך, לא קיים הנהגות אליהם הודרך. והמלך, לא חשך ממנו שבט-עברתו. ענוש הענישו בהתאם לחומרת-מעשיו. והילד, לא נפגמה בגין כך אהבתו אל אביו המלך כמלוא-נימה. לא עלתה על דעתו להפנות לו עורף, או להתרחק הימנו. כי על כן, הרגיש וחש – יותר נכון: ראה במוחש, עין-בעין – כי אך מעוצם-אהבה-שופעת הכהו אביו והענישו. הלוא רואה הוא כי מיד ותוך-כדי ממשך אביו להשפיע עליו רוב-טובה, לפנק אותו כאשר באמנה איתו – ויותר מכך.

אך הנה בגדול הילד ויהי לנער, במקום כי יוסיף להשתפר ולהשתבח ולעלות על מסלול-חיים ישר ויציב, הוסיף והגביר חטא ופשע – בכמות ובאיכות, ולא עזרו כל התוכחות וכל אשר יסרהו אביו-אוהבו, עד שלא נותרה ברירה למלך אלא להענישו בעונש חמור ביותר – לגרשו מארמון-המלוכה. אולי כך יתפוס את חומרת-ההנהגות; אפשר כך יתפוס מה רוב טוב הנחילו אביו – וייתן אל ליבו מה רבה הייתה כפיות-הטובה שלו; שמא כך יעבור טלטלה נפשית ותודעתית, וזה מה שיעמידו על מקומו – לטוב לו כל הימים.

חכם ונבון היה המלך. ידוע-ידע כי כגודל הסיכויים, גודל הסיכונים. בהיות הבן מורחק ומושלך ממושב אביו, הרי לא ירגיש ולא יראה את אהבת אביו המלך אליו; אולי כך תמוג אהבת-הבן אל אביו; בהיות כך, הלוא עלול להיפרם הקשר-הנפשי של הבן אל אביו, וחמור מכך: כיון שכך, עשוי הוא להתרגל לצורת-חיים הרחוקה מלאפיין בן-מלך, לאמץ אורחות שמקומם לא יזכר בארמון-מלוכה, להתאקלם ולהשתלב בחיי-רחוב. ואז, כמה קשה יהיה אח"כ – ואולי בלתי-אפשרי – להחזירו אל מקומו הטבעי ולהעמידו על מעמדו הראוי והמתבקש.

מה עשה המלך? בינות לבגדים ולאביזרים בהם צייד אותו לעת גירוש, הטמין ופיזר מכתבים אישיים ממנו אליו, בהם סיפר לו על עוצם אהבתו ורוב חיבתו אותו גם לעת כזאת, ואל גודל תשוקתו לראותו שוב איתו-עימו כאחד-יחד. היו אלה מכתבים רצופי וגדושי ביטויים וניסוחים שהעידו כי יותר משנכתבו בדיו, נכתבו בדמעות ובדם-הנפש. ודאג המלך לכך כי גם בהמשך הזמן יגיעו אל בנו מכתבים כאלה וכאלה.

קשה הייתה שעת-הפרידה, ולא ניתנת לתיאור. לא-פחות קשה הייתה השעה בה תפס בן-המלך את שפל-מצבו ואת עוצמת-הנפילה. עצב נורא השתלט עליו, וישקע בדיכאון. אך הנה מצא מכתב ממכתבי המלך – ויאורו עיניו, ותחי נפשו. וכן, היו המכתבים הללו מחזיקים אותו בדרכי-הנוד הקשים והמרמים שנגזרו עליו – לבל יטבע בעיצובו, לבל תימוט אהבתו אל אביו, לבל ישכח כי בן-מלך הוא, וכי מעמדו כובל ומחייב.

"נחמו נחמו עמי יאמר אלוהים, דברו על לב ירושלים... כי לקחה מיד ה' כפלים בכל חטאותיה" – "יש להבין מה שנאמר 'כי לקחה מיד ה' כפלים בכל חטאותיה' – וכי תצא זאת מיד העליון ב"ה להכות כפלים על שום חטא ופשע חלילה, הלוא כבר נאמר כי הש"י ב"ה רב חסד הוא ומרבה לסלוח, מכל-שכן שלא יוסיף אל אלה מכה רבה..."

אך הנה זה שורש כל הנחמות של ישראל בהגלות, הוא לנחם אותם ולדבר על ליבם ולהעיר אוזניהם למשיבת-נפשם לאמר להם, כי אף גם עתה בהיותם בארץ אויביהם, גולים מעל שולחן-אביהם, ואין איתנו יודע עד מה מהתגלות כבוד ה' עלינו ורוח-שכינתו בתוכנו כמו בימים הקדמונים, בכל זאת לא שב כבוד ה' מאיתנו ולא מאס את זרע ישראל חלילה לעולם, ולא רחק מהם. עוד שכינתו בתוכנו, והנה זה עומד אחר כתלנו, וכביכול הוא אסור איתנו וקרוב הוא לכל קוראיו אליו, וממהר לגאלנו בגאות-עולמים.

"כאשר אמנם מלבד הייסורים והעוני שסובלים ישראל

דברי שיר להבין משל ומליצה

יקותיאל יהודה גנזל

הנחמו

אֶפְסֹנוּ כְּסָאוֹת אֲבֵלִים
גָּזְזוּ מִמַּחֲטָה מְקַנְחַת דְּמָעָה
קָבְרוּ מִסְפְּרֵי קְרִיעָה וְכָלִים
וְקוֹל מִסְפַּד הַמְכָרִיז שְׁמָעָה
נַחֲמוּ נַחֲמוּ עַמִּי

מִלְחָמוֹת, צָרוֹת, יָרִיֹּת
נִשְׁמַתֶּם צָרוֹרָה בְּצָרוֹר הַפֶּחַד
נָבִיט עַל אוֹתָן הַיְדִיעוֹת
עַל הַתְּלָאוֹת נֶצַחַק בִּיחַד
נַחֲמוּ נַחֲמוּ עַמִּי

צִיּוֹד רְפוּאֵי וְכָל מְכֻשׁוֹר
יִתְנַדְּפוּ כְּתֵרוֹפּוֹת נִסְיוֹנִיֹּת
נְחִיבֵק אַחִים מֵאַרְץ אֲשׁוֹר
בְּהִמּוֹנֵיהֶם יִבּוֹאוּ בְּאַנְיּוֹת
נַחֲמוּ נַחֲמוּ עַמִּי

וְאֵין יוֹתֵר אִיוֹם אִטּוֹם
וּמִי זוֹכֵר שֶׁהָיוּ לוֹיּוֹת
וְאֵין מִי יֹגִיד קִדִּישׁ יְתוֹם
כְּלָבִיא יָקוֹם, בְּנֵי אֲרִיֹּת
נַחֲמוּ נַחֲמוּ עַמִּי

הפטרות 'שבעה דנחמתא' אותם אנו מתחילים לקרוא ב'שבת נחמו', הינם אגרות-שלומים-ואהבה בהם צייד אותנו הקב"ה עם צאתנו לגלות הארוכה והנוראה. הם שופעים אהבה עזה כמוות. פסוק-פסוק זועק חיבה עצומה. הם מספרים ומגלים כי לרגע לא פסק חפץ ה' בנו ותשוקתו אלינו, וכי עז-רצונו לראותנו שוב קרובים אליו סמוכים אל שולחנו.

דברי הנחמה והבשורה שבפי הנביאים צריכים להיות מול עינינו תמיד. עלינו לחזור עליהם ולשננם כסדר. בייחוד עתה לאחר תקופת האבל אפופת העיצבון על החורבן והגלות. בכוחם נחזיק מעמד כל עוד לא זכינו לגאולה. על-ידם נלבה בקרבנו רגשי אהבה אליו ית', ומהם ניקח לעבוד את ה' במלוא העוז והעוצמה – גם בתקופת ההסתר והשפל הכ"כ נמשכת.

וכמו אב המעניש את בנו, שלאחר העונש יגברו רחמיו עליו, ותתעורר אהבתו אליו ביתר-שאת, כך, כביכול, הקב"ה כלפי זרע-רחומיו לאחר העונש הנורא של חורבן וגלות. ולכן, מדי שנה, בחלוף זמן חורבן-בינתו וגלותנו-מארגנו, יהמו רחמיו ית' ביתר-תוקף ותיגבר אהבתו: "... הנה ידוע מידת טובו של בוראנו ית"ש שהוא נוה לרצות ר"ל אף אם כבר כעס על רוע מפעלינו, הוא נוה לרצות אח"כ, והוא מתנחם ומתחרט למפרע על הכעס שהיה לו תחילה... ובזה יש לפרש ג"כ הפ' 'נחמו נחמו עמי' וגו' – לשון נחמה וחרטה דמעיקרא, על תוקף הגלות שעבר יאמר אלוהים. וזהו שאמרנו בגמ': 'לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב', כי החדשים נחלקים לפי ההפטרות 'דנחמתא וג' דפורענותא, כי חלקו של עשו הם ג' חדשים אלו – טבת תמוז אב, אף כי אז בחודש אב גברה ידו לשלוט בנו ולהחריב בית קדשנו ותפארתנו, על כל זאת אין מגיע לו חלקו רק עד חצי חודש. לכן בהגיע יום חמשה-עשר, נתעורר הרחמים הגדולים עלינו להביא כביכול נחמה וחרטה דמעיקרא על ימי המצרים אשר שלטו יד אויבנו, ומתחילים ימי הרצון. לכן לא היו ימים טובים כאלו מקודם" (שם, לשבת נחמו ולחמשה-עשר-באב ד"ה נחמו).

"והוא המשל כדרך האב שמייסר את בנו בשבט כדי להדריכו, ואעפ"כ אח"כ הוא מקרבו ומדבר אל ליבו ומנחם אותו לומר לו: אהבתיך ומשכתיך חסד, וגם כשאני מוכיח אותך בשבט הוא לטובתך. וכן העניין אחר הימים הנוראים האלו – ובפרט בת"כ – אשר הדינים מתוחים רח"ל... לכן לעת ערב הוא מנחם את עמו ישראל ומראה להם התקרבות ביד-ימינו..." ("עבודת ישראל", פ' דברים ד"ה הנה, עיי"ש).

בגיליון מופיעים דברים שיש לנהוג בהם בקדושה ראווה

המבשר | תורני | פרשת ואתחנן | י"ד במנחם-אב תשפ"ה
עורך: אלחנן קלאר

תגובות הארות והערות יתקבלו בברכה בפקס: 5805804-02
ובדוא"ל: bezeqint.net@a6183881

כי מי גוי גדול

עיונים ודקדוקים שונים בפרשת השבוע

ביאורים וחידושים על פרשת השבוע

הנאמן רבי אהרן יעקב שליט"א מח"ס שערי אהרן

וה' התאנף בי על דבריכם וכו' כי אנכי מת בארץ הזאת וגו' שני הפסוקים האלה נתקשו המפרשים בזה, כי לכאורה אין להם חיבור לא למעלה ולא למטה.

ובפשוט נראה לי, דאחרי כל מה שעבר עליהם בענין העגל, דהיינו שמה רבינו הראה בזה את ידו החזקה, ששבר את הלוחות, ושרף את העגל, והשקה אותם מאפרו, הרי כבר אין בזה שום חשש שבחיינו יעבדו עוד הפעם ע"ז, ולכן אמר להם, וה' התאנף בי וגו', כי אנכי מת בארץ הזאת, אינני עובר את הירדן, ולכן השמרו לכם פן תשכחו וגו' ועשיתם לכם פסל וגו', וזהו על משקל מה שאמר להם בפרשת "וילך" (ל"א, נ"ט) "כי ידעתי אחרי מותי כי השחת תשחיתון וגו'".

והמלבי"ם כתב, דהנה אמרו חז"ל [כן משמע בערכין ל"ב], שאם היה משה נכנס לארץ, היה מבטל יצרא דע"ז, כמו שבטלוה אנשי כנע"ג בימי עזרא, וזהו שאמר לבאר להם, מדוע הוא כופל ומשנה להזהיר אותם על ע"ז, שזה מפני שה' התאנף בי וישבע לבלתי עברי את הירדן, כי אנכי מת, כלומר אחרי השבועה נמצא שבהכרח אנכי מת בארץ הזאת, ולא אוכל לבטל יצרא דע"ז, ולכן השמרו לכם פן תשכחו וגו'. עוד נראה לי ע"פ מש"כ רש"י בפ' מטות (ל"א, כ"א) וז"ל, ויקצוף משה על אלעזר ועל איתמר, בא לכלל כעס בא לכלל טעות, וכן בשמעו נא המורים, ויך את הסלע, על ידי הכעס טעה ע"כ, וכתב הרמב"ם (דעות פ"ב הל"ג) וז"ל, אמרו חכמים הראשונים, כל הכועס כאילו עובד ע"ז ע"כ, וזהו שאמר להם משה רבינו כאן, הלא הדברים ק"ו, ומה אני שרק כעסתי, והרי זה כאילו עובד ע"ז, נענשתי כך וכך, על אחת כמה וכמה עובד ע"ז ממש, ולכן השמרו לכם וגו'.

והמשך חכמה ביאר בזה בשני אופנים.

[א] כי אחד מן הסיבות אשר בגללן היה ברצון הגזר שימות משה במדבר, בשביל כי זה משה האיש, הוציא מים מצור החלמיש, לחם לא אכל ומים לא שתה, נתן להם לחם מן השמים, הרג מלכי האמורי, בקע ים סוף, אשר לזאת, כי ימי בני גילו אשר זכרוהו מנוער, ודימו במחשבתם כי המה בסוגו ובמעלתו, והוסיפו להתקנא בו, ואמרו כי כל העדה כלם קדושים ומדוע תתנשאו וגו', והביטו אחרי משה להטיל דופי במעלליו, לא חששה התורה כלל [פן יעשו אותו אלו] אמנם אחרי מות כל הדור ההוא המלינים והמתרעמים, אז אנשי הדור החדש, אשר מנוער יזכור רק מפעלות משה הבלתי טבעיים, אשר כל מערכות הטבע נקדעו בשבילו, ובפרט בעת היותם נערים, לא נחקק בלבם לייחס זה אל השם אשר משה קורא בשמו ומדבר אליו תמיד, על כן חששה החכמה העליונה, פן בבואו לארץ ישראל, ייחסו אליו כי הוא אלוקא, והוא ענין בלתי טבעי, מין אנושי אשר צועד על כל מערכות הטבע, ולו יעבדו וישתחוו, ויתבטל בלבבם הרגש האמונה האמיתית, וכבר נתעוררו רבותינו במדרש (במדבר רבה י"ט) "וידבר העם באלהים ובמשה" השוו עבד לקונו, ולכן בגין שמתו ישראל במדבר, ויקם דור חדש, זאת היא הסיבה למיתת משה, ולכן כאשר צוה על עבודה זרה, אמר 'וה' התאנף בי על דבריכם וישבע לבלתי עברי את הירדן' כלומר רק על דבריכם, דהיינו שלא תחטאו ולא תקדישו אותי, נשבע לבלתי עברי את הירדן [ועיין ברמב"ן].

[ב] כוונת הכתובים נראה על דרך שדברנו במקום אחר, שאין אדם צריך להכנע מול המאורות והרוחניים המשפיעים על פי פעולת האלקי בהם, כגרון ביד החוצב על העולם השפל, כי שניהם כאחד מקבלים השפע מהיחיד האמיתי ברצונו האמיתי, וכמו שלא יתפעל ויכנע האדם מן המזון אשר יאכלם, כי אין להם בזה שום הרגש ובחירה כלל, כן הוא המאורות עם הרוחניים, אין להם בזה שום חפץ ורצון, רק ציווי השי"ת, והנה ידוע, כי האומות מתנהגים באמצעות המערכה, כמו שנאמר (ירמיה י') "יחתו הגוים מהמה" לא כן בית ישראל "אין מזל לישראל" (שבת קנ"ו) ומתנהגים על פי השגחתו הפרטית, וזהו שאמר "ופן תשא עיניך השמימה וראית את השמש והירח" כי המה המאירים, המה ימתיקו מגדים, וע"פ מערכותיהם יתנהגו עניני בני האדם "והשתחוית להם" שתיכנע מפניהם "ועבדתם" שתחשבו למשפיעים זולת ההשגחה "אשר חלק ה' אותם לכל העמים" דהיינו כי המה מתנהגים ע"פ המערכה "ואתכם לקח ה' להיות לו לעם נחלה" דהיינו שאצלכם אין פועל המערכה כלל, רק ההשגחה הפרטית, ובוא וראה כי אינך צריך להיכנע כלל מן המנהיג, כי מי הוא היותר מנהיג בין כל הנבראים בשמים ובארץ יותר ממה, ובכל זאת 'ה' התאנף בי וגו' לבלתי עברי וגו' כי אנכי מת וגו', אינני עובר את הירדן, ואתם עוברים וירשתם" הרי אתה רואה איך המנהיג הוא ברצון הבורא לפעול על ידו כגרון ביד החוצב, ואין לו שום יתרון עליו, אדרבה, אתה עובר את הירדן ומשה איננו עובר, כן השמש והירח וכל צבא השמים.

ואם יחשבו אתכם העמים לסכלים, יהיה חלול ה', באמור לכם "עם ה' אלהי (יחזקאל לו, כ)".

ויעויין עוד ברמב"ן, נצי"ב ורש"ר הירש המפרשים בדרכים נוספות.

לבלתי עברי את הירדן

וה' התאנף בי על דבריכם וישבע לבלתי עברי את הירדן, ולבלתי בא אל הארץ הטובה אשר ה' אלקיך נתן לך נחלה: כי אנכי מת בארץ הזאת, אינני עברי את הירדן, ואתם עברים וירשתם את הארץ הטובה הזאת: (ד, כא-כב)

נושא כל הפסוקים הקודמים והבאים הוא האזהרה הגדולה שלא לעבוד עבודה זרה. ויש להבין מדוע באמצע הנאום הארוך על חטא ע"ז רואה משה להזכיר את הענין שאינו עובר את הירדן בגלל שה' התאנף בו על ענין מי מריבה?

ההסבר הפשוט נראה לכאורה כמו שכותב הרמב"ן כאן:

וטעם וה' התאנף בי על דבריכם שהחזיר במקום הזה, לומר: אותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם המצות לעשותכם אותם בארץ אשר אתם עוברים שמה (לעיל פסוק יד), ועתה קחו מפי תורה, כי אנכי מת בארץ הזאת ולא אוכל ללמד אתכם בארץ, ואל תשכחו שם מה שלמדתי אתכם ולא מה שראיתם בסיני.

וכן מפרש ר"י בכור שור (פסוקים כא-כב, וכע"ז בחזקוני):

ה' התאנף בי על דבריכם... ואינני עובר, לא חי ולא מת, ולכן אני מתרה בכם עכשיו, דלא אוכל לדבר עמכם משתבואו לארץ. ויכולים אתם לידע כי לא לצורכי אני אומר שתשמרו המצות ותאריכו ימים בארץ, כי אני לא אעבור שם.

וכן עולה מתפסיר רס"ג שהוסיף מילת 'הואיל' בפתחו של המשפט 'והשם התאנף בי על דבריכם', נעתיק את הביאור מפירוש 'נוה שלום' לרבי עמרם קרח על התפסיר כאן (פסוק כא): "הואיל וכבר נגזר עלי בשבילכם לבלתי עברי וכו', ואנכי מת וכו', ואתם עוברים וכו', השמר אחר שתעברו פן תשכחו".

אמנם מה שעדיין קשה לשיטה זו הוא מדוע צריך משה להזכיר את הסיבות שבגללן לא נכנס לארץ, דהיינו שה' התאנף בו ושהו בגלל ישראל. היה לו להתחיל מפסוק כב "כי אנכי מת בארץ הזאת וכו' ואתם עוברים".

ולכאורה זו הסיבה שראב"ע פירש באופן אחר: "וטעם ה' התאנף בי - בעבור שאמר (פסוק קודם): ויִצָא אתכם להיותכם לו לעם נחלה בארץ, שתעבדוהו; רק אני לא אראה בטובה הזאת", ונראה שכוונתו שכשמה מדבר על כך שישאל נכנסו לארץ הוא נזכר בצער שהו לא יעבור את הירדן.

והאברבנאל מבאר נקודה זו באופן אחר:

ואמנם אמרו 'וה' התאנף בי על דבריכם'. הוא לדעתי כדמות קל וחומר, ללמד את העם שראוי שיזהרו בכבוד השם יתברך ולא יחטאו כנגדו בעבודה זרה ויפחדו מהעונש, ויעשו ק"ו ממה שקרה אליו עליו השלום, כי הוא בסבה קטנה התקצף בו השם יתברך וישבע לבלתי העבירו את הירדן, ולבלתי בא אל הארץ הטובה עד שמפני זה ימות בארץ הזאת ולא יעבור את הירדן.

ושמרתם ונעשיתם כי הוא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים אשר ישמעו את כל החקים האלה ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה: כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרבים אליו כה' אלקינו בכל קראנו אליו: ומי גוי גדול אשר לו חקים ומשפטים צדיקים בכל התורה הזאת אשר אנכי נתן לפניכם היום:

נושא הפיסקה הזאת המורכבת משלושה פסוקים הוא, ששמירת חוקי ומשפטי התורה מרוממת את ישראל בעיני העמים השומעים ואומרים "רק עם חכם ונבון". אמנם יש להבין איך קשור הפסוק האמצעי לנושא זה? משה מצוה (פסוק ו) שבני ישראל ישמרו על המצוות שהם חכמתם ובינתם לעיני העמים, וממשיך (פסוק ח') לתאר את השבח שהגויים ישבחו את עם ישראל שיש לו חוקים ומשפטים צדיקים. אבל פסוק ז' מדבר בשבח העובדה שבני ישראל קוראים אל ה' והוא מושיע אותם, מה זה קשור לכך שצריכים לקיים את המצוות?

נראה שקושי זה בא רבי יוסף בכור שור לתרץ בדבריו כאן:

... שאתם צריכין לשמור המצות שהם סם חיים... ואתם מתכבדין בהם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים, אפילו בעיני העמים שאינם מאמינים בתורה. ועוד, שאתם מתקרבים לפני המקום על ידי המצות. כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו - אם שמרתם ועשיתם.

כלומר, באם ישראל לא יקיימו חלילה את המצוות הרי ה' יסתיר את פניו מהם ולא יושיעם בקראם אליו, לכן מזהיר הכתוב שישמרו את המצוות כדי שה' יענה להם בקראם וממילא גם בזה תפארת תהיה להם מן הגוים שה' קרוב אליהם בקראם אליו.

באופן הפוך מתורצת הקושיא בפירוש מחכמי צרפת שנמצא בכ"י ברלין 121 [הכנס למקראות גדולות 'על התורה' של הרב הלל נובצקי]. לפי פירוש זה סדר הצעת הדברים כאן הוא בדרך קל וחומר המסביר מדוע העמים מסביב יאמרו 'רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה'. שכן מכיון שה' קרוב אלינו ועושה את בקשתנו בכל קראנו אליו - זו כשלעצמה סיבה שנקיים את מצוותיו, כי אין לך אומה בעולם שלא היתה עושה את רצון אלוהיה אם היה נענה לה כך, אפילו אם החוקים לא היו חוקים טובים, כל שכן אלוקי ישראל, שחוקיו ומשפטי צדיקים ככל התורה הזאת, שיעשו עמו את רצונו.

וזה לשון הפירוש שם:

כי מי גוי גדול - גם זה דברי האומות, שיאמרו: לכך הם חכמים ונבונים. כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו - שאין לך אומה בעולם שאם היה אלהות קרובה אליו כל כך שהיה עושה לו בקשתו כה' אלקינו - לפי שרואים שה' אלקינו קרוב לנו ועושה לנו כל מה שאנו קוראים ומבקשים לו, שאם יאמר לו אלהות לעשות אפילו חוקים ומשפטים שאינם ישרים שלא ישמע לו, כל שכן שְׁמִצָּנָה אותנו חוקים ומשפטים צדיקים ישרים, שיאמרו האומות רק עם חכם ונבון שמדבקין בהק' שהוא עושה להם בקשתם, וגם לא צוה אותם כי אם חוקים ומשפטים צדיקים, לכך נאמר: ומי גוי גדול אשר לו חוקים ומשפטים וגו'. ואילו הספורנו מפרש באופן אחר:

הטעם שראוי להקפיד שתהיו נחשבים חכמים ונבונים לעיני העמים הוא שהא-ל יתברך קרוב אלינו "בכל קראנו אליו", וזה יורה שבחר בנו מכל העמים.

ההצלה מגזירת הגיוס ע"י קבלת עול תורה

שיחת קודש בעניני השעה שנשמעה מפי כ"ק מרן אדמו"ר מאלכסנדר שליט"א לפני חבורות בחורי ישיבה גדולה

בעת ה'פירות טיש' שנערך בשבת מברכים חודש מנחם אב תשפ"ה, לרגל
התכנסות הבחורים השנתית

"כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ". כ"ק מרן אדמו"ר מאלכסנדר שליט"א ב'פירות טיש'

**"...היינט 'עשה תורתך קבע' רעדט מען שוין צו אונז [כיום 'עשה
תורתך קבע' כבר מדברים אלינו], שגם אלו שתורתם אומנותם
כל היום, לא יהיה הלימוד באופן של קרעים קרעים..."**

צריכים לומר, שאולי יש כאלו הסוברים שמחויבים לצאת
לשווקים ולרחובות, לזעוק ולמחות. אמנם האמת אינו כן, אלא
די רק לעורר רחמים על זה בינו לבין קונו, כי להתפלל בודאי יש
להתפלל. אך מלבד זאת נצרך ג"כ לידע על מה עשה לנו ה' ככה,
פארוואס איז דאס געשעהן. זעהט אויס אונז דארפן זיך מאכן א
חשבון הנפש, מיר דארפן זיך פאררעכטן אונזער 'קבע' [למה אירע
כן. כנראה יש לנו לערוך חשבון הנפש, אנו צריכים לתקן את ה'קבע'
שלנו].

אז תלמידי ישיבות גדולות און כולל יונגעלייט גייען נישט אין
מיליטער, א זאך וואס אפאר דורות איז מען שוין פטור פון דעם
[שהתעורר שוב ערעור על הקביעות שתלמידי ישיבות גדולות
ואברכי הכוללים אין מגייסים אותם לצבא, דבר שכמה דורות כבר
פטורים מזה].

אודאי מיר גלייבן אז ס'ווערט גארנישט זיין פון דעם, ואין לנו
שיוור רק התורה הזאת (סליחות זכר ברית), און מ'וועט אונז עס
נישט צונעמען. אבער ס'צורודערט, איך פיהל אז די בחורים זענען
פארנומען מיט דעם, ס'נעמט אוועק דער רהיגקייט צו לערנען, די
שוב הדעת [בודאי אנו מאמינים ששום דבר לא יצא לפועל, אין
לנו שיוור רק התורה הזאת, ולא יצליחו ליטלה מאתנו. אך הדברים
מרעידים, הנני מרגיש שהבחורים טרודים בזה, וענין זה מסיר
מהלימוד את הרוגע וישוב הדעת].

א דור פריערט האט מען געמיינט אז 'עשה תורתך קבע' רעדט
צו בעלי-בתים [בדור הקודם היו סבורים ש'עשה תורתך קבע'

בפרקי אבות (א, טו) שמאי אומר עשה תורתך קבע. פירש רש"י
ז"ל (שם) כל היום תעשנה עליך קבע, נוסח אחר תקבע לך עתים
ללמוד בכל יום ארבעה פרקים או חמשה, עכ"ל.

והמכוון, שבמשך כל יום יש להקדיש כמה וכמה שעות קבועות
עבור לימוד התורה דוקא, ואם לא הספיק ביום מחמת איזה סיבה
שהיא ישרים בלילה, כדאיטא בגמרא (עירובין סה.) אנו אגרי
דיממא אנו, יזפינו ביממא ופרעינו בליליא, פי' אנו שכירי יום
ומחויבים ללמוד בכל יום, ואם אי אפשר ללמוד ביום יש להשלים
הלימוד בלילה.

ומאידך, פירש רבינו יונה ז"ל (אבות א, טו) 'עשה תורתך קבע'
על פי מה דאיתא באבות דרבי נתן (כח, י) כל העושה תורתו עיקר
ומלאכתו טפלה עושין אותו עיקר לעולם הבא, וכל העושה תורתו
טפלה ומלאכתו עיקר עושין אותו טפלה לעולם הבא, ר"ל אע"פ
שלא עשה עבירה, אך לא עשה התורה עיקר, אפילו אם היה ראוי
להיות בגן עדן, טפל יהיה שמה, עכ"ל. דורך א ארעי'דיגער לערנען
באקומט מען א ארעי'דיגער עולם הבא, וואס קיינער איז נישט
צופרידען פון דעם [ע"י לימוד בדרך ארעי נוחלים עוה"ב ג"כ באופן
של ארעי, שאף אחד אין מרוצה מזה].

עשה תורתך קבע

אמנם הקשה הגה"ק ר' שמואל די אוזידא זצ"ל מגורי האר"י
בפירושו 'מדרש שמואל' (אבות שם), שבפרק א' אמרו 'עשה תורתך
קבע' ומבואר אשר 'קבע' הוא מעלה, והלא אמרו לקמן בפרק ב'
(משנה יג) וכשאתה מתפלל אל תעש תפילתך קבע אלא רחמים
ותחנונים לפני המקום ברוך הוא שנאמר (יואל ב, יג) כי חנון ורחום
הוא, אם כן לכאורה אינו מובן האם 'קביעות' הוא דבר טוב או אינו
דבר טוב.

וכתב לתרץ, שאם האדם רוצה לעשות 'קבע' ועיקר רק מן
התפילה בלבד, להיות כל היום מן הבוקר עד הערב עומד ומתפלל
בכל יום ויום, עד שעושה תפילתו עיקר ותורתו טפלה, על זה נאמר
(משלי כה, ט) מסיר אונז משמוע תורה גם תפילתו תועבה (שבת
י.) אלא צריך האדם לקיים 'עשה תורתך קבע', ואילו לגבי תפילתו
אמרו 'אל תעש תפילתך קבע' להאריך בה כל היום, 'אלא רחמים
ותחנונים לפני המקום' בזמן התפילה, שלוש פעמים ביום, זמנין
תלתא ביומא (דניאל ו, יא), ערב ובוקר וצהריים (תהלים נה, יח), ונתן
טעם לזה ממה שאמר הכתוב 'כי חנון ורחום הוא', שאם השי"ת לא
היה רחמן, אפשר שהיית צריך לצעוק כל היום עד שיכמרו רחמיו
עליך, אך מאחר שהוא ית' כבר 'חנון ורחום' אין שום ריווח לעמוד
ולבכות כל היום, כי גם בלא זה אפשר לפעול ע"י שלוש תפילות
ביום.

ומבואר מדבריו, שעיקר הקביעות צריך להיות רק בעסק התורה
בלבד, שהלימוד יהיה ה'קבע', אלא שבנוסף לזה יש במשך כל יום
שלושה זמנים שאז יש לעסוק בעבודת התפילה.

והדברים אמורים לעת עתה, אשר אנו חיים כעת בתקופה כזאת,
וואס איז צוריק נתעורר געווארן א 'ערעור' אויף די 'קביעות'

זהו הוראה לבעה"ב], כפי שבדור שלפנינו היו כשרי ישראל שלא הלכו לעבודתם על המחיה ועל הכלכלה עד שלמדו כמה שעות, וגם כאן היו כאלו שבזמנים הטובים ביותר במסחרם היו באים לכאן ללמוד כמה שעות לפני הצהרים, לאחר שהתפללו בשעה מוקדמת, וגם קודם התפילה למדו כמה שעות.

אבער היינט 'עשה תורתך קבע' רעדט מען שוין צו אונו [כיום 'עשה תורתך קבע' כבר מדברים אלינו], שגם אלו שתורתם אומנותם כל היום, לא יהיה הלימוד באופן של קרעים קרעים (סנהדרין עא.), כפי שכתב החזון איש זצ"ל באגרותיו (חלק א אגרת ג) הלימוד שעה והבטלה שעה הוא קיום התווה וההעדר, היינו כאשר באמצע סדר לימוד, משוחחים בדברים בטלים ושאר נארישקייטן [שטותים] וכל הפוליטיקה, ומלבנים זאת עם חבר, וגם יש כאלו שמוכן על ידם ביום ובלילה טלפון שיוכל לדבר, אזי זהו 'קיום התווה וההעדר', ההיפך של 'עשה תורתך קבע'. ובכדי לבטל הגזירה, בודאי זהו העצה הטובה ביותר, להתגבר על זה.

יש סימוכין לדבר. בספר עשר זכויות (מערכה ג אות כ) מספר אב"ד אשעזק, אודות הגה"ח ר' זלמן מאלאווער ז"ל - שכ"ק מרן רבי בעריש מביאלא זצללה"ה זי"ע העיד עליו שידע בעל פה 'תומים' על

חושן משפט שזה היה נחשב פעם תואר מיוחד - שבנו ר' נתן הוצרך להתייצב לצבא רוסיה, אשר היה אז סכנה בגוף ובנפש. נסעו האב ובנו להתברך מפי הרבי הוקן מווארקא זצללה"ה, אך מאחר שהיה בריא וגם במראהו היה כן, השיב הרבי "איך האב נישט פאר דיר קיין שום עצה" [אין לי עבורך שום עצה]. והם פרצו בבכיה עצומה. נעמד הרבי מווארקא והסתובב בחדרו, ובהיותו רחמן פתח ואמר "באמת האב איך נישט פאר דיר קיין שום עצה, נאר די משנה זאגט (אבות ג, ה) רבי נחוניא בן הקנה אומר כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ, אנטקעגן א משנה געבט מען זיך אין הימל נישט קיין עצה, וועסט מקבל זיין אויף זיך 'עול תורה' וועסט דו ווערן פטור" [באמת אין לי עבורך שום עצה, אלא שמבואר במשנה 'רבי נחוניא בן הקנה אומר כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ', וכנגד המשנה אין יכולים לשנות בשמים, לכן אם תקבל עליך עול תורה תהיה חפשי]. ואכן כך היה, ר' נתן קיבל על עצמו עול תורה, ונפטר מהצבא. והעיד אב"ד אשעזק, שהכיר את ר' נתן, כי ברבות השנים היה בעל תפילה באלכסנדר בשחרית של יום הכיפורים, ואף שהיה סוחר, כל ימיו היה יושב והוגה בתורה בקביעות.

וכעין זה היה גם כאן מעשה, שאחד מאנ"ש נקלע לאיזה 'פלאנטער' [סיבוך] בענין הגיוס לצבא, ובעת שבא להתברך מפי כ"ק מרן אאמו"ר זצללה"ה זי"ע, אמר לו "אויב דו וועסט נעמען אויף זיך א קבלה, צו מוסיף זיין שעות קבועות פון לערנען יעדן טאג, זאג איך דיר צו" [אם תקבל עליך קבלה, להוסיף שעות קבועות ללימוד כל יום, הנני מבטיחך], און ער האט אויסגעפירט [ואחר קבלה זו השתחרר]. כאשר בא לבשר על שחרורו, נענה אאמו"ר "ס'איז נישט מיין מופת, נאר ס'איז די מופת פון ר' נחוניא בן הקנה" [אין זה מופת שלי, אלא המופת של ר' נחוניא בן הקנה].

על כן מחובת כל אחד לקיים 'עשה תורתך קבע', כלומר ללמוד מדי יום ביומו ברציפות, בלא להפסיק באמצע הלימוד כלל, ואם לא

הצליח לסיים לימודיו ביום יש לו להשלים בלילה.

דוגמא לזה, שמעתי מאחד מבני משפחת זלאטניק, שאביו היה אחי בעל 'פרי אליהו' וראש ישיבת 'היכל התורה' הג"ר אליהו זלאטניק זצ"ל מנקיי הדעת של קהילת ה'פרושים' ורב שכונת 'כנסת' שברושלים שאנו התגוררנו שם, ובקטנותו כבר התייתם מאביו רח"ל, ולכן היה דודו ר' אליהו מאסף את משפחת היתומים מזמן לזמן עבור 'חיזוק'.

באחת האסיפות, כאשר עורר ר' אליהו אודות קביעת עתים לתורה, התבטא בזה הלשון "אני עד, היה לי שכן, הרבי מאלכסנדר [האמונת משה זי"ע], שבמשך איזה זמן התגוררתי בסמיכות אליו ממש, דלת לידו, והפסיק בינינו רק קיר עץ בלבד, כפי שהיה פעם בשכונות הישנות בירושלים, והנני מעיד שהיו אצלו זמנים קשים, שזוגתו הרבנית ע"ה לא היתה בקו הבריאות ושהתה בבית הרפואה, ומחמת שהיה לו רק בן יחיד [האמרי מנחם זי"ע] ולא היה מי שיעסוק בכל ענייניה, אזי במשך כל היום היה טרוד בה, אך בעת

מוטל עלינו להתחזק בעניין של "עשה תורתך קבע"

ששב לביתו בלילות, שמעתי מבעד לקיר העץ שהפסיק בינינו, כיצד במשך לילות שלמים היה עוסק בתורה, להשלים מה שלא הספיק ללמוד ביום".

זהירות מדברים בטלים

בענין הזהירות מדברים בטלים, האריך האור החיים הק' על הכתוב (במדבר כו, כג) בני יששכר וגו' לפוה משפחת הפוני, וזה לשון קדשו, כי יששכר הוא בן תורה, רמזה התורה בשם זה של 'יששכר', כי דוקא זה ישנו לשכר, וכל חוץ ממנו מה יתרון לאדם בכל עמלו וכו', ואומרו 'לפוה משפחת הפוני' יש להעיר למה הוסיף אות שאינה נבנית מאותיות השם [וואס רוקט מען אריין דא א אות נ'] שהיה לו לומר 'משפחת הפוי', אלא רמו' פוה' הוא לשון פה, ואומרו 'משפחת הפוני' שצריך לפנותו ממותרות המורגשות, גם מהשחוק, ומדברים בטלים, כי הם מונעים קיום התורה באדם. ומצאתי לחסידי ישראל שכתבו כי פה של לומדי תורה דינו ככלי שרת אשר ישרת בם בקודש (עי' רבינו יונה אבות א, יז), כי אין קדושה כקדושת התורה, ולזה אסור לדבר בו אפילו דברי חול, הגם שאין בהם דברים האסורים. והוא מה שרמז במאמר 'לפוה' שהוא פה העמל בתורה, שבו שוכן חצי שמו ית' ו"ה, 'משפחת הפוני' צריך לפנות מפיו כל, חוץ מהגות תורה, ובוזה נכללים חלק אחד ממ"ח קניני התורה (אבות ו, ו), שהם במיעוט שיחה, במיעוט שחוק, במיעוט תענוג, וכדומה להם שבענף המותרות.

וחומר הדבר מבואר בספה"ק עבודת ישראל על המשנה (אבות א, יז) ולא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה, שאם האדם יכתוב על הנייר כל הדברים בטלים שדיבר, ואחר כך יסתכל ויקרא בהם, בודאי יבוש מעצמו, ובפרט כי גדול מאוד חטא דברים בטלים, כי לא ישים אל לבו לשוב עליהם.

על כן בעמדנו עתה לעת כזאת, מוטל עלינו להתחזק בענין 'עשה תורתך קבע', שהתורה תהא אצלנו 'קבע', ביזנעס איז ביזנעס [באופן קבוע כמו מסחר]. ואף שבודאי יש יצר הרע המפריע לזה, אך לימוד התורה יש בו סגולת חז"ל (קידושין ל:): בראתי יצר הרע בראתי תורה תבלין, כי בפנימיות הנפש חפץ כל יהודי לעשות תורתו קבע, אלא שנצרך להתחזק ולהתגבר, להתחיל ולהמשיך סדר רצוף, ללמוד בעמל ובהתמדה.

שמעתי מפי הגרא"מ שך בשם דודו הג"ר איסר זלמן מלצר זצ"ל

מעשה רב. בתחילה היה הג"ר יאשע בער [אבי הג"ר חיים] בריסקער זצ"ל, אב"ד בעיר סלוצק, ואז החזיק בביתו מלמד לבניו, תלמיד חכם שלא רצה לשמש ברבנות, שהיה מכונה בשם ר' דוד דער בלינדער [העיוור], כי כשהלך ברחוב עצם עיניו. ויהי היום, נגזרה גזירת הקנטוניסטים, שמטרתם היה לחטוף ילדי ישראל מחיק הוריהם לצבא, אשר היה גזירה נוראה, כי הוכרחו להישאר בצבא במשך עשרים וחמש שנה. הדרך היה, ששליח הצאר הגיע לבתים לחטוף משם את הילדים לצבא, לכן היו הילדים נחבאים מפניהם במרתפים. מלמד זה ישב במרתף ולמד עם הילדים, ופתאום באמצע שעסקו בבירור וליבון איזה 'תוספות', נעמד מולו שליח הצאר בתוך המרתף כדי לחטוף את הילדים. הרים המלמד את עיניו, ותיכף כשהבחין בשליח, האט ער איהם געגעבן א פאטש אין פנים אריין [סטרו לו על פניו]. בזמנים ההם, נתינת סטירת לחי לשליח הצאר, היה יכול לגרום גזירת גירוש לכל היהודים. כאשר שאל אח"כ ר' יאשע בער

את המלמד אם קלט משמעות מעשה זה, השיב על אתר "וואס זאל איך טוהן אז אינמיטן א 'תוספות' שטעלט זיך אוועק דער 'ערל' אנטקעגן מיר" [מה אעשה שבאמצע 'תוספות' נעמד 'ערל' זה ברוב חוצפתו כנגדי].

ברבות השנים בא ללמוד בישיבתו של החפץ חיים זצ"ל נכדו של אותו מלמד, אמר לו החפץ חיים "דער פאטש פון דיין זיידע זאל דיר עומד זיין, די זכות פון דעם קאך פון די זיידע, וואס איז געווען אזוי פארקאכט אין א 'תוספות', אז א גוי האט זיך געגעבן א שטעל אוועק האט ער איהם געגעבן א פאטש, זאל דיר עומד זיין" [סטירת זקנך יעמוד לך, זכות התלהבות זקנך, שהיה כ"כ להוט ב'תוספות', עד שכאשר גוי נעמד נגדו סטר לו על לחיו, זכות זו תעמוד לך]. ואכן זכות זה עמד לנכדו.

ובודאי כאשר הלימוד הוא עם "ברען", בכדי להיות דבוק בה' ובתורתו, איז דאס גאר א אנדערע לימוד [הרי זה לימוד שונה לגמרי], שגוי אין ביכולתו להשיגה כלל,

כאמרם ז"ל (איכ"ב ב, יג) חכמה בגוים תאמין תורה בגוים אל תאמין, וביאר המהר"ל ז"ל (נתיבות עולם נתיב התורה פרק יד) שהשכל והפשט שבתורה הוא שכל אלקי, והשי"ת נתן זאת רק לישראל, ואילו חכמי האומות אין ראויים אל שכל האלקי שהיא התורה.

הלימוד הראוי באופן של כה דברי כאש

ואוסיף בזה עוד רעיון. בפתיחת פרשת התמיד אמר הכתוב (במדבר כת, א-ג) וידבר ה' אל משה לאמור צו את בני ישראל וגו' שנים ליום עולה תמיד, ורמז בעל הטורים משה' לאמור' צו' את' סופי תיבות 'תורה' לומר שהעוסק בתורה כאילו הקריב קרבן, ע"כ, היינו כנווד מדברי הגמרא (מנחות קי). שלימוד התורה נחשב כהקרבת קרבנות.

אכן ישאל השואל, הלא כל הקרבנות באים לכפר, ואפילו קרבן עולה מכפר על הרהור הלב (ירושלמי יומא ח, ז), וענין הקרבן ביאר הרמב"ן ז"ל (ויקרא א, ט) שבשעת ההקרבה יחשוב שבאמת היו חלבו ודמו נצרכים להישרף על המזבח כדי לכפר על עוונותיו, לולא חסד ה' שיוכל להביא קרבן תמורתו, על כן כאשר בשעת הקרבת הקרבן מתעורר בתשובה, הרי זה כאילו הקריב חלבו ודמו, עכת"ד, ולפי זה צריך להבין כיצד יקוים ענין הקרבן 'כאילו נשפך חלבו ודמו' על ידי לימוד תורה.

ואפשר לבאר על פי מה דאיתא בזה"ק (ח"ב כ:): תעניתו של אדם מחלישין איבריו וגובר עליו יסוד האש, ובאותה שעה צריך להקריב חלבו ודמו באותו האש, והוא הנקרא מזבח כפרה וכו' ולפיכך תיקנו התפילה במקום הקרבן, עיי"ש, והרמ"ק ז"ל ביאר בפירושו אור יקר (שם), שכמו שע"י שמסגף עצמו בתעניות וממעט חלבו ודמו, נתכפר לו, כן הוא ג"כ בכח התפילה, בהיותו מתפלל בחוזק ועינוי גופו לשעה מתוך חלבו ודמו באש טרוח, והוא לו במקום קרבן, והוסיף עוד שלא דוקא בתענית ותפילה, אלא ככה אם יטרח בגופו בכל כוחו בעסק התורה ויתוך ע"י זה חלבו ודמו, יטהר מעוונותיו.

ולפי זה יובן, כי הלימוד הראוי הוא באופן של הלא כה דברי כאש (ירמיה כג, כט) מתוך רתיחת אש (תענית ד.), און אז מ'לערנט מיט א ברען און מיט א קאך [וכשלומדים עם חיות והתלהבות], זהו מיעוט חלבו ודמו, ובאופן כזה לימוד התורה הוא הכפרה הגדולה ביותר, כי ע"י זה מכניס כל חיותו בתורה, בבחינת נפש תחת נפש, א"כ זהו ממש כענין הקרבנות.

עליכם לדעת שהיצר הרע יניח לאדם לעשות כל עניני העבודה,

אך ללמוד לא יתן לו. אמנם כאשר האדם מתגבר עליו ולומד ברציפות, אזי נראה בחוש שאחר שהתייגע בלימודו הרי כל מהותו משתנה לגמרי לטובה.

ומה גם בימי בין הזמנים הבעל"ט, יש לייחד שעות קבועות במשך כל יום ללימוד ברציפות. וכאשר יתקיימו כאן ובשטיבלעך 'ישיבת בין הזמנים', ראוי לנצלו לשנן מה שלמדו, והעומדים להיבחן במסגרת 'ושנתם' יש להם הזדמנות להתכונן לזה. ומוטל ג"כ על בחורי ישיבה גדולה לראות שיהיו דוגמא עבור הבחורים הצעירים, כיצד יושבים ולומדים, וכל אחד יחזק את עצמו, וגם יוכה לחזק אחרים.

יהי רצון שנזכה בימי בין המצרים לתקן מה שנדרש לתקן, ונוכל ליטול זאת עמנו הלאה, לזכות לעבוד את ה' כרצונו ית', וכולנו נזכה לראות בתיקון עולם במלכות שדי, בביאת משיח צדקנו וגאולת ישראל במהרה בימינו, אמן.

לעומקם של דברים

אסופת זכרונות ועדויות על דרך לימודו העמוקה והבהירה של

כ"ק מרן אדמו"ר

בעל 'עטרת ישראל' מסאדיגורה זצוק"ל

מתוך רשימות החסידים וזכרונות המקורבים שזכו לעסוק בדברי תורה בקודש פנימה

במלאות חמש שנים להסתלקותו - כ"א במנחם-אב תש"פ - תשפ"ה

תורת אמת. רבינו במשא קודש

5 שנים
להסתלקותו

תורת אמת היתה תורתו של כ"ק מרן אדמו"ר בעל 'עטרת ישראל' מסאדיגורה זצוק"ל. והאמת - יורדת ונוקבת עד התהום. בכל סוגיא אליה נכנס רבנו, ביקש ללמוד ולהבין את כל הפרטים המרכיבים את הסוגיא, כל פרט ופרט לאשורו. ורק כאשר כל אותם פרטים המרכיבים את הסוגיא היו נהירים, או אז אפשר אכן להבין את מהלך הסוגיא כדבעי, קושיא ותירוץ.

לצורך כך, היה רבנו תר אחר מקורות הדברים. מוציא ספר, ועוד ספר, ועוד ספר - כך שתוך שעה קצרה מאז התחיל ללמוד, כבר היה השולחן עמוס ספרים. המקורות כללו כמובן את ספרי היסוד - גמרא, טור שולחן ערוך וכדומה, ולפי הענין עברו גם לספרי הראשונים, אחרונים, שו"ת"ם ועוד.

להלן יובאו עדויותיהם של החברותות ומקורבי רבנו, איך הייתה נראית דרך לימודו של רבנו, כאשר על כל דבר היה מתעכב בארוכה לראות היכן הוא מוזכר במקומות נוספים ברחבי התלמוד, ולבדוק האם כל המקומות שווים בדינם ובהלכתם.

אם מצא ובריר שאכן יש חילוק בדיניהם, מיד התחיל לפלפל ולחלק בין הדינים כדי להבין מה נשתנה דין זה מדין חברו. כשמצא איזו ראייה לדבריו מהרמב"ם שנקט להלכה כדרך מסוימת ממהלך הסוגיא, היה אצלו ממש 'יום טוב' והיה מתאמץ ליישב ולבאר זאת עם כל הסוגיות שנוגעות בדבר.

כך ישב רבנו ועמל בתורה שעות על גבי שעות, בריכוז מוחלט, כשכל הראש והמוח מונחים בהבנת הסוגיא באופן נפלא. חלק מסדר לימודו של רבנו היה לפי סדר הפרשה. לכאורה לימוד פשוט שאינו מצריך עיון עמוק, אולם רבנו ביקש להבין לעומק כל פסוק וכל קטע ברש"י, עד שמשם היה ממשיך ומגיע לכל חלקי התורה.

לפעמים היה בונה יסודות נפלאים גג על גג לבאר את הנושא הנלמד, אולם אחר שהרהר בדעתו כמה רגעים, הכריע שדבריו אינם מבוססים מספיק על פי שיטות הראשונים או האחרונים. או אז פתח שוב ספרים, עיין והקשה ותירץ באריכות ובהרחבה, עד שהכל בא על מקומו בשלום בבהירות. תורת אמת!

תורת אמת היתה בפיהו

דרך האמת שאפיינה את כל ישותו של רבנו, היא זו שאפיינה גם את צורת לימודו המעמיק. אף פעם לא הסכים להטעות את עצמו כאילו הבין את הנלמד, לעולם לא הותיר אף רק פרט קטן ביותר להשלמת ההבנה, ועד שלא הגיע בס"ד לדרך הבהירה ביותר בסוגיא, לא נחה דעתו.

דברים אלו נשמעו גם מפיו של הרב יששכר קנול שליט"א, שזכה ללמוד עם רבנו בחברותא בשנותיו האחרונות:

הרה"ח אברהם יעקב זילברשלג שליט"א

"בשנים בהן הלך והתהלך וטייל ממושכות, הרי היו הטיולים הללו רגעים של עונג צרוף וחווייה רוחנית כבירה אפופה כולה בשיחות של תורה וחסידות, לעומקם של דברים, ורגעים אלו נצורים בזכרון המשתתפים כחווייה שלא ניתן לתארה במילים. הוא היה מטייל בעיתות אלו בכל רחבי הש"ס והשו"ע, בנגלה ובנסתר, בדרוש ובחידוש, ושיחותיו מתובלות באמרי צדיקים ובתוכן רוחני רב ערך שהותירו רושם כביר..."

לשורש הדברים, מבלי להניח לנקודות עמומות, הכל חייב להיות מובן, ברור.

"ככל שהרבינו ללמוד, נכחתי לראות כי אצל רבנו אין כל הבדל מהו המקצוע בתורה בו הוא עוסק. בכל חלק מחלקי התורה נתקלתי שוב באותה גישה זהה - בירור מקור הדברים, ירידה לשורש הענין והבנת הכל בעומק ההבנה, מבלי להשאיר אבן לא הפוכה..."

"כך היה גם כשזכיתי ללמוד עם רבנו בערבי שבתות את פרשת השבוע עם מפרשי התורה, וכך התוודעתי למאמרי הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע בספרו 'פרי צדיק'. רבנו היה פותח בלימוד המאמר שבספר, ואם הביא בדבריו את דברי הזוה"ק או את דברי הספרי ומדרשים אחרים, מיד פנה לעיין במקור הדברים ולומד אותם בעיון רב. פעמים רבות

"בפעם הראשונה בה עליתי לביתו של רבנו, ישב רבנו והגה בלימודו במסכת ברכות דף כ"א. כדבר המובן מאליי ביקש רבנו שאשב ליד שולחנו והמשכנו ללמוד יחד את הסוגיא בה עסק, לא עברו רגעים אחדים ו'נשאבתי' חזרה בבת אחת לעולם 'הישיבה' החדש, עולם לימוד התורה בדרכו המיוחדת של רבנו. "כשהלימוד הסתיים הורו מחוגי השעון על שעת ערב מאוחרת... כך עברו בחטף שעות יקרות של לימוד ויגיעה בתורה. אם בתחילת הלימוד היו על השולחן רק כרכי הגמ' בהם למדנו, הרי שבסיומם כבר גבהה ערימת הספרים שעל השולחן. ספרי הראשונים והאחרונים, לרבות הטור והשולחן ערוך נפתחו בזה אחר זה, כשרבנו בדרך לימודו המיוחדת עמל ומתייגע על הבנת כל פרט בלימוד הסוגיא ויורד

חבוקה ודבוקה בך. בריקוד עם הס"ת בחנוכת הבית של הקלויז הק' בסאדיגורה

זה מחזה מרהיב, לראות את רבנו בשעות הערב המאוחרות יושב וכותב חידושי תורה בהיכל הישיבה ברצף ובריכוז. מידי פעם היה נעמד לקחת ספר נוסף מארון הספרים, או מחפש את אחד תלמידי החכמים שבהיכל, לדון וללכך עימו את הסוגיא בה עסק. אותם מחברות ודפים שמורים היו בגנזי רבנו. שורות שורות המעידות על שקידה עצומה, חקר האמת ואהבת התורה. אלו שזכו לחצות את מפתן דלת חדר הספרים הגדול שבלונדון מספרים, כי הספרים הרבים שבמקום מעוטרים כולם בהערות והגהות בכתב ידו של רבנו, כאשר תוך כדי לימודו היה רבנו מציין את פרי עמלו בשולי הדף. ביתר שאת ניכר הדבר בספרי ה'שולחן ערוך' שהיו בחדר זה. בכרכים אלו הגה רבנו יחד עם מורו ורבו בהוראה הגאון רבי חנוך העניך פאדווא זצ"ל גאב"ד לונדון, ואת כל מה אשר שמע ממנו תוך כדי לימוד, העלה על הכתב בתוך הספר. לא פעם עורר רבינו אודות נחיצות הכתיבה, והזכיר שאף הוא עצמו כותב ככל אשר ביכולתו. את ערך רבנו לכתובה זו ניתן גם להסיק, מכך שאת זמני הטיסות – שעות בהם ניתן להתרכז באין מפריע, היה רבנו מייעד לכתובת חידושי תורה וסוגיות ארוכות. מבעוד מועד היה מצטייד בערימת ספרים, ובמשך שעות ארוכות היה ממלא ערימות של דפים גדושים בפנינים ומרגליות.

כל רז לא אניס ליה

עיתים, היה רבנו מקשיב לשיחות ושיעורים שנמסרו בהיכל בית המדרש הגדול, וכאשר הייתה קמה סערה בין שומעי השיעור, היה מגלה טפח מידעיותו הרבות. פעם הזכירו בשיעור את מנהג קהילות החסידים, שלא להתגלח כלל בכל ימי ספירת העומר עד ערב שבועות ואף לא בל"ג בעומר, למרות שלפי הנפקס בהלכה אין מניעה להסתפר ביום זה.

לפתע, פותח רבנו את דלת החדר, מחזיק בידיו ספר 'צרור המור' ומראה לסובבים את תוכן דבריו, כי תקנה הייתה שלא לגזוז את שערות הראש משך ל"ג ימים שלמים לסימן אבילות על תלמידי רבי עקיבא. והנה כאשר מתוך מ"ט ימי ספירת העומר מורידים את הימים בהם לא מתגלחים בעקבות סיבה אחרת, חול המועד, שבתות ור"ח, נותרנו עם חשבון של ל"ג ימים.

הדברים חזרו ונשנו תקופה קצרה לאחר מכן, כאשר דובר אודות הדיון בפוסקים לגבי איסור חדש בחו"ל, ומנהג החסידים שאינם מקפידים על כך. תלמידי החכמים שהיו בבית המדרש, חיפשו את מקור לקולא זו. והנה יוצא רבינו מחדרו, בידיו ספר בעל שם טוב הק', ומראה לנוכחים את המקור מתוך קטע בפרשת אמור: "הבעש"ט שאל בחלומו על חדש בזמן הזה, האיק' הדין. וענו אותו שבזמן פטירת הב"ח ציינו את הגיהנום ארבעים יום, מחמת שהיה צריך זה לכבוד הב"ח. ובבוקר עמד הבעש"ט וזה"ה ושלח להביא שכר חדש ושתהו, ואמר כדאי הב"ח שמתיר חדש בחו"ל שנסמך עליו".

בקיאות זו גם ניכרה היטב בעת אשר באו במחיצתו רבנים וגאונים, וכעדותו צחות הלשון של הרה"ח ר' אברהם יעקב זילברשלג שליט"א, שזכה לחזות בעבודת הקודש של רבנו בעת ציארתו ל'נאות דשא' בערי שווייץ:

"בשנים בהן הלך והתהלך וטייל ממושכות, הרי היו הטיולים הללו רגעים של עונג צרוף וחוויה רוחנית כבירה אפופה כולה בשיחות של תורה וחסידות, לעומקם של דברים, ורגעים אלו נצורים בזכרון המשתתפים כחוויה שלא ניתן לתארה במילים. הוא היה מטייל בעיתות אלו בכל רחבי הש"ס והשו"ע, בנגלה ובנסתר, בדרוש ובחידוש, ושיחותיו מתובלות באמרי צדיקים ובתוכן רוחני רב ערך שהותירו רושם כביר.

"לא אחת יצא לטייל עם רבנים וגאונים, וכולם כאחד עמדו משתוממים נוכח ידיעותיו ובקיאותו העצומה שהשתפכו באותם טיולים מבלי משים, כאשר הרפה מעט מאדרת ההסתרה שעטה על עצמו באופן רגיל".

- תשואות חן למכון 'כנסת מרדכי' דחסידי סאדיגורה ולאברך היקר הרב חיים אריה בריקמן הי"ו על סיועם הגדול לביור מקחו של צדיק בלב ונפש חפצה -

כתבנו בספר החיים

כחלק מדרכו של רבנו בלימוד התורה, היה מעלה את חידושי הרבים על הכתב. בהזדמנות הסביר רבנו, כי בכתיבת חידושי תורה ישנו ערך עליון ומקודש ביותר, כי בכך שאדם כותב לעצמו ומסכם את הגלמד, בין אם יש באמתחתו חידושים ובין אם זה רק סיכום דברים, הרי בכך הוא מבהיר לעצמו את הדברים ועומד על רמת הבנתו בסוגיא.

כבר בהיותו צעיר לימים, תמיד היה נראה רכון על תלמודו כאשר לצידו מחברת וכלי כתיבה. זוכרי קורות אותם ימים מספרים, כי היה

מספור היה רבנו מתבטא: 'מ'דארף לערנען די יסודות', ולא היה מסתפק בקבלת רקע במה דברים אמורים, אלא למד את מקורי הדברים בעיון רב.

"חזיון רגיל היה שבמשך כשעתיים ושלוש למד עמי רבנו את מקורות המאמר של הרה"ק רבי צדוק הכהן זי"ע, ורק לאחר מכן שבנו ללמוד את המאמר עצמו, כשהדברים אכן מובנים בעומק אחר לגמרי ומאירים באור יקרות מבהיק והרעיון העמוק מתיישב על הלב. כך גם בתקופות שלפני המועדים בהם למדנו יחד את הלכות המועד ואת הנושאים הנוגעים לאותו זמן".

ארי במסתרים:

החברותא בלימוד הקבלה והמחזור המלא ב'שמות' בכתב יד קדשו

ארון מיוחד בסמיכות למקום רבנו, מלא וגדוש בספרי קבלה. חלק מהספרים היו חדשים, וחלקם היו ירושה – מלאים בהגהות והערות שכתבו אביו וזקנו צוק"ל עלי גיליון, לצד ההערות שהוסיף אף הוא עצמו.

יודעי דבר מעידים, כי רבנו היה בקי גדול בכתבי האר"י, וכל דבר בסדרי התפילות והעבודה היה על פי כתבי האר"י. מעט מזער היה ניתן לראות עיתים באמרות קודשו, בעיקר ב'ימים הנוראים' בתקופת תשרי, בהם היה לפעמים מזכיר מענייני הנסתר הנוגעים לחודש זה, ומבאר מה אנו פועלים במצוות היום.

עוד מהיכל הקבלה בעולם התורה של רבנו, ניתן ללמוד ממה שסיפר הגאון רבי יוסף צלר שליט"א, ראש הישיבה לצעירים:

"כאשר שמע רבנו כי ישנם כתבים ממוח"ז הרה"ק בעל הסולם זי"ע, שעדיין לא ראו אור עולם, אורו פניו וברוב חשקת התורה ביקש לראות את הגליונות. כעבור תקופה הובאו הכתבים לידי רבנו, ובעת נסיעתו למנוחה בערי שווייץ הגה בהם רבנו ממושכות. כאשר שב, סיפר כי רבה הייתה הנאתו מעמקות הדברים.

"עוד אספר, כי בראש השנה תשע"ט ישבתי בתפילה על יד חתנו של רבנו. לתפילות היום הופיע הלה עם מחזור שקיבל מרבנו לתפילה, וכאשר הגיעו ליוצרות המופיעות בקדושת כתר, ראיתי שכל הדף היה מלא ב'שמות' כתובים בכתב יד קדשו של רבנו. המחזור היה ממש חדש, והיה נראה כי ההערות נכתבו בשנה שלפניה".

בין יתר קנייני התורה בהם עסק רבנו, הייתה רבה ידיעתו בחכמת הנסתר והקבלה. זקנו הגדול מרן ה'כנסת מרדכי' זי"ע אשר שם את עינו עליו, ציווה עליו עוד בהיותו רך בשנים להתחיל בלימוד הקבלה. לא הייתה זו אמירה גרידא, כי אם 'הלכה למעשה' ממש. זקנו הגדול הדריך אותו בלימוד ספר 'עץ חיים', וקבע עבורו חברותא עם אחד מגדולי המקובלים שבתל אביב.

גדלותו הרבה במקצוע תורה זה, לא נודעה לרבים, שכן רבנו לא הרבה לעסוק בכך קבל עם ועדה. כאשר אחד מבני ביתו שאלו בביתו שבלונדון אודות ספרי הקבלה שבארון הספרים, השיב בביטול: "אבי מרן ה'עקבי אבירים' היה לומד בספרים אלו... ולא אבה לגלות את עיסוקו בחכמת הקבלה. את רצונו והבנתו ברזי תורה אלו, ניתן היה לראות בעת הלווית אביו מרן ה'עקבי אבירים'. כאשר הבחין ב'חברותא' שהיה לומד עם אביו 'קבלה' - האדמו"ר הרה"צ הרימ"ש גרנירר זצ"ל מאשגל, שבא לחלוק כבוד אחרון למרן ה'עקבי אבירים', פנה אליו רבנו בבקשה, שברצונו להמשיך את קביעות הלימוד שהיה לאביו צוק"ל בחכמת הקבלה.

הדבר חזר ונשנה גם בימים שלאחר מכן, כאשר האדמו"ר מאשגל בא לנחמו בניחום אבליים, הזכיר שוב רבנו את הדבר. ומיד לאחר שקם מה'שבעה' שלח שליח מיוחד לקבוע לכך זמן מיוחד. אכן, מידי ערב שבת, היה רבנו מסתגר עם חברותא זו, ומשך שעות ארוכות יושב ועוסק ברזי התורה, היכלות ועולמות, יחד עם האדמו"ר מאשגל.

בין הספרים הרבים שהקיפו את כותלי הקודש פנימה, היה

כ"ק מרן אדמו"ר

גיצוי אש מלהיטים לאהבת תורה בדביקות ובכיליון הנפש מתוך פרקי חייו של

כ"ק מרן אדמו"ר בעל 'עטרת ישראל' מסאדיגורה זצוק"ל

במלאות 5 שנים להסתלקותו - כ"א במנחם-אב תש"פ-תשפ"ה

מקרבם לתורה. במעמד חלוקת פרסים לבחורי הישיבה

הכלל ללמד – ללא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכל כולו יצא."

בזה חתם הרבי את דבריו – כמרמז על בנו רבנו, שכידוע נקרא 'משה' על-שם אותו עיר וקדיש, וניכר כי גם הוא צועד בדרך זו ומכוחו של אותו צדיק. (מפי הר"ר שלמה בנימין צלר הי"ו).

רבנו עצמו היה חוזר ומספר על הגה"ק רבי משה'ניו ז"ע, כי פעם חזר הגה"ק רבי מאיר שפירא זצוק"ל ראש ישיבת חכמי לובלין, אחר תקופת נופש והסתגר במשך שלושה ימים באוצר הספרים של הישיבה, בלימוד תורה בקול גדול וחשק רב, כך שבמשך אותם ג' ימים לא יכלו לדבר אתו מאומה, כשקולו המשתפך השפיע על כל הישיבה בהתלהבות בלתי רגילה.

לימים סיפר רבי מאיר את פשרם של אותם ימים: "שבת אחת תקופת שהות יחד עם רבי משה'ניו, ולנוכח התמדתו העצומה אף בימי נופש אלו, בערה בקרבי 'קנאת סופרים' עזה ו'נאלצתי' משך ג' ימים ללמוד רצוף, כדי לתת מרגוע לנפשי..."

סיפור זה היה כבבואה לדמותו של רבנו, אהבת התורה העזה שבערה בקרבו, ההתמדה העצומה בניצול כל זמן פנוי ללימוד התורה, תשוקתו התמידית להתקשר לאחד עם התורה הקדושה.

חיי עולם נטע בתוכנו

מעט מכוחו הגדול זכה הקהל לראות בפלפולא דאורייתא אותם נשא בתוך אמרות קודשו, בפעליו הכבירים להרבות אהבת תורה בקרב עדת מרעיתו, וברגעי ההוד בהם היה במצב

"אוי אויבערשטער, די תורה איז אזוי זיס, געב מיר כח צו לערנען די הייליגע תורה!"

מילים מרטיטות אלו, שנשמעו מפי קדשו של כ"ק מרן אדמו"ר בעל 'עטרת ישראל' מסאדיגורה זצוק"ל, בשבת האחרונה לחייו עלי אדמות, מהוות פתח מה לדמותו המאירה שהייתה כולה מקשה וחטיבה אחת של דביקות מוחלטת בתורה הקדושה, באהבתה ישגה תמיד בכל מצב ובכל עת. בכוחות לו לא, בהיותו מתייסר בייסורים מרים. אחר שעות ארוכות של לימוד התורה קודם רעוא דרעווין, ומול ערימת ספרים שהספיקה להיערם על השולחן – השתפכה נפשו של רבנו בלשון זהב זו. כשהוא מעתיר לפני אדון כל: "אחת שאלתי מאת ה', שבתי בבית ה', לחזות בנועם ה".

אהבת עולם אהב רבנו את תורת ה', אהבה לאין קץ ושיעור. בהשתוקקותו הרבה לדבוק במי שאמר והיה העולם, ביקש רבנו תמיד להוסיף עוד ועוד בתורת אמת. תשוקתו לתורה עלתה וגאתה ולא ידעה מנוח.

הרי המשילו חז"ל את התורה למים – מים עמוקים שאין להם סוף. רבנו חתר תמיד להשיג יותר בתורת אלוהים, מעולם לא נתן לעצמו מרגוע, תמיד ביקש להמשיך ללמוד, להגות באמרי שפר, לפענח סוגיות נעלמות, כל מהותו הייתה תורת ה'.

כגודל השתוקקותו לאור התורה, כך גודל שמחתו בעסק התורה. את הנהרה שהשתפכה על פני קדשו בעת שעסק בתורה, הגילה ששרתה על פניו כאשר נשא 'מערכה' בפלפולא דאורייתא, השמחה בה קיבל כל 'חבורה' שכתב בחור, כל 'קנין תורה' של אברכי המשי – לא ניתן לתאר.

עתה, בחלוף חמש שנים להסתלקותו הכואבת שהותירה את עדת חסידי סאדיגורה אבלים ומייתמים ללא עטרת ראשם ותפארתם, במיטב שנותיו ובשיא פריחתו עלה ונתעלה לגנוזי מרומים לאחר שנות הנהגה מעוטות חכמות ורבות האיכות, יוצאים החוצה הסיפורים הנפלאים והעדויות המדהימות על אהבת התורה שיקדה בקרבו של אותו צדיק וקדוש במלוא עוזו, עד שהייתה שלהבת עולה מאליה ומציתה יחד עמה את כל החסידים המקושרים לאילנא דחיי, בידעם נאמנה כי בלי אהבה וחיבור לתורה הקדושה, העיקר חסר מן הספר.

תצליחנו על ידו בתורה

אל מעונו בקודש של כ"ק מרן אדמו"ר בעל 'עקבי אבירים' זצוק"ל בתל אביב, נכנס בהתרגשות אחד מרבני אנטווערפן ובפיו פריסת שלום. "לא מכבר זכתה העיר אנטווערפן לביקורו כבוד של בן הרבי [רבנו זצוק"ל], שמסר שיעור עמוק ונפלא לפני בני הקהילה, אמרים נעימים, מתוקים מדבש ונופת צופים, בטוב טעם ודעת", וכך הפליא ושיבח את רבנו בפני אביו הק', על גודל התעצמותו בתורה בגאונות ובקיאיות מדהימים.

הרבי העקבי אבירים' לא השיב דברים נכוחים, אלא נענה לו בקוצר אמרים: "כידוע, צדיקי בית רוז'ין לא הראו את כוחם וגדלותם בתורה כלפי חוץ. שונה מכך היה דודי זקני הגה"ק רבי משה'ניו מבאיאן – קראקא הי"ד, שהתפרסם כגאון ומתמיד גדול, ושליטתו בכל מכמני התורה נודעה ברבים. עליו המליצו את דברי המשנה 'כל דבר שהיה בכלל ויצא מן

של 'המלך בשדה'. בעת שהיה רבנו משלב מערכות עיוניות - 'פלפול' בתוך אמרות קודשו, היו פניו מאירות באופן שאי אפשר לתאר עלי גיליון. במשך עריכת השולחן הטהור ישב רבנו כמלך, כולו אומר הוד וכבוד. גם אמירת דברי אלוהים חיים הייתה בצורה זו. אכן, בעת שפנה רבנו לחלק העיוני של אמרי הקודש, היה נראה כ'פושט צורה ולובש צורה'. לפתע היה נאזר בגבורה עילאית, פניו מפיקות שמחת תורה אמיתית, ובלהט דקדושה פרש את הסוגיא ברהיטות.

לא היה צורך להיות מונח בסוגיות אלו, עיתים בקדשים או טהרות. כל שומע נשאב בעל כורחו לעומק הסוגיא, לרוב הבהירות והפשטות בהם הביא רבנו את הדברים. בלתי אפשרי היה לראות את רבנו שרוי בכוח שמחה ולא להצטרף אליו...

ההתרגשות בה הקשה רבנו שאלה, השמחה מכל תירוץ או יישוב נוסף בליבון הדברים, היוו דוגמא חיה לכל רואה למאמר הכתוב "כי במ חיייתני". גם מי שלא זכה להבין את עומק הפלפול ולא הצליח להתרכז במשך כל ה'תורה' - החיות וה'גישמאק' בה נאמרו הדברים, נחקקו בעצמות כל רואיהם. באחת השבתות, כאשר סיים רבנו פלפול עמוק מאוד בסוגיית 'מבית ומחוץ תצפנו', אם בדיני טומאה וטהרה דנים כלי לפי עיקרו או ציפוי, חתם את הדברים: "כשזוכים ללמוד היטב עם חיות, זה נותן כח לעבור את כל ניסיונות עולם הזה!"

- -

אם בכל ימות השנה עסק רבנו במפעלים כבירים להשרשת 'אהבת תורה', הרי שראיית פני רבנו להבים בעת עסקו בעיונה

רבינו לצד אביו מרן ה'עקבי אבירם' בעת חנוכת הבית לישיבה, נואם מרן הגר"ש ואזנר בעל 'שבט הלוי' צדוק"ל

שושלת הזהב. רבנו לצד אביו מרן ה'עקבי אבירם' צדוק"ל במעמד חלוקת פרסים בישיבה לצעירים, נראה להבחל"ח ראש הישיבה לצעירים הגאון רבי יוסף צלר שליט"א

והמית את כל מהותו, את כל הנאותיו ותשוקותיו, כמו גם כוחותיו וכשרונותיו, אל אהלי תורה ועבודה.

די לנו במה שהעיד רבנו על עצמו, כי הרגיל את עצמו להסתפק בשתיים-שלוש שעות שינה ביממה ללא צורך בקפה או משקה לעורר את עצמו. (מפי הגאון רבי יוסף צלר שליט"א).

בימי מחלתו התבטא רבנו, כאשר הצטווה ע"י הרופאים לאכול מדי שלוש או ארבע שעות ארוחה קלה. כשאחד ממקורביו העז לשאול האם רבנו מקיים את פקודת הרופאים, השיב רבנו במענה רך ובמתק לשונו: "מה אומר ומה אדבר, אני שוכח שעלי לאכול..." (הרה"ח ר' משה פיקסלר שליט"א).

כך היה רבנו מקיים "גרסה נפשי לתאבה", כאשר הרווה את צמאונו בהתרפקות על התורה הקדושה ובעיון עמוק בספרים הרבים שהיו עמוסים על שולחנו.

מי ימלא ויתאר את יום חג 'שמחת תורה' האחרון לחיי רבנו. קהל הקודש סבר כי שנה זו לא תהיה כמימים ימימה, כי חולשתו של רבנו היתה עצומה ובטוחים היו כי השנה לא יזכו לראות את עבודת הקודש נוראת ההוד בעת ההקפות. אך הנה בעת שיצא רבנו מחדרו לריקודו, נשתנה הכל באחת. בכוחות למעלה מדרך הטבע פיזז בכל עוז לכבוד התורה הקדושה. המקום הפך לחרדת קודש, כאשר רבנו פניו בוערות בדביקות במי שבראנו לכבודו ונתן לנו את תורתו.

גם לאחר שראה הקהל את המחזה הנפלא בעת ההקפה השלישית, לא האמינו כי כך יהיה גם בהקפה השביעית, אך רבנו לא הרפה ולא ויתר, ובכל ההקפות רקד בעוז ותעצומות כבכל שנה ויותר...

בין ההקפות, כשהקהל ממשיך לשמוח בכבוד של תורה, ביקש רבנו לקרוא לאחד החסידים אל הקודש פנימה. משנכנס הלה, החווה רבנו בידיו על גמרא קטנה שהייתה בידו, ואמר: "זהו המשכך כאבים היעיל ביותר! גם בזמנים שכל האחרים לא פועלים, דף גמ' תמיד משפיע!" (הרה"ח ר' נחמן גרוסמן שליט"א).

במילים מרטיטות אלו נתוודע רבנו לקהלו, כי לא זו בלבד שאינו שם לב לגופו, רצונותיו וחולשותיו, אלא אדרבה, התורה היא שנותנת לו קיום והיא זו שמחזיקה את נשמתו הגדולה בגופו המיוסר.

תנו כבוד לתורה

מתוך עוצם חיבתו לתורה ולומדיה, היתה מוטבעת בו ברבנו הערכה עצומה ללומדי תורה וגייבוריה. רצונו היה תמיד לרומם את קרן התורה, להגדיל את כבודה בעיני הבריות ולהודיע את חשיבות העוסקים בה.

מעשה רב מסופר על תקופת לימודו של רבנו ב'כולל רבינוב' בלונדון. ראש הכולל היה הגאון הגדול רבי יחזקאל זילבר זצ"ל, שהיה עילוי עצום וגאון מופלג, אך במקום גדולתו הייתה ענוותנותו, והיה משתפל בענוות חן כלפי כל אחד בצורה מעוררת השתאות.

רבנו ישב בקרבת מקומו של ראש הכולל, והיה משוחח ומפלפל עמו רבות, יורד לעומקה של הלכה ומוציא לאור תעלומה ממצולות ים התלמוד, כיד ה' הטובה על שניהם. היה זה מחזה נפלא לראותם מתנצחים יחדיו במלחמתה של תורה, כשכל ההיכל כמדורת אש

חיבה מיוחדת היתה לרבינו לספרי ה'ראשונים' שהוצאו לאור מחדש, באותיות מאירות עיניים, בתוספת תיקונים, פירושים והערות. מקורבי וחסיד רבנו ידעו זה מכבר, כי אם רוצים להגיש מנחה קמי מלכא - ספר חדש שזה עתה יצא לאור, ישמח את רבנו בצורה המושלמת ביותר. במשך השנים נתפסו 'חזקות'. האחד היה מביא לרבנו בקביעות ספרי חסידות, רעהו ספרי הלכה, האחר ספרי עיון, זה בכה וזה בכה, כשעם כל ספר וספר שמח רבנו שמחה גדולה.

בתקופת מחלתו של רבינו, עת שהה בארה"ב, ביקש אחד החסידים בארה"ק לשמח את לבב רבנו ושיגר לפניו הגדה של פסח חדשה ומפוארת. היו אלו ימים קשים מאד עבור רבנו, בהם שהה בבית הרפואה בעקבות חולשה גדולה שתקפה אותו, ולא היה נראה כי יוכל לתת את הדעת לספר חדש זה. למרבה הפלא, אחר מספר ימים, שמע אותו חסיד כי רבנו כבר מצטט מאמרים וחידושים מההגדה החדשה שזה עתה נשלחה... (מפי הרה"ח ר' יצחק הלוי שליט"א).

...אהבת עולם אהב רבנו את תורת ה', אהבה לאין קץ ושיעור. בהשתוקקותו הרבה לדבוק במי שאמר והיה העולם, ביקש רבנו תמיד להוסיף עוד ועוד בתורת אמת. תשוקתו לתורה עלתה וגאתה ולא ידעה מנוח..."

מפעים הוא הסיפור אשר אירע לביל ראש השנה האחרון לחיי רבנו, שנת תש"פ, כאשר המוני העם עוברים כבני מרון להתברך ב'ברכת השנים'. הגבאים מאיצים את קהל הקודש להזדרז בשל חולשת רבנו, אולם לפתע אורו עיניו, לפניו עבר אברך חשוב מבני ברק ורבנו פונה אליו בשמחה: "שמא תוכל לעזור לי להשיג את הספר האחרון שיצא מזקנך ז"ל על מסכת יומא?"... (מפי הגה"ח רבי יחיאל מיכל שצ'דרוביצקי שליט"א).

פתח זעיר להבין במעט מה אודות ריבוי הספרים שברשותו, נתן רבנו בהזדמנות נדירה. היה זה במוצאי שבת שבועיים קודם הסתלקותו, כאשר אחד הנכדים נכנס לחדר הלימוד של רבנו ומצא את השולחן מלא בספרים. במענה לתמיהתו השיב רבנו: "כאשר ישנם ספרים רבים על השולחן זו סגולה לאהבת תורה! כאשר ישנם הרבה ספרים זה מושך ומחווה סיבה לפתוח אותם וללמוד בהם עוד ועוד!"

"משכך הכאבים היעיל ביותר!"

אהבת התורה העזה של רבנו, מילאה את כל מאווייו. מרוב השתוקקותו לתורה לא שם לב לצרכי גופו והעפיל עד שמי רום. משחשקה קדושת נפשו בתורה הקדושה, לא נתן רבנו מנוח לעצמו

של תורה, החדירה 'אהבת תורה' עוד יותר ויותר, וכפי ששגור בפי העולם כי תמונה אחת שווה ערך לאלף מילים.

אותה 'אורה זו תורה' היתה נראית על פני רבנו בכל ענין הקשור לתורה. אין מילים לתאר את הסיפוק והנחת שניכרו על פני קדשו, כאשר עיין בכתבי חידושי תורה שהביאו לפניו בחורים או אברכים. אושר ושמחה עילאיים נראו על פניו באותה שעה. היה ניתן לראות כמה 'בנפשו' הדבר – התעלותם בתורה של עדת קודשו.

הלא היא בספרות

"לעסוק בדברי תורה" – התורה הייתה עסק חייו של רבנו. אצל המון העם ניתן לראות, כי כל בעל עסק מונח ללא הפסק בנושא עיסוקו. כל היכן שמסתובב מחפש הוא חידושים, ואינו פוסק מלאתר המצאות חדשות בתחום ענינו ככל אשר ניתן. כך היה רבנו בעניינה של תורה, בגודל חשקת התורה שבערה בקרבו ובעוצם תשוקתו

לעסק תורתו, תר וחפש בכל עת אחר ספרים חדשים. אהבתו לספרים לא ידעה גבולות. לא אחת היה מנצל זמן פנוי בעת נסיעותיו למדינות אחרות, להיכנס לרגע לחנות הספרים המקומית, אולי ימצא שם ספר לא מוכר, וכך יוכל להעמיק ולקנות חלקים חדשים בתורת ה'. בגלותו ממסדרי ליבו הטהור, התבטא פעם לבן-לווייתו בחנות הספרים: "אנשים נהנים בזמני התרענונות וחופשה לטייל ברחבי העולם, לראות נופים חדשים. אני, המנוחה והחופשה שלי הם - לראות התחדשות של ספרי קודש!" (מפי הרה"ח ר' אברהם אשר בריקמן שליט"א).

שעות ספורות קודם חופתו של בן רבנו, פע"ח הרה"צ ר' אפרים פישל שליט"א בארה"ב. חיפשו בדחיפות את רבנו – אבי החתן, ולא מצאוהו. עד שאביו מרן בעל ה'עקבי אבירם' זי"ע הורה לצאת לחפשו באחת מחנות הספרים הקרובות... ואכן, התברר כי רבנו ביקש לנצל מספר דקות פנויות, לחפש אולי ימצא ספרים חדשים שעדיין אין לו בנמצא...

גם לאחר קבלת ההנהגה, בעת מגוריו בבני ברק, הייתה לרבנו חנות ספרים קבועה בה היה מבקר מפעם לפעם. מוכרי החנות כבר הכירו את רבנו וידעו להביא לפניו את הספרים החדשים שיצאו לאור מאז הפעם האחרונה בה ביקר בה.

רושם של חודשים. רבנו נואם את נאום החינוך חוצב הלהבות בוועידת אגודת ישראל בארה"ב

בריתחא דאורייתא.

אחד מאברכי הכולל, שלא ניחן בבינה יתירה, היה מדבר בזלזול עם ראש הכולל שהיה כאמור פשטן מאד ולא השגיח על כבודו כלל. אולם התנהגות זו הפריעה מאד לרבנו, שלא הצליח להבין כיצד יתכן לזלזל כך בכבוד התורה. אכן, היות ואברך זה לא עשה זאת לכאורה במזיד, לא רצה רבנו להעיר וחלילה לפגוע בו.

המסקנה שגמלה בליבו של רבנו, לא הייתה קלה: הוא קם והעביר את מקומו בהיכל! העדיף ללמוד במקום מרוחק ממקומו של ראש הכולל, למרות שבכך יתכן ויתמעט הקשר העז שבינם, העיקר שלא יצטרכו אוזניו לשמוע את הדו-שיח שמתנהל בין האברך לראש הכולל דבר יום ביומו... למעשה, לאחר מספר ימים נודע לאותו אברך סיבת מעברו של רבנו למקום אחר בהיכל הכולל. הדברים נגעו לליבו והוא התעורר מעצמו לתקן את אשר עשה ולשמור על כבוד התורה כיאות. (מפי החברותא הגאון רבי יצחק אייזיק שולמן שליט"א).

למען התורה ולומדיה

ענין זה של 'כבוד התורה' בא לידי ביטוי גם בעמלו ופעלו הרב להחזקת תורה, ביסוס היכלי התורה של ממלכת התורה רו"ץ סאדיגורה. עוד בימי חורפו בלונדון, לקח רבנו על עצמו חלק גדול בעול והאחריות לכלכלת מוסדות התורה שבנשיאות אביו – מרן ה'עקבי אבירים' זי"ע: היכלי הכוללים, תלמודי התורה והישיבות הקדושות.

במשך שנים רבות היו נשלחים מטעם המוסדות שליחים מיוחדים שהיו מגיעים ללונדון, לזכות את יושבי הגולה להגדיל תורה ולהאדירה [ה"ה: הגה"ח רבי מאיר שצ'דרוביצקי שליט"א והרה"ח ר' אברהם יעקב זילברשלג שליט"א]. רבנו

נטל על עצמו לדאוג לשליחים לכל מחסורם, והיה מתלווה אליהם בשליחות הקודש אל נדיבי העם. בהמשך, פסקו אלו מלהגיע. אז אז לקח רבנו את העול על עצמו, ובכל שנה היה מקדיש את חודשי סיון ותמוז, בהם היה יוצא מידי ערב לבתי נדיבי עם, לזכות אותם ליטול חלק ושותפות במגדלור התורה

כי ימות באוהל:

עדויות מפעימות מתוך הקודש פנימה על הלימוד המייגע במצבים הקשים ביותר

לא אחת השתוממו באי הבית למראה עיניהם, בעוד שרבנו אינו יוצא כמעט לקהל והוא ספון הרבה בחדרו בגודל מכאוביו רח"ל, אבל בחדר הספרים נהפך והיה לאיש אחר. היה זה מחזה שאי אפשר לתאר, נראה היה בחוש שהתורה נותנת לו חיות מחודשת, פשוטו כמשמעו.

לא איש כרבנו אשר לא הניח לעצמו מעולם, יניח לנפשו עתה. ומשכך, גם באותם ימים קשים, היה מתחזק בכל עוז ללמוד בעומק העיון והפלפול, כאשר הייתה באמנה אתו בימים כתיקונם. באחד הימים האחרונים, עת למד הגרי"א שולמן שליט"א עם רבנו, הבחין והרגיש בסאת ייסוריו הקשה שגברה באותו יום ביותר רח"ל, וחשב לעצמו שמן הסתם רבנו לא מסוגל לאמץ ראשו לעיין ולדקדק בכל רש"י ובכל תוספות, והתחיל ללמוד קצת יותר מהר מהרגיל.

כשהרגיש בכך רבנו, הרים אליו את עיניו המיוסרות, חיך והפסיד בכאב: "נו, אני מקבל זאת באהבה..."

זכה רבנו והתקיים בו מקרא שכתוב 'אדם כי ימות באוהל', פשוטו כמשמעו, המית עצמו באוהלה של תורה עד רגעי האחרונים ממש. שקידתו הגדולה במשולש חייו, היא אשר עמדה לו להנחיל לעדת מרעיתו את אהבת התורה באמת ובלבב שלם.

והיראה שבארץ הקודש.

בן לווייתו של רבינו באותם ערבים היה הרה"ח ר' עקיבא וייס שליט"א, וכה העלה בשיחה מזכרונותיו:

"רבנו היה ממוקד מאד בפגישות אלו, גם כאשר הגישו לפניו מיני מזונות ומשקה, לא הביט לעברם כלל, ורק לפני שעזב את הבית היה מברך 'שהכל'. זאת למרות שבמהלך הפגישה היה משוחח זמן רב, ומטבע הדברים רצונו של האדם לשתות מעט, אך שליטתו העצמית של רבנו היתה מופלאה. "נשיאות חן נדירה היתה לרבנו. אצילותו כבשה כל לב ומול מאור פניו איש לא יכל לעמוד. רבנו נהג תמיד לומר דבר תורה לבעל הבית, והמעניין הוא, שמעולם לא חזר על דבר תורה אחד פעמיים, בכל בית ובית היה לרבנו משהו חדש לומר".

ר' עקיבא הוסיף וסיפר: "רבנו תמיד מצא מסילות ללבנם של נדיבי עם. היה זה דבר פלא, בכל פעם שאדם תכנן מראש סכום מסוים אותו יתרום לטובת המוסדות, בסופו של דבר היה מגדיל את נתינתו כהנה וכהנה. גם כאלו שכבר הכינו צ'ק מראש, לא עמדו מול מאור פניו של רבנו ומצאו את עצמם שולפים שוב את הפנקס וממלאים צ'ק נוסף..."

"רבנו היה פועל בכל כוחו בשליחותו הקדושה, מעולם לא ויתר לעצמו ופעמים היינו מסיימים גם זמן רב אחרי השעות המקובלות לפגישות באנגליה".

נושא בעול התמיכות

עול קדוש זה התעצם על צווארו של רבנו ביתר שאת, כאשר עלה לכהן פאר על כסא אבותיו. אירע פעם ושמע בימים שבין יום כיפור לסוכות, שהעברת התמיכות החודשית מתעכבת. רבנו לא נח ולא שקט, הדבר נגע לו עד עומק נפשו. הוא קרא לעסקני המוסדות וביקש לפעול למען כך בדחיפות, למרות שמדובר בימים עמוסים עד מאד. גם על שעותיו היקרות בזמן זה לא חס רבנו, ובעצמו עלה אל נדיבי עם, עד שהעניין סודר לשביעות רצון קודשו.

מספר מנכ"ל מוסדות סאדיגורה הרה"ח ר' אהרן טיריהויז הי"ו:

"רבנו היה מתבטא, כי לא ייתכן ולא יעניקו לרבני הישיבה ולאברכי הכוללים את התמיכה הקבועה במועדה. לצורך כך היה עושה ככל אשר לאל ידו בלי לחוס על כבודו וזמנו. כאשר הוצרך הדבר, לא היסס רבנו לקחת את מקל הנדודים לידיו ולערוך מסעות אל עבר הים, שם רתם את נדיבי העם לטובת המוסדות מחד גיסא, ומאידך גיסא הפיח טללי תחיה בקרב הקהילות הקדושות בתפוצות.

"באותם זמנים יכולנו לראות עד כמה בנפשו של רבנו הדבר, שאברכי הכוללים יוכלו לשקוד על תלמודם בנחת וברוגע, ושרבני בתי התלמוד יוכלו להרביץ תורה לתלמידים - מתוך ידיעה ברורה שבס"ד התמיכות והמשכורות החודשיות משולמות במועדו.

"הייתה זו גם הזדמנות עבורי לראות מקרוב את שקידתו העצומה של רבנו. בכוחות על היה מתגבר על כל המכשולים, מאתר קרן זווית רגועה ויושב והוגה בתורה בכל רגע פנוי. את זמני הטיסות למדינת הים, היה מנצל רבנו בדרך-כלל לכתיבת חידושי תורה. כבר בטרם הטיסה הצטייד בספרים הנצרכים לו, ובמשך שעות ארוכות היה רכון על תלמודו בין שמים וארץ באין מפריע.

"לא אחת הייתי עומד נפעם מול גאונותו של רבנו. כאשר היה מגיע אל ביתו של גביר בן תורה ויודע ספר, שוקע רבנו יחד עם המארח בדברי תורה בענייניו של יום, ובמשך שעה ארוכה מפלפל עימו בדברי הלכה ואגדה. כאשר לא אחת היו הביקורים מתארכים הרבה מעבר לזמן שהוקצב להם..."

עם סגולה

לקט סגולות עצות וישועות
מגאוני וצדיקי הדורות

כי מי גוי גדול... בכל קראנו אליו ואתחנן אל ה'

כששני שותפים מנהלים עסק בשותפות ונדמה לו לאחד שהשני לוקח לחלקו יותר מדאי מהמגיע לו ומבקש ממנו לעשות חשבון מפורט, יכול להיות לפעמים שימצא שזה שביקש לעשות חשבון הוא לקח יותר מדאי ועדיף הי' שלא הי' מבקש החשבון.

כך כשהאדם טוען כלפי הקב"ה שמגיע לו לפי מעשיו כך ושיעשו לו זאת, עוד עלול להיות שיעשו חשבון וימצא עוד חייב, לכן מהראוי לבקש רק מתנת חנם.

וסיפר הגה"צ רבי נטע פריינד זצ"ל שאכן כששכב הוא הקדוש על ערש דוי, ביקש שיתפללו עבורו לרפואה שלימה מאוצר מתנת חנם, ואכן ראו את בנו הרה"ק רבי גדלי' משה זי"ע מתפלל כל היום שישלח רפואה שלמה לאביו מאוצר מתנת חנם.

וכן היה דרכו של רבי גדלי' משה תמיד לבקש מאוצר מתנת חנם, כי זה שמבקש בזכות יתחילו לדון למעלה אם יש לו זכויות ואולי כבר תמו, משא"כ מתנת חנם הוא בלי גבול. ופעם כאשר היתה הרבנית של כ"ק האדמו"ר מקרעטשניף סיגטס זצוק"ל יולדת והיתה בסכנה גדולה ל"ע, והלך לכותל המערבי ופגש שם את מרן רבי גדלי' משה זי"ע וביקש שיעתיר בעדה והזכיר שיש לה זכויות גדולים ויש לה זכות אבות, אמר לו רבי גדלי' משה זי"ע שאל יזכיר עתה שום זכויות אלא יבקש רק מתנת חנם, וכשהגיע בחזרה מהכותל באו לבשרו שנוולד לו בן בשעט"מ.

שערי רפואה [כת"י]

6

ולסיום נרשום סיפור קטן שסיפר לאחרונה הרב יעקב יוסף בוקסבוים שליט"א, בשיעורו השבועי: אשה צעירה אמה של כמה ילדים שכבה בביה"ח עם מחלה קשה, שלפי דברי הרופאים יש סיכויים קטנים שהיא תצא מזה, היא כבר היתה ללא הכרה 28 שעות, מונשמת ומחוברת לכל מיני מכונות. אחד העסקנים אשר בתו ל"ע איבדה דרכה ה"י ומצבה היתה בכי רע בהיותה מיאשת מעצמה ממה שעברה, ביקש ממנה אביה שתשהה ליד האשה החולה כדי שהבעל יוכל ללכת להתפלל להתאווור קצת ולחזור לעצמו. כאשר שהתה שם ליד האשה במצב כזה, התחילה לשוחח עם השם ואמרה: 'השם הגדול, אתה הלא יכול להחיות מתים, הנשמה שלי היא לדאבוני מתה, אבודה, אני באה מאן שאני באה, ממקום קשה מאוד, תן לי סימן שאתה מקבל תשובתי, שתחזיר לי נשמותי, שאתה תחיה אותי...'. בעודה מדברת כך, פתאום התעוררה האשה, היא פתחה עיניה, והסתכלה סביבה איפה היא נמצאת, לדבר אכן לא היתה יכולה כי היתה מחוברת למכונות הנשמה. כל הבי"ח התהפכה, הם לא ציפו לזה... וכעבור כמה שעות יצאה מטיפול נמרץ, לחדר רגיל, וכעת היא כבר שוב 'אמא לילדים'.

חוזרת בתשובה זו, כאשר ראתה זאת אמרה לאביה 'היתה לי 'שיחה עמוקה' עם השם, והוא נתן לי תשובתי'.

לשאלות הארות והערות אפשר לפנות לכתובת 8967293@GMAIL.COM או למערכת, ולציין 'עבור עם סגולה'

לו התפללו ושפכנו שיח... בוודאי לא ישובו תפילותינו ריקם

ג' פעמים בכל יום, אלא כמה פעמים ביום צריך לשפוך תפלות ובקשות בינו לבין עצמו כשהוא בביתו מעומקא דליבא, כי השלש תפלות הן אצלו כבר שגורות בפיו ואינו נותן לב להם כל כך, משא"כ אם יתבונן האדם בינו לבין עצמו ויעשה חשבון הנפש על מצבו ומעמדו, גודל עניותו וטרדותיו הרבות, ועל כולם הוא משתכר רק לחם צר ומים לחץ ואזי ישפוך לבו כמים נגד השי"ת, והתפלה תצא אז בכונה עמוקה ובלב נשבר ורוח נמוכה, תפלה כזו בודאי לא תשוב ריקם.

[מוסיף גם: ואז בעת שנפשו מרה לו על מצבו ומעמדו הדל ומפיל תחנונים לפני הקב"ה, יזכור גם את הצער הגדול של השי"ת, שגם לו כביכול אין מנוחה ובכל צרותינו לו צר וסובל עלבון על ידינו, כדכתיב הן לא קצרה יד ה' מושיע וגו' כי עוונותיכם היו מבדילים וגו', ויבקש אז רחמים גם על גלות השכינה שתשוב להיכלה ולמקומה, ושנוכה שיתגלה כבוד ה' בעולם ויקויים הפסוק ישמחו השמים ותגל הארץ ויאמרו בגוים ה' מלך].

וסיפר הגאון רבי שרגא משה קלמנוביץ זצ"ל (ר"מ ישיבת מיר בארה"ב), שזכור שפעם בהיותו ילד קטן בן שש שנים, זכה לישן לילה שלם בחדר אחד עם מרן ה'חפץ חיים' זי"ע, ונחרט עמוק בזכרוננו שכמעט כל הלילה ישב מרן הח"ח על מיטתו ודיבר להקב"ה כמדבר איש אל רעהו.

והצדיק רבי שלמה בלון זצ"ל סיפר בשם הגאון רבי חיים מבריסק זצ"ל, שאמר על ה'חפץ חיים', כי אין פלא על כך שתפילותיו מתקבלות למעלה: 'ער רעדט מיט דער רבוננו של עולם ווי מען רעדט מיט א ברודער' [הוא מדבר עם הרבוננו של עולם כמו שמדברים עם אח].

וחתנו הגאון רמ"מ זקס זצ"ל העיד ששמע את חמיו אומר 'רבוננו של עולם, אתה שומע כמה פעמים את תפילתי, גם היום תקבל את תפילתי'.

שערי רפואה [כת"י]

מתנת חנם

יסוד גדול היה אומר הרה"ק רבי שלמה קע מזוועהיל זי"ע:

בקשה אחת?

הלכה פסוקה היא בשו"ע (או"ח תקע"ו טו): 'צבור שהיו להם שתי צרות אין מבקשים רחמים אלא על אחת מהם, דכתיב נצומה ונבקשה מאלקינו על זאת, ואומרים 'אף על פי שיש בלבנו צרות רבות, על צרה פלונית באנו להתפלל, ואם יש להם צרת רעב וצרת דבר מבקשים רחמים על הרעב משום דכי יהיב רחמנא שובעא לחיי יהיב'. (והוא מגמרא תענית ח:).

וכתב ה'מגן אברהם': אבל כשיש צרה אחת יכולים להזכיר בתפלתם גם צרות אחרות [שעברו], וכן הוא בכמה פיוטים וסליחות'. וכ' ע"ז ה'פרי מגדים': 'היינו שמתפללים שימלטו מהם שלא תבא ח"ו עליהם'. ומוסיף: 'וכשיש ח"ו ב' מיני חולאים רח"ל בגדולים ובקטנים, י"ל דרשאין להתפלל על שניהם יחד דמכל מקום תפלה אחת היא שהקב"ה יציל אותנו מחולאים'. [וואולי בכלל זה כאשר יש כמה ילדים ב'שידוכים' יכולים להתפלל למצוא שידוכים הגונים לילדינו].

אמנם ה'כף החיים' מוסיף עוד ומחלק: 'משמע דוקא 'ציבור' שהוא בכנופיא, אבל 'יחיד' יכול לבקש רחמים על כמה צרות וכמה ענינים, וכמו שתראה בתהלים שכתוב בו כמה בקשות רחמים'. [- והנראה בהבנת דבריו, כי 'יחיד' כל צרכיו, (לא משנה כמה, איהו), מבקש אותם מאביו שבשמים, אבל כאשר באים בכחה של 'ציבור' לבטל גזירה שנגזרה על ה'ציבור' בזה יש כלל, שיש לבקש על כל דבר במיוחד לעצמו].

ויסוד גדול בענין, כותב ה'אורחות חיים' בשם ס' סוכת שלום: שאין הדברים אמורים אלא בצרות ומרעין בישין רח"ל שבאים לעיתים רחוקות ובשינוי טבע, אבל דברים ההווים תמיד אין למנוע מלבקש רחמים על כולם ולפרט כל אחד במיוחד.

- ומתוך כך נוכל לדון בדבר המנהג שנהגו מפרסמי הסגולות המתחדשות מדי תקופה (כה'ארבעים יום רצופים: כותל / תהלים / תהלים החיד"א / שיר השירים / פרק שירה / נשמת והדומה, רבי מתיא בן חרש, וכו'), שמוסיפים 'הוראה' שיש לבקש 'רק בקשה אחת', (והוא עפ"י ההלכה הנ"ל), אך לפי המבואר אין זה כ"כ נכון. האמנם כי הסברה נותנת שכאשר באים לפעול 'ישועה גדולה מיוחדת', ישנו כח מיוחד כאשר מבקשים על אותו דבר 'לבדו' במשך המ' יום, (וללכת לכותל במיוחד לזה). והבן.

[הערה: אבל בציון צדיק ב'יומא דהילולא' בודאי שיש לבקש 'כל הבקשות' שצריכים].

מאמר 'סגולת ארבעים יום'

כדבר איש אל רעהו

יסוד גדול בכחה של תפילה כותב רבינו ה'חפץ חיים' זי"ע: כל הצרות הרבות הבאות עלינו שאיננו ניצלים מהם המה מפני שאין אנו צועקים ומרבים בתפלה עליהם, כי לו התפללנו ושפכנו שיח לפני הקב"ה בודאי לא ישובו תפלותינו ובקשותינו ריקם.

ומוסיף: ולא יסתפק האדם במה שמתפלל ה'שמונה עשרה'

עמוד והתבונן בנפלאות א-ל

לרגל בין הזמנים ➤ סדרה מיוחדת של סיורי וטיולי התבוננות בעולמו המופלא של בורא ויוצר הכל ➤ בהדרכת נביאנו הקדושים ומפרשיהם

חלק א'

חשיבות ההתבוננות בבריאה

ימי' בין הזמנים' נקבעו מזה דורות על ידי גדולי הדורות כימי מנוחה והחלפת כוחות לקראת השנה הבאה עלינו לטובה, אך ימים אלו יכולים להיות עבורנו גם ימי התעלות והתרוממות בעבודת ה'. במה דברים אמורים? במשך כל ימות השנה ספונים אנו באהלי יעקב ומשכנות ישראל, בבתי המדרשות היכלי התורה והישיבות, בימים אלו יוצאים אנו לא פעם מבתינו לתור בארץ ולקיים בנו מקרא שכתוב "וקו' ה' יחליפו כח יעלו אבר כנשרים". והזמן גרמא להתבונן בנפלאות הבריאה, אשר במרוצת שטף החיים בדרך כלל אין אנו זוכים לשים לב אליהם, ואנו נוהרים מלהיות בכלל דברי ר' שמעון ש"המהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו ואומר מה נאה אילן זה ומה נאה ניר זה מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו" (אבות ג, ז), אבל כעת שיצאנו לפוש במקום האילנות והנירים – הרי זה הזמן לשנות את חסדי ה' בנויי הבריאה ופלאיה.

כך במסגרת זו נצא בימי בין הזמנים למספר 'טיולים' בבריאה המופלאה, נצא השדה, נבקר בעיינות ותהומות היוצאים בבקעה ובהר, ונעמוד ונתבונן ונראה את נפלאותיו של הש"ת בורא עולמנו

שלוש תועלויות מרכזיות

בהתבוננות בבריאה

נעמוד בקצרה על שלוש התועלות המרכזיות שישנן מהתבוננות בבריאה: א] אמונה. ב] אהבת ה' ויראתו. ג] הכרת הטוב.

אמונה

התבוננות בבריאה מביאה לאמונה בהש"ת, שכן הבריאה מעידה על בוראה, כמו שנאמר במדרש אותיות דרבי עקיבא: מעשה שבא מין אחד לרבי עקיבא, אמר לו המין: מי ברא את העולם? אמר לו רבי עקיבא: הקדוש ברוך הוא! אמר המין הראני דבר ברור, אמר לו רבי עקיבא: מי ארג את בגדך? אמר המין: אורג, אמר לו רבי עקיבא: הראני דבר ברור, וכלשון הזה אמר רבי עקיבא לתלמידיו, כשם שהטלית מעידה על האורג והדלת מעידה על הנגר והבית מעיד על הבנאי – כך העולם מעיד על הקדוש ברוך הוא שבראו.

כך כתב הגאון הקדוש רבי אלחנן ווסרמן זצוק"ל הי"ד (קובץ מאמרים עמ' יג) "ואם נצייר שיוולד אדם בדעת שלימה תיכף בשעת הוולדו, הנה לא נוכל להשיג את גודל השתוממותו בראותו פתאום

אהבת ה' ויראתו

כך מלמד אותנו המורה הגדול – רבינו הרמב"ם בהלכות יסודי התורה (פרק ב' הלכה א – ב) : "האל הנכבד והנורא הזה – מצוה לאהבו וליראה – ממנו, שנאמר: "ואהבת את ה' אלוך ונאמר "את ה' אלוהיך תירא"

והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו? בשהשיתבונן בהאדם ובברואים הנפלאים הגדולים, ויראה מהם חכמתו שאין לה ערך ולא קץ, מיד הוא אוהב ומשבח ומפאיר ומתאווה תאוה גדולה לידע השם הגדול, כמו שאמר דוד: "צמאה נפשי לאלוהים לאל חי."

וכשמחשב בדברים האלו עצמן, מיד

הוא נרתע לאחוריו, ויירא ויפחד ויידע שהוא

בריה קטנה שפלה אפלה, עומד בדעת קלה מעוטה

לפני תמים דעות, כמו שאמר דוד: "כי אראה שמיך... מה אנוש כי תזכרנו" והרמב"ם מסיים: ולפי הדברים האלו אני מבאר כללים גדולים ממעשה ריבון העולמים, כדי שיהיו פתח למבין לאהוב את השם, כמו שאמרו חכמים בעניין אהבה, שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם."

גם בהמשך בפרק ד' הלכה י"ב מוסיף הרמב"ם: "בזמן שאדם מתבונן בדברים האלו, ומכיר כל הברואים ממלאך וגלגל ואדם וכיוצא בו, ויראה חכמתו של הקדוש ברוך הוא בכל היצורים וכל הברואים, מוסיף אהבה למקום ותצמא נפשו וכמה בשרו לאהוב במקום ברוך הוא. ויירא ויפחד משפלותו ודלותו וקלותו."

הכרת הטוב.

רבינו בחיי בעל חובות הלבבות (בשער הבחינה) מבאר כי ה'בחינה' – הלא היא ההתבוננות בחסדי ה', מביאה את האדם להכרה במציאות ה' ובהשגחתו. בסופו של שער הבחינה מגלה רבינו בחיי כי תוצאת הבחינה צריכה להביא את האדם להבנת

נחזה ונתבונן ביצירה המופלאה שעין לא תשבע לראותה | ים גדול ורחב ידים

המופלא, אשר אין להם חקר וקצה; לפני כן נעיין במקורות מעט, על חשיבות הדבר.

כך נאמר לו לאיוב "עמוד והתבונן בנפלאות א – ל" (איוב לו, יד) והוכחות רבות הוזכרו בספר איוב להשגחתו הפרטית של הש"ת המשתקפת בבריאה. אמרו חז"ל: "הסתכל במעשיו שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם". (מדרש, מובא בשו"ת הרמב"ם סי' ק"ג), הרי שיש בכך ידיעת ה'.

חז"ל ראו בכך דבר מחוייב, ואף ישנה תביעה על מי שיכול להתבונן ואינו מתבונן; כך אמרו חז"ל (שבת עה, א) "כל היכול לחשב בתקופות ומזלות ואינו מחשב – עליו הכתוב אומר: והיה כנור ונבל ויין משתיהם ואל פועל ה' לא יביטו ומעשה ידיו לא ראו". כמדומה, שבימים אלו בהם יוצאים אנו לא אחת אל חיק הטבע, שומה עלינו לתת לב ולהתבונן בנפלאות הבריאה, ולא להיות כאותם שנאמר אליהם 'אל פועל ה' לא יביטו ומעשה ידיו לא ראו'.

את השמים ואת צבאם, הארץ וכל אשר עליה, וכאשר נבקש את האיש הזה להשיב על שאלתנו – אם העולם אשר הוא רואה עתה בפעם הראשונה נעשה מאליו בלי שום כוונה, או שנעשה על ידי בורא חכם? הנה כאשר יתבונן בדעתו ישיב בלא ספק – שהדבר נעשה בחכמה נפלאה ובסדר נעלה מאד, ומבואר בכתוב 'השמים מספרים כבוד א-ל ומעשה ידי מגיד הרקיע' ו'מבשרי אחזה א-לוה'.

חז"ל אמרו (סנהדרין מב, א) "כל המברך על החודש בזמנו כאילו מקבל פני שכינה, תנא דבי רבי ישמעאל אלמלא לא זכו ישראל להקביל פני אביהם שבשמים כל חודש וחודש דיין". וכתבו תלמידי רבי יונה (ברכות סו"פ תפילת השחר), מפני שהקב"ה אף על פי שאינו נראה לעין, נראה הוא על ידי גבורותיו ונפלאותיו, כענין שנאמר אכן אתה א – ל מסתתר אלוקי ישראל מושיע, כלומר אף על פי שאתה מסתתר אתה הוא אלוקי ישראל שעשית עמהם כמה נפלאות, ואתה מושיע בכל עת ובכל שעה, ועל ידי תשועתך רואים

לחזות ביפי המים החיים והזכים, לשמוע את פכפוך המים הזורמים | עושה מעשה בראשית. מפל הבניאס

”צבע המים הוא בדרך כלל תכלת - ירוק, כצבעם של השמים המשתקפים בתוכם, כמו שאמרו חז”ל (ספרי שלח) על מצוות ציצית ש”תכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד...”

הוא על ימי יסדה ועל נהרות יכוננה”. מי הים יוצרים אפשרות מחיה וקיום, הלחות שבמים נותנת אפשרות לחיים, הרד”ק מגלה דבר בלתי ידוע: “ואמר, כי אין ישוב בעולם רחוק מן הים שמונה עשר יום, וזה לתועלת הַלְחָה לברואים, וכן הנהרות לתועלת הברואים. וזהו כמו שאמר ישעיה (מה, יח): לְשֶׁבֶת יִצְרָה, שכונן אותה כדי שיחיו היצורים בה”.

הימים הם כמו מזגן משוכלל לעולם, הם מווסתים את הטמפרטורה בעולם, וממזגים את האקלים באיזורים הסמוכים אליהם באקלים המתאים לאותו איזור.

הים משמש כמקור בלתי נדלה של מזון ושתייה – הדגים והמים. מי הים מתאדים ומהם נוצרים עננים היורדים כגשמים ומחיים את העולם.

צבע המים

כעת נביט אל צבע הים – בדרך כלל מים הם שקופים וכמעט חסרי צבע, אבל במצבורים גדולים הם בעלי גוון כחלחל, שקיפותם של המים חשובה בשביל גידול צמחי הים, כך קרני השמש חודרות לעומק רב יותר, ומסייעת להתפתחות צמחי המים והאצות הלוכדות את אור השמש ומייצרות על ידם סוכרים עמילניים וחלבונים, שמהם ניזונים בעלי החיים.

צבע המים הוא בדרך כלל תכלת – ירוק, כצבעם של השמים המשתקפים בתוכם, כמו שאמרו חז”ל (ספרי שלח) על מצוות ציצית ש”תכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד”, צבע המים מעורר להסתכל כלפי מעלה, וכך אנו נזכרים בה’ שוכן שחקים’. צבע מי הים הוא טוב לעיניים יותר מאשר שאר הצבעים, כמו שמבאר ה’חובות הלכות’ בשער הבחינה על צבע השמים שהוא טוב יותר לראייה משאר הצבעים. והרי אנו רואים את חסדי ה’ שברא את הים בצבעים הטובים לראיית האדם.

למה מי הים מלוחים?

תשעים ושבעה אחוזים(!) מכלל מימות העולם הם מלוחים, ולמה? מגלה לנו הרד”ק (תהילים קד, י) “גם זה מתקנת המים שעשה הא – ל, כי כאשר הקווה המים השאיר מהם בארץ ועשה אותם שיהיו נקווים מלוחים, כי לפי שאינם ניגרים (=נמשכים) היו מתבאשים והיו מפסידים האויר (=כידוע שמים עומדים במקומם הם מתעפשים), לפיכך עשה אותם מלוחים לתקן האויר ולמונעו

זה פלא – חוף הים אמור להיות מקום מפחיד, גלי ענק באים כל הזמן בשצף קצף לשטוף ולהחריב את כל העולם? כאן אנו מגלים את חסד ה’ העצום – הקב”ה “כונס כנד מי הים” כאילו הם עצורים בכלי ולא יוכלו לצאת, כי הוא ה”אומר לים עד פה תבוא” ו”גבול שם לים”, וכל בני האדם רגועים ובטוחים במנהיג הבירה המשגיח על יצוריו ועוצר את גלי הים. התבוננות בדבר זה תביא אותנו להכרה כי מי ששם גבול לים הוא כל יכול, וגם בעת סופה וסער, בעת צרה וצוקה, יהיה האדם בטוח במי שאמר לעולמו די שיאמר לצרותיו די.

נס זה הוא פלא עצום ונורא – שהמים מטבעם מתפשטים ועם זאת הם נעצרים אל מול החוף החולי – אין לכך הסבר טבעי כי אם גזירת ה’ שהיא כגבול לים – כמאמר דוד המלך (תהלים קד, ט) “גבול שמת בל יעבורון בל ישובון לכסות הארץ”. וכך אומר ירמיהו (ה, כב) “האותי לא תיראו נאום ה’? אם מפני לא תחילו? אשר שמת חול גבול לים, חוק עולם ולא יעברנהו ויתגעשו ולא יוכלו והמו גליו ולא יעברנהו”.

דוד המלך אמר: “מקולות מים רבים אדירים משברי ים אדיר במרום ה” (צג, ג) הים וקולו האדיר מורה על נוראות בוראו הגדול, כך מבאר המלבי”ם שהכונה לגלי הים הנשברים הם מורים כי אדיר במרום ה’ ומנהיג את הטבע לפי רצונו וכולם נכנעים לפניו. זהו “קול ה’ על המים” (תהילים כט, ג), כאילו נראה ציווי ה’ להם לעצור ולנוח.

הים - אפשרות לקיום ולחיים

הים פרוס לפנינו למלא האופק, וסופו לא נראה!.. האם ידעתם את גודלו של הים? – הים תופס מקום אדיר בעולם, שני שליש מכדור הארץ מכוסים במים!.. כך אמר ישעיה הנביא (מ, יב) “וכל בשליש עפר הארץ” הקב”ה סידר שרק שליש מהעולם הוא עפר, והשאר מים.

המציאות הזו שהימים הם שני שליש מהעולם מקיימת את העולם בטמפרטורה מאוזנת במיוחד. המים בולעים את החום ביום, ובלילה הם פולטים חום, ובכך הטמפרטורות מאוזנות.

הים גם בולע את עודף הגז של תחמוצת הפחמן, ופולט אותו כשהוא נצרך בעולם, גם האצות יוצרות חמצן טרי, הם קולטות מהאויר את הפחמן המצוי בגז של דו תחמוצת הפחמן, ומחזירים חמצן טהור.

העולם מיוסד על הימים כמו שאמר דוד המלך (תהלים כד, ב) “כי

הטובות שה’ היטיב לו, ועליו לקבל על עצמו לעבוד את ה’ כתמורה לטובות אלו. וכן לשים לב באופן תמידי לראות בכל דבר ודבר את חכמת ה’. כך גם בשער עבודת האלוקים ובשער חשבון הנפש מאריך רבינו בחיי ביסוד חשוב זה.

חלק ב’

שלשה מסלולי טיול סביב מתנות

המים בהדרכת הנביאים ומפרשיהם

כעת, אחרי שנגענו מעט בחשיבות ההתבוננות בחסדי ה’ בבריאה נצא לסיור מודרך בהדרכתם של אדונינו דוד המלך, ונביאנו הקדושים, ואיתם רבותינו המפרשים העוסרים את ספריהם - אל הטבע - אל עינות ותהומות היוצאים בבקעה ובהר, ובעזרתם נתבונן מקרוב בחסדי ה’ במתנה המופלאה שהעניק לנו ה’ – המים! כמובן, שאין אלו אלא ראשי פרקים מועטים, ואנו סומכים על קוראינו החכמים ומבינים מדעתם שיוסיפו על הדברים עוד כהנה וכהנה.

מסלול ראשון: אל הים!..

כאן יהיה הסיור הראשון שלנו אי”ה – ב”ים גדול ורחב ידיים”, נחזה ונתבונן ביצירה המופלאה שעין לא תשבע לראותה. ראשית נברך את הברכות המיוחדות שתקנו לנו חז”ל על ראיית הימים; ‘ברוך עושה מעשה בראשית’ ו‘ברוך עושה את הים הגדול’. (פרטי ההלכה למעשה יש לעיין בשו”ע או”ח רכ”ח, ולא באנו במסגרת זו לפסיקת הלכה בדבר).

ראשית מצאו לכם מקום ישיבה נח. כעת נתחיל – דבר ראשון, עוד לפני שנגיע אל הים עצמו - האם אתם חשים את הקרקע המוצקה תחת רגלינו? הרי זה אחד מהניסים המופלאים ביותר בעולמנו!.. אם נסתכל מרחוק נראה את האניות, בעצם כולנו נמצאים על גבה של אוניית ענק!.. כך אמרו חז”ל בפרקי דרבי אליעזר (פרק ד’) ש”הארץ מרוקעת על התהומות כאניה שהיא צפה על פני המים שנאמר לרוקע הארץ על המים”. על נס מופלא זה שהארץ עומדת ולא מתמוטטת ומתמוססת על המים שתחתיה נתקנה ברכה כל יום – “ברוך אתה ה’ הרוקע הארץ על המים”! כך אמר דוד המלך “לרוקע הארץ על המים כי לעולם חסדו”, ומפרשים כך: הקב”ה העמיד מציאות ניסית בעולם שהארץ עומדת על המים ואינה נימוחה ונמסה ואינה מתמוטטת, למרות שטבע המים להמיס ולמחות את האדמה, ומציאות ניסית זו היא חסד קבוע של ה’, כדי שנוכור שמציאות העולם היא בחסד. כך אמרו חז”ל במדרש תהלים פ”ט “כי אמרתי עולם חסד יבנה - לרוקע הארץ על המים, באיזה זכות? כי לעולם חסדו”, ומתוך כך יתעורר האדם להבין שכל השגחת ה’ והנהגתו בעולם היא בחסד וברחמים ויקווה תמיד לחסדי ה’!

נס עצירת הגלים -

“כונס כנד מי הים”

אנו יושבים על החוף, מול פנינו שוצפים וגואים הגלים, נוף מרגיע, רבים באים לנוח ולהרגע על שפת הים. אם קצת נתבונן הרי

המים
מעיינות,
והנחלים

מסלול שלישי: "אל ארץ נחלי מים" - הנחלים והנהרות

והתחנה השלישית שלנו בשבוע זה: נצא אל נחל - נהר שוצף, אשר מימיו הרבים רצים בשצף קצף, גם כאן תקנו לנו חז"ל ברכה מיוחדת על כך; 'ברוך עושה מעשה בראשית' (פרטי ההלכה למעשה - יש לעיין כאמור - בשו"ע או"ח רכ"ח).

הנהרות נחוצים מאוד לקיום העולם, וכמו שאמר דוד המלך (תהילים כד) "כי הוא על ימים יסדה ועל נהרות יכוננה", הנהרות מושכים ומביאים את המים הנחוצים לשתיה ולהשקייה למקומות שונים, כאמור: "המשלח מעיינים בנחלים בין הרים יהלכון ישקו כל חיתו שדי ישרו פראים צמאם", הנהר מהווה מקום מאסף למי הגשמים היורדים על ההרים ועל כך - 'ישאו נהרות קולם' זו היא שירתם של הנהרות, כשהמים זורמים נשמעים כאילו הם מוחאים כף ומביאים את המים למרגלות ההרים בשמחה, ועל כן 'יחד הרים ירננו'.

'בין הרים יהלכון'

דוד המלך מדגיש את מציאות המעיינות והנחלים שנוצרים מהם במקומות מסויימים דוקא - 'המשלח מעינים בנחלים בין הרים יהלכון' - וכך מגלה הרד"ק שאף זה לטובתנו - 'ולתקנת ברואיו לא שלח המעינים שיפוצו על פני הארץ, שלא יזיקו לצמחים וליושבים, ושלח אותם שיפוצו בעמקים אשר בין ההרים והם הנקראים נחלים'.. והם משמשים לכל בעלי החיים המצויים במקומות אלו, ונוזקים למים, וכפי שמתאר דוד המלך "ישקו כל חיתו שדי ישרו פראים צמאם, עליהם עוף השמים ישכון, מבין עפאים יתנו קול".

מים חיים מטהרים

זרימת מים חיים בטבע פועלת הרבה לטיהור וסילוק זיהום ופסולת המפריעה ומזיקה לחי, למים הזורמים יש כח מופלא לקליטת חומרים מזהמים והפיכתם לחומרים מועילים או לפחות לא מזיקים, זרימת המים בוחשת את השפכים, ממסה אותם ומפוררת אותם לחלקיקים זעירים השוקעים בקרקעית או שהם מתערבבים עם המים הנקיים עד שאינם מזיקים. בנוסף לכך, ישנם מקוואות מים כמו נהרות או אגמים שיש להם אפשרות לעכל את השפכים, ממש כפי פעולת גוף האדם, הנהר קולט חמצן מהאוויר ומהצמחים שבמים, ומשחרר אותם בתהליך מיוחד ('פוטו סינתזה'). החמצן המומס פועל על השפכים והפסולת ומכלה אותם בפעולה כעין שריפה כימית. לפעמים פועל החמצן בפעולה לא ישירה - על ידי החמצן יכולים חיידקים בלתי מזיקים לחיות במים, והם צורכים את השפכים ומכלים אותם. חז"ל הקדושים ידעו את כל זה, ובירושלמי (תרומוס פרק ח' ה"ג) מבואר שמעיין כל זמן שהוא מושך - מותר לשתות ממימיו, למרות שיש חשש שנחש שתה מהם והטיל בהם את ארסו, משום שיש כח במים חיים לפרק חומרים מזיקים ולבטל אותם. ראינו מעט מן המעט מחסדי ה' המופלאים בעולם המים, ובשבוע הבא א"ה נצא לסיור נוסף.

חכם הרואה את הנולד

לפני נסיעה למקומות הקדושים, לקברות צדיקים וכדומה, כדאי מאוד להכין את עצמנו קודם עם מידע תורני על הצדיק ועל המקום; או להבדיל - לפני יציאה לים או מעיין, גן חיות, וכדומה, להתכונן קודם ללמוד ולחשוב איך לראות את הדברים בעין תורנית. כמובן, הנושא הוא אנחנו - המבוגרים, ככל שאנחנו נתפעל מחסדי ה', כך יראו ילדינו ויתפעלו. אפשר לפתח נושאים בתורה להצביע על דברים שעליהם מדברת התורה, ונראים כעת מול העינים באופן מוחשי, ולדון בהם. ומהנסיון, כמו שמעידים ותיקי המחנכים - דברים כאלו נכנסים לעומק הלב של צאצאינו, בפרט בזכות החוויה אותה חווים יחד עם הלימוד. ונוכח שיקויים בנו 'וקוי ה' יחליפו כח יעלו אבר כנשרים'.

ברוך ה', אנו זוכים לצאת לטייל עם משפחתנו ילדינו וצאצאינו, דבר מבורך שתורם הרבה לאיחוד וקשר בריא עם בני המשפחה. אך עם קצת מחשבה והכנה מוקדמת, אפשר לרומם את הטויל ולהפוך אותו להזדמנות מיוחדת לחינוך ולהטמעת ערכי תורתנו הקדושה בילדינו. אין כמו טיול, שהלבבות פתוחים והנפש שמחה ורעננה להכניס מסרים, בהכנה קצרה של הלכות הנוגעות למעשה לכל מיני מצבים שונים שעלולים לקרוא, אפשרויות שונות של הלכות שביום יום לא נפגשים איתם, ספיקות בהלכות נטילת ידיים ברכות ותפילות שבמצבים כאלו מטבע הדברים מתעוררים הרבה, אין ספק שהדאגה לקיום רצון ה' במצבים השונים תכניס בצאצאינו יראת שמים ורצון לקיום רצון ה'.

"שם אניות יהלכון" | הים כאמצעי תחבורה

מן העיפוש" - כך מליחות המים משמרת אותם מעיפוש, והאוויר מאוורר ונקי.

"כל הנחלים הולכים אל הים והים איננו מלא", גם מי הים נשפכים לנחלים ונובעים אל התהומות, וראה זה פלא - מי התהום והנחלים אינם מלוחים! כך מובא במדרש רבה במדבר (קורח פרשה יח) יתברך שמו של ממ"ה הקדוש ברוך הוא שברא את עולמו בחכמה ובתבונה לנפלאותיו אין חקר ולגדולתו אין מספר דכתיב (תהלים לג) כונס כנד מי הים נותן באוצרות תהומות מהו כונס כנד כשברא הקדוש ברוך הוא את עולמו וכו' אמר לו הים: רבי, אם כן יתערבו מימי המתוקין במלוחים? אמר לו לאו כל אחד ואחד יש לו אוצר בפני עצמו שנא' (תהלים לג) נותן באוצרות תהומות!

הים אמצעי תחבורה

"שם אניות יהלכון" הים משמש כאמצעי תחבורה, לקשר בין ארצות ובין יבשות, כך ניתן לעבור ממקום למקום ללא צורך במשאבים יקרים, רק בעזרת אונייה, אפשר להעמיס על האניות משקלים עצומים של מאות טונות, והמים נושאים אותם ממקום למקום.

מסלול שני: אל המעיין -

'המשלח מעיינים בנחלים'

בואו נלך אל המעיין, לחזות ביפי המים החיים והזכים, לשמוע את פכפוך המים הזורמים, לנשום את האוויר הצלול והקריר והרוח הנעימה הנושבת כאן בין העצים המקיפים את המעיין.

שבו נא, תמצאו לכם מקום תחת גפן או תחת תאנה... זמן רב נסענו, ואולי אף דרך ארוכה הלכנו עד שבאנו אל המים. הנה הנה הביטו וראו - אל מול עינינו אנו רואים את קיום ההבטחה האלוקית - כפי שנקרא א"ה בפרשת עקב (דברים ח, ז) "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ מְבַאֵץ אֶל אֶרֶץ טוֹבָה אֶרֶץ נַחֲלֵי מַיִם עֲנִיֹת וְתַהֲמַת יִצְאִים בְּבִקְעָה וּבְהָרָה".

אמרי ספר

על הפרשה

יעקב שלמה שיינברג

אמירה נעימה.....

בזכות תפילין דרבנו תם

וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדָךְ וְהִיוּ לְטִטָּפֶת בֵּין עֵינֶיךָ (ו, ח).

הגה"ק רבי משה גרינוואלד זצ"ל בעל הערוגת הבושם בשומו פניו לעיר הומנא להתעטף באיצטלא דרבנן, ולהתעטר בכתר רבנות העיר – אשר היא היתה הרבנות הראשונה שלו – כונן פעמיו דרך העיר פרעשבורג, להתפלל על קבר רבו הגדול הגה"ק בעל ה"כתב סופר" זצ"ל, ואותו היום יום חמישי בשבת היה.

למחרת בבוקר יום שישי עם שחר עשה דרכו ל"באן סטציון" (תחנת הרכבת), ומפאת קוצר הזמן והשעה הדוחקת, לא היה סיפק בידו להניח "תפילין של רבינו תם" בעומדו בתפילה בביהמ"ד, על כן בהיותו ברכבת הניחם ואמר בהם את "ארבעת

אמרי פלא.....

משה רבינו התפלל על זמנים שלא יתנו ללמוד ולהתפלל

וְאֶתְחַנֵּן אֵל ה' בְּעֵת הָהוּא לְאָמֵר (ג, כג).

ובמדרש (רבה דברים פי"א פ"י) איתא שמשה רבינו ע"ה התפלל תקט"ו תפילות כמנין ואתחנן".

שח הרה"ק רבי בעריש מביאלה זי"ע: להבין הענין מפני מה התפלל כל כך הרבה תפילות. אלא משה רבינו ראה שיבוא עת צרה וחשכות על העולם שאומות העולם לא יניחו לישראל לקיים תורה ומצוות. וכשימצאו יהודי בבתי כנסיות ובבתי מדרשות יגזזו לו את פאות ראשו. וכשימצאו איש ישראל מעוטר בטלית ותפילין יתלו אותו.

ומי יוכל לחשוב באותה העת על תפילה. על כן התפלל משה רבינו ואתחנן אל ה' בעת ההיא, על אותה עת לאמר ה' אליקים כשתבא מידת הדין, התפלל משה רבינו ע"ה עבורם תפילה אחר תפילה שהשי"ת יעזרם בעת צרה.

מגיד דבריו ליעקב - בפרשתנו

אמרי דרוש.....

למה אין קובעין שתי מזוזות כמו שתי זוגות תפילין

וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוּזֹת בֵּיתְךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ (ו, ט).

בספר וידבר משה

הפרשיות", ותיכף לאחר מכן חלץ את תפיליו.

היו שם באותו קרון חבר פוחזים וריקים מק"ק הומנא, שלא ידעו בכלל "תפילין של רבינו תם" מה הן, וחשבו שזו היא הנחת התפילין היחידה שלו לאותו היום, ואם כן הוא מקצר מאוד בתפילתו. אלא שהיה לפלא בעיניהם, כיצד אברך כזה, בעל תואר פנים של תלמיד חכם וירא שמים, מתפלל תפילה קצרה וחפוזה כל כך, כאילו היה אחד מהם, המזלזלים במצוות.

כעבור זמן קצר, הגיע הרב החדש לעיר הומנא, לקראת השבת הראשונה בה ינהיג את קהילתו. ערב שבת עם חשיכה כולם נקבצו ובאו לבית הכנסת העירוני, בו אמור הרב החדש להתפלל, בכדי לראותו ולהכירו, ולעמוד על טיבו.

בין הבאים היו גם אותם פוחזים וריקים אשר באו עמו ברכבת, אשר הכירו תיכף כי הרב הנבחר הוא לא אחר מאותו אברך שנסע עמהם, ובעיניהם ראוהו שהוא מניח את תפיליו וחולצם במהירות אחר זמן קצר. בראותם שהוא זה אשר בא לחבוש על ראשו את נזר הרבנות בעיר, ששו ושמחו. יצאו והגידו לכל חבריהם שהנה קבלו רב כפי רצונם, שתפילתו מהירה וקצרה כל כך, ולא ככל אותם רבנים אנשי הדור הישן המאריכים בתפילתם, וטוב ויאה להם רבנותו.

לעומתם משבחים ואומרים, גם החסידים יראי ה' וחושבי שמו, היו משבחים וגומרים את ההלל, כי כן ציווה להם הגה"ק רבי יחזקאל שרגא משינׁווא זצ"ל בעל הדברי יחזקאל, וכך היו כל בני הקהילה שמחים בהכתרתו, אלו מטעמים ואלו מטעמם, והכל קבלוהו עליהם לרב בשמחה ובהתלהבות.

רשומים בשמך (עמ' רעז)

הקשה בשם חכם אחד, למה אין קובעין שתי מזוזות כמו שתי זוגות תפילין, דלר"ת בעינן שתהא המזוזה שוכבת לרחבה ולרש"י לארכה וכתוס' מנחות (לג.) ד"ה הא עיי"ש.

(א) אולם באמת כבר כתב בשו"ת נודע ביהודה תנינא (או"ח סי' ד'), דמה שמניחין גם תפילין דר"ת, היינו משום שרוצים לצאת דעתו בענין סדר הנחת הפרשיות, היות שרבים סבירא להו כוותיה, אבל לענין שיהיו הפרשיות שוכבות אין חוששין לשיטתו. ועיין שערי תשובה (או"ח סי' ל"ב סקכ"ח) דלכן חששו לשיטת ר"ת בתפילין משום שיש לשיטתו יסוד מונח בזוה"ק ואריז"ל מה שאין כן בשאר מחלוקת הפוסקים עיי"ש. (ב) ובעיקר קושיית ס' וידבר משה נראה לומר בפשיטות, דהא כתבו התוס' מנחות (לג.) ד"ה האי, שאם מניחין המזוזה באלכסון לא שוכב ולא זקוף כשר בין לרש"י ובין לר"ת עיי"ש, והרי הכי נוהגין להניח המזוזה באלכסון ויוצאין לכל הדעות.

להורות נתן –

(להגה"צ רבי נתן גשטטנער זצ"ל) בפרשתנו

סופרא דסופרא.....

הענין שבין הזמנים לפני חודש אלול

הג"ר יעקב ניימן זצ"ל בעל הדרכי מוסר אמר על ענין בין הזמנים קודם חודש אלול, שלכאורה איך נתקן בימים אלו, הרי אין זו הכנה המתאימה לפני חודש אלול.

והשיב ע"פ עובדא שפעם בא יהודי אל צדיק אחד ובקשתו שהרבי יתפלל על גוי אחד חולה מסוכן שתהיה לו רפואה שלימה, שאל אותו הצדיק, למה אתה מבקש עליו רחמים, והשיב החסיד: הגוי הזה חייב לי הרבה כסף והוא צריך להיות בריא כדי שישלם את חובותיו.

כמו כן, בחודש אלול חייב הגוף להשתעבד לעבודת ה', וצריך לשלם הרבה חובות שהאדם חייב לנשמתו, ולזה צריך להכין עוד קודם חודש אלול שיהיה לו גוף בריא אולם, א"כ ההבראה בימים אלו היא צורך גבוה הקדושים והימים אלול ימי קודם למען שלאחריהם ודפח"ח.

שה לבית (עמ' ש"פ)

להתענג בתענוגים

שביבי חיזוק ואמונה
באספקלריה
אקטואלית

יוסף מאיר האס

שבעה פרופסורים מומחים מתאספים לפענח את פשר תופעת הכתמים האדומים ב'סברות' לכאן ולכאן, אך מעלים חרס בידם; והנה באותו היום אינה ד' לידו של אבי הבן גיליון 'באר הפרשה', מכאן ואילך צומחת הישועה במהירות שיא

בשיאם של ימי הקיץ הלוהטים ובפרט בימי בין הזמנים בהם יוצאים בני ישראל מבתיהם לטייל בחוצות ולשוח בשדה, הזמן גרמא לעורר ולהתחזק ביתר עוז וביתר שאת בשמירת העיניים בקדושה ובטהרה, כאשר היצר אורב במיוחד בתקופה זו ולפתח חטאת רובץ. לפנינו סיפור נפלא ביותר אותו סיפר מלהיב הלבבות הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א, מעשה ששמע מכלי ראשון מפי מרא דעובדא:

בחודש אלול תשפ"א נאלץ בנו הקטן של אותו יהודי להתאשפז מספר ימים בגלל דלקת ריאות. והנה, ביום השני לאשפוזו בבית החולים, החלו להופיע על גופו של הילד כתמים אדומים, שהלכו והתפשטו לכל עבר, עד שכעבור כמה ימים היה כולו אדום. בתחילה, לא ידעו הרופאים מה מקורה של 'אדמומית' זו והאם יש לה שייכות לדלקת הריאות או שמא תקפו חולי נוסף, חלילה.

התאספו אפוא שבעה רופאים 'אנשי שם', פרופסורים מומחים (ביניהם רופא המומחה לנשימה, וכן רופא לכלי דם ורופא עור) ודנו ביניהם בכובר ראש במהות הכתמים האלו, האם מקורם בזיהום או מסיבה אחרת. כך ישבו והעלו צדדים ו'סברות' לכאן ולכאן, עד ש'החליטו' להחליט למחרת, לפי התפתחות הכתמים המוזרים שאינם יודעים את טיבם ועל מה באו פתאום.

באותו היום אינה ד' לידו של אבי הבן, גיליון 'באר הפרשה' שיצא לאור באותו שבוע. כשעיין בו לאחר שהלכו הרופאים, מצא כתוב מעשה (וזה תוכנו בקוצר אמרים), בבחור אחד מיישיבת 'יקירי ירושלים' בעיה"ק ירושלים, שקיבל על עצמו חיזוק בשמירת העיניים שלא לצאת מבנין הישיבה משך כל חודש אלול. יום אחד פרחו לו פצעים בידיו, אך הוא סירב ולא אבה לצאת מבנין הישיבה ללכת לבית הרופא.

והנה, מן השמים נזדמן שהגיע רופא מחו"ל לצרכי ראש הישיבה, ממילא כבר בדק גם אותו והורה שצריך למשוח על ידיו משחה פלונית שבדיוק היתה ברשותו, וראו כולם בעליל עד כמה הקב"ה סייע בעדו לשמור על קבלתו.

אבי הבן דנו, ראה מעשה ונזכר הלכה... מיד החל לעשות חשבון נפש, שהרי בזו השעה הינו שוהה במקום גדוש מכשולים רבים כידוע לכל מי שבא בשערי בית החולים, וביותר שעכשיו גם הימים ימי שלהי דקייטא, ואנה הוא בא... על כן קיבל על עצמו שלא לצאת מתוך החדר אלא במקום הכרה, וככך יחסוך מעצמו לזון עיניו בכל הנעשה במסדרונות בית החולים אשר רבה שם המכשלה.

לעת ערב נכנס 'אח' לבדוק את שלום הילד ולבחון את ה'מכשירים' אליהם הוא מחובר, ונבהל למראה 'האדום האדום הזה'... שאל ה'אח' את האב מה זה ועל מה זה, ומאליו נענה שלפי דעתו יש לתינוק רגישות (אלרגיה) לתחליפי החלב (מטרנה) שמהם הוא ניזון, ואמר לו שכשיגיע הזמן הקבוע לאכילתו ייגשו אל הממונים ויבקשו מהם בקבוק עם מזון מיוחד עבור הילד האלרגי.

נרתע האב לעשות זאת מבלי לבקש אישור מהרופאים, מאחר שהם קובעים לכל ילד איזה סוג מזון יאכל , אך ה'אח' ייעץ לו: "אל תשאל שאלות מיותרות! פנה אליהם ובקש אותם מזון מיוחד כאילו כך קבעו עבורו"...

שמע האב לקולו וכבר ממחרת החלה הטבה ניכרת בצבע העור, עד שכעבור ימים אחדים 'אזיל סומקא ואתי חיורא' וחזר העור למראהו כבתחילה.

"בינו נא זאת!" - מפליא הגה"צ רבי אלימלך שליט"א פלאות בדבר המעשה אותו הוא מכיר מקרוב. "שבעה פרופסורים מומחים נבוכים הם בארץ ואינם יודעים מה לעשות, ואילו 'אח פשוט' הבחין בשורש החולי שאין זו אלא אלרגיה פשוטה ותו לא... אין זאת אלא יד ד' היתה כאן, שלאחר שהתחזק האב לגדור גדר כדי לשמור עיניו בקדושה ובטהרה, מיד זכה לראות נפלאות".

זאב אייזנשטיין

יום טוב של נחמה

לרגל שבת 'נחמו' מוגש בזאת שיר הגעגועים של איש אשר רוח בו, נעים הזמירות, הרה"ח רבי יום טוב עהרליך זצ"ל, שהטיב להביע את שירת הנשמה והנחמה מתוך נאקה פנימית של 'ציפית לישועה' | ולפלא: כי הדברים אקטואליים ביותר אף בזמננו | **נחמו נחמו עמי!**

אין קייטן זיינע הענט געשמידט,
געקומען ישע"ה הנביא,
געזאגט נחמו נחמו עמי,
און געבראכט פאר אים א טרייסט,
און מען האט אים אויסגעלייזט.
דער צווייטער חורבן פיל מער געווען,
וואס אין ירושלים איז דאן געשען,
מיליאנען קברים האט מען פארזייט,
מיליאנען אידן אויף דער וועלט צושפרייט,
דער בורא האט לאנג נישט געווארט,
און פארן איד א טרייסט געבראכט,
געקומען דער תלמוד בבלי,
געזאגט נחמו נחמו עמי.
און אוועק מער פון טויזנט יאר,
עס ווערט נישט בעסער אויף א האר,
גאנץ יוראפ אין לענג און ברייט,
מיט אידישע קברים איז צווייט,
דער בורא שיקט דאן טרייסט פאר זיי,
דעם בעל שם טוב מיט זיין ארמיי,

גיס מען אים א גלעט דערפאר,
און מען טרייסט אים פארן צער.
אין גלות מצרים איז ער געווען,
קייין גוטן טאג דארט נישט געזען,
יארן לאנגע הונדערטער,
ביים מצרי געארבעט שווער,
דער בורא האט אים אויס געלייזט,
און געשיקט פאר אים א טרייסט,
דער הייליגער תורה אים געבראכט,
פארן אויסדערוויילטן פאלק געמאכט.
פאר דיין צער, און פאר דיין מיה,
נחמו נחמו עמי,
פאר דיין ווייטאג, און פאר דיין פיין,
זיי געטרייסט שוין פאלק דו מייין.

ב.

ווען דער ערשטער חורבן האט,
געמאכט חרוב די גאנצע שטאט,
אין גלות איז אוועק דער איד,

'ציונים'... האם יש להם איזו שייכות ל'ציון'
ולירושלים, כאשר אין להם 'ראת שמים'?!
ומה אשמה הארץ הקדושה - שטמונים בה
צדיקים כה גדולים, אשר שפתותיהם דובבות
יומם ולילה, מכיון שמזכירים את תורתם
בכל 'חידר' ובכל ישיבה - שהיא נתפסה בידי
כופרים ועוברי עבירה?! - אבל לנו יש את
'הבורא' הגדול. תיכף יסור הלילה האפל והיום
יתחיל להפציע.
עבור הצער, ועבור העמל - נחמו נחמו עמי!]

נחמו נחמו עמי א.

וואנדערט אום דער גלות איד,
אין דעם גלות קראנק און מיד,
עס גייט נישט דורך קיין יאר אן פיין,
אז קיין גזירה זאל נישט זיין,
אבער באלד נאך יעדן קלעם,
נאך יעדן פאטש וואס מען גיט עס,

שלושים וחמש שנים מלאו לפטירתו של
אותו איש חסיד ונלבב [ז"ך בתמוז תש"ן],
ועדיין לא כהתה עינו ולא נס ליחו.
הנה לפניכם שירת 'נחמו' מפרי יצירתו,
והדברים מאירים ושמחים כאז אף היום.
ברעינונו הוא מעלה את הטיעון כי ההיסטוריה
מוכיחה שאמנם כלל ישראל חווה הרבה צרות
במשך הדורות, אך אחרי כל צרה שלח הקב"ה
מיד נחמה כלשהי כדי לנחם ולחזק את עמו
ישראל - מעין אור חדש על ציון תאיר המפציע
בעולם לאחר הצרה, וכפי שהוא מונה כמה
וכמה צרות והאור שהופיע אחריהן.
אולם, טוען רבי יום טוב בקול נסדק: לאחר
השוואה האימה עדיין לא הגיעה הנחמה... אנו
עדיין ממתנינים לה, ואין לנו אלא לנחם את
עצמנו בעצמנו, עם אותן המילים שאמר ישעיהו
הנביא: **נחמו נחמו עמי!**
ניגון נפלא זה מופיע בקלטת "שבחי
ירושלים" שיצאה לאור בשנת תש"ל, וכפי
שהוא כותב בעצמו על דפי האלבום: חנוכה
שנת "קול מבשר אליהו" תש"ל [-הגימטריא
של מילים אלו, היא: תש"ל, רמז לביאת הגאולה
באותה שנה, וכפי שהיה דרכו בקודש לכתוב
בכל קלטת ז.א.]

ציון הלא תשאל

וכה מקדים רבי יום טוב, בטרם יתחיל וינעים
בזמירותיו:

"א שאד וואס אזא שיינע הייליגער לאנד, איז
אריינגעפאלן אין האנט / פון די אזוי גערופענע
ציונים / האבן זיי דען א שייכות צו ציון און
ירושלים / ווען זיי האבן נישט קיין יראת שמים
/ און וואס איז שולדיג די הייליגע ערד, וואו עס
ליגן אזוינע גרויסע צדיקים / און טעג און נעכט
שאקלען זיך זייערע ליפן כסדר / ווייל וואו
א ישיבה, וואו א חדר / דערמאנט מען זייער
תורה כסדר / אז כופרים האבן פארנאפט עוברי
עבירה / אבער מיר האבן א גרויסן בורא / און
באלד וועט אוועק גיין די פינטטערע נאכט, און
עס וועט ווערן אינדערפרי / פאר דיין צער, פאר
דיין מיה / נחמו, נחמו עמי...
[-ובתרגום ללשון הקודש: חבל שכזו ארץ
קדושה נפלה לידיהם של כאלו המכנים עצמם

ה'ציפית לישועה' איד

דבר נגד הגזרות, ומדבר בהתלהבות בציפיה לגאולה השלימה,
ומאריך איך שאז הכל יהיה אחרת...
ובתוך שיריו שבקלטת זו הוא מביע את הרגשתו שהיה מצטער
על שצריך לחזור לחו"ל, ובשעת הפרידה נתן ברכת לחיים ומברך
שנזכה לראות בטוב ירושלים בבני חיי ומזוני, בני שיחזרו בנים
לגבולם, חיי, שיהיה בריאות ברוחניות שכולם יתנהגו בחיים ע"פ
התורה, ומזוני שיהיה פרנסה בריוח. ואולי יש רמז בזה שנסתלק
מאתנו בימי בין המצרים, גם מקום מנוחתו הוא כנגד מקום
המקדש, שיבנה במהרה בימינו, אמן.
לאחר פטירתו, היה ספק היכן לטמון אותו אם בהר הזיתים או
בהר המנוחות, ובני המשפחה הסתפקו מאוד בדבר, עד שיבדלח"ט
אחד מחתניו שליט"א העיד שאמר לו פעם כמסיח לפי תומו שבכל
עת שהוא מתפלל 'שמונה עשרה', בהגיעו לבקשות על ירושלים
עיר הקודש, הוא מתחנן שהקב"ה יסיר את שתי ה'מכות' ממקום
המקדש, בהתכוונו אל שני בתי ה'תפילה' המצויים שם למרבה
הבושה, וטען חתנו כי יהודי שכל ימיו בכה על דבר כזה, וציפה
כ"כ לישועת השם, בוודאי מן הראוי שיהיה טמון כנגד מקום
המקדש, למען יוכל להמשיך ולפעול עבור ישועת הכלל והפרט.
ואכן נטמן במרומי הר הזיתים, כנגד מקום המקדש.

רבי יום טוב זצ"ל היה מיוחד מאוד בענין של הציפיה לישועה,
שהיה תמיד על לשונו, ותמיד היה מדבר מזה ומתחזק בזה, כידוע
לאילו שהיו מקורבים אליו, וזהו שרואים בהקלטות שרובן ככולן
מסתיימות ברמזים בענין הגאולה שיהא בשנה ההיא, והציפיה
שבמהרה ממש נזכה לביאת משיח.
גם עשה קלטת 'שבחי ירושלים' שהוא מיוחד בשבח ירושלים
ואהבת ארץ ישראל.
קלטת זו הופקה על ידו לאחר שחזר מביקור בירושלים,
ונתרגש מאוד מביקורו בארץ ישראל, ומבטא את געגועיו בזה
שאומר שבעת הבריתה בימי המלחמה היה בורח עם קבוצת
יהודים, והיו בלא כח מפני רודף, ובעת שעברו בדרכי ההרים
נזכרו בירושלים שהרים סביב לה, וקיוו שיבא יום ויגיעו לשם,
ועכשיו ב"ה התגשם החלום, והנה זכה להגיע לארץ ישראל
ולדרוך על אדמת הקודש.
אף זוגתו מרת חנה רבקה ע"ה, היתה שרויה בהתרגשות גדולה
באותם ימים כשביקרו בארץ הקודש, עד שהיתה אומרת בברכת
המזון "מגדול" ולא "מגדיל", כפי שנהוג לומר ביומי דפגרא.
מצד שני ראה שם דברים שלא ציפה לראות, שהיה השלטון
שלא ברוח התורה, והיהודים החרדים היו צריכים להילחם בכל

כינור של נחמה

בויליאמסבורג התגורר הרה"ח המפו' רבי הערשל וואסילסקי זצ"ל מחסידי ברסלב. כמה ימים לפני נישואיה של בתו, הוא שכב במיטתו על ערש דווי, והחתן והכלה הגיעו אליו ביום החתונה. במעמד מטלטל זה הגיע ר' יום טוב לביתו לנגן בכינור, לשיר ולהשמיע את שמותיהם לפניו. בתמונה הוא נראה מנגן ליד מיטת חוליו של רבי הערשל.

והזמין / בדמות ה'תלמוד בבלי' / שבישר וקרא: נחמו עמי.

חלפו אלף שנים ביעף / עדיין שורר זעם וחרון אף / אירופה כולה לאורכה ולרחבה / דם יהודי סופגת לחובה / הבורא שוב את ניחומו שולח / אור הבעל שם טוב בעולם זורח / צבא של צדיקים בכל עיר / גאונים וחכמי בראד, באורם הבהיר.

החורבן האחרון שהתרחש ואירע / יותר מכל קודמיו היה נורא / ששה מיליון באותן שנים / עלו כקרבנות באודים עשנים / מאז כבר חלפו עשרות שנים / ועדיין אנו לנחמה ממתינים / השמים מכוסים בחושך ואפילה / אין נחמה. אף לא מילה.

שבור ורצוץ הוא, היהודי הבודד / מדוע אין מי שאותו יעודד? / אולם, ר' יהודי! אל דאגה! / הסר מעליך צער ותוגה / בדבריו של ישעיהו הנביא נתבונן / ואזי הלב יתרונו / **אם אף אחד אותנו אינו מנחם / נתחזק אפוא לבד ונתנחם.** פזמון: **לאחר הייסורים שעלינו הביא / נחמו נחמו! יאמר הנביא / לאחר הצער והכאב, קבלו ניחומיי / נחמו נחמו, עמי!**

החורבן הראשון ומוראותיו / על ירושלים הותיר אותותיו / לגלות, היהודי נדד / אל שלשלאות בידי הוצמד / לפתע הגיע ישעיהו הנביא / קרא: 'נחמו נחמו עמי!' / הביא בכנפיו את הנחמה / לירושלים, שובו ברמה. החורבן השני, וצרותיו המרובות / ירושלים הפכה לעיי חרבות / הארץ נזרעה במיליוני קברים / מיליוני יהודים בגולה פזורים / הבורא, זמן רב לא המתין / את הנחמה הכין

"חזן" ישעיהו בן אמוץ

ביטוי יפה נשמע מפיו של הגאה"ח רבי יהושע ציינווירט זצ"ל שאמר לאחר שראה את מפעלו של רבי יום טוב עהרליך, שכעת התחוויר לו פשר הפסוק: "חזן ישעיהו בן אמוץ", שלכאורה צריך להבין, מה הקשר בן 'חזן' ל'נביא'?

אלא, ניתן לומר כי רבי יום טוב הוא כמו הנביא ישעיהו.

על ישעיהו, אמרו צדיקים במליצה, שכאשר היה מגיע לעיר וחפץ לשאת שם דברי מוסר, היה שולח להודיע שהגיע 'חזן' גדול להשמיע פרקי חזנות ופיוט. ולאחר מכן כאשר התאספו יהודים לשמוע את קולו, השחיל כבר גם את דברי המוסר. וזהו: "חזון - ישעיהו בן אמוץ". מלשון 'חזן'. אף רבי יום טוב, הפטיר ר' יהושע, עושה בדרך זו. הוא קורא לעצמו 'חזן' ובעל מנגן, אך המטרה היא להשחיל ולהחדיר את תוכחותיו הנעימות והמתוקות.

צדיקים פיל אין יעדן שטאט, די גאונים מיט די חכמי בראד.

דער לעצטער חורבן וואס איז געשען, שרעקליכער פון אלס געווען, זעקס מיליאנען אין יענע טעג, זיינען מיטן רויך אוועק,

שוין מער פון פינף און צוואנציג יאר, און קיין טרייסט מען קריגט נישט גאר, שטארק פארשטעלט דער הימל דארט, קיינער טרייסט נישט מיט קיין ווארט.

שטארק צובראכן איז דער איד, דערפאר וואס קיינער טרייסט אים ניט, אבער נישט געזארגט זיך מער, דעם נביא ישע'יה ברענגט אהער, לאמיר זען וואס דארטן שטייט, און איבערזאגן זיינע רייד,

אויב קיינער וויל נישט טרייסטן מיין (מער), וועט מען טרייסטן זיך אליין.

פאר דיין צער, און פאר דיין מיה, נחמו נחמו עמי,

פאר דיין ווייטאג, פאר דיין פיין,

זיי געטרייסט שוין פאלק דו מיין.

ג.

רבי עקיבא איז געגאנגען אמאל,

מיט די חברים אויף בארג און טאל, דערהערט פון שטאט וואו עס וואוינט דער גוי, ווי מען פרייט זיך דארט אזוי,

די תנאים האבן געוויינט פון צער,

און רבי עקיבא האט געלאכט דערפאר,

ווייל אויב דער גוי האט אזוי פיל פרייד,

וואס איז פאר אונז שוין אנגעגרייט.

מיר גייען היינט אין אונזער לאנד,

פרייע האלטן עס אין האנט,

א מדינה אן ארמיי,

אלע פרייען זיך אזוי,

עס וויינט די הארץ פון פרעמדן פרייד,

דערמאנט מען זיך רבי עקיבא'ס רייד,

דאס איז א סימן אז נאכדעם גלייך,

קומט משיח'ס קעניגרייך.

זיי האבן אויך געזען אליין,

ביים הר הבית פוקסן גיין,

די חברים מאכן א געוויין,

און רבי עקיבא פרייט זיך מיין,

מקוים געווארן די שלעכטע רייד,

וועט מקוים ווערן אויך די פרייד,

ווען עס גייט אוועק דאס גליק,

שיינט דאן אויף, דער מזל צוריק.

ביים הר הבית מיר שטייען אצינד,

מיר קוקן צו אז אך און ווינד,

ווער עס דרייט זיך אויף יענעם ארט,

און ווער עס שטייט ביי דעם כותל דארט,

עס וויינט די הארץ פון צער צוגייט,

דערמאנט מען זיך רבי עקיבא'ס רייד,

דאס איז א סימן אז באלד קומט אויך,

א ביהמ"ק פון דער הויך.

פאר דיין צער, און פאר דיין מיה,

נחמו נחמו עמי,

פאר דיין ווייטאג, פאר דיין פיין,

זיי געטרייסט שוין פאלק דו מיין.

ד.

עס נעמט דאך אן א גרויסע שרעק,

וואס עס טוט זיך אפ די טעג,

מיט די נפטרים ביי אונז אין לאנד,

עס איז א ווייטאג און א שאנד,

און פון צער די הארץ צוגייט,

דערמאנט מען זיך רבי עקיבא'ס רייד,

זרשת וחקרת

מחקרים ופולמוסים
בנושאי יהדות מנהג והלכה

יוסף שרלוביץ

יומי דמפגרי בהו רבנן

ההיסטוריה של 'בין הזמנים': סיבת התהוותה, זעקת גדולי האחרונים על ביטול התורה, וסדרי הלימוד המיוחדים בה

לתיאורים אחרים בני-דורו, בדיקנותו ובידידתו לפרטי-פרטים. הכותב הוא הגאון המקובל רבי נתן נטע הנובר, בחיבורו ההיסטורי על מאורעות ת"ח ות"ט - 'עין מצולה' (מהדורת סף - פרק טז):

"...וכך היה סדר הלימוד במדינת פולין: ה'זמן' היה מה שהבחורים והנערים היו מחויבים ללמוד אצל הראש ישיבה, בקיץ - מראש חודש אייר עד ט"ו באב, ובחורף - מראש חודש חשון עד ט"ו בשבט, ואחר ט"ו בשבט או ט"ו באב הייתה רשות ביד הבחורים או הנערים שילכו ללמוד בכל מקומות שירצו.

"ומראש חודש אייר עד חג השבועות, ובחורף - מראש חודש חשון עד חנוכה, היו לומדים כל בני ישיבה גמרא פירוש רש"י ותוספות בהתמדה גדולה ולומדין בכל יום הלכה, דהיינו עמוד אחד גמרא עם פרוש רש"י ותוספות נקרא 'הלכה', והיו הולכין כל החכמים והבחורים שבקהלה וכל מי שיש בו ריח תורה על הישיבה אצל הראש ישיבה, והראש ישיבה לבד ישב על כסא וכל החכמים ושאר בני ישיבה נצבים עליו סביב לו, והיו מפלפלין זה עם זה בהלכה קודם שבא הראש ישיבה על

אייר עד לתשעה באב. בין-הזמנים אפוא, גם הוא ישנו שלושה פעמים בשנה: בתקופת חגי תשרי; בתקופת חג הפסח, ומתשעה באב עד לר"ח אלול. כך על-פי רוב, אם כי ישנם שינויים בין ישיבה לישיבה בתאריך ההתחלה/הסיום של כל אחד מהזמנים, שיש מקדימים בכמה ימים את פתיחת הזמן, ויש מאחרים את נעילת הזמן בכמה ימים, ובכך מקצרים את תקופות בין-הזמנים.

חלוקת שנת הלימודים בישיבה ל'זמנים' כבר נהוגה מימי הקדמונים, וממילא גם ה'בין הזמנים', אולם בפרטי תחילת וסיום הזמנים, ובמהות ה'בין הזמנים', יש הבדלים בין הדורות, וכאשר נחזה.

מסמך נדיר: סדרי הישיבה ב'זמן' וב'בין הזמנים' בתקופת ראשוני האחרונים

נפתח בתיאור נפלא מסדר הנהגת הישיבות בפולין לפני יותר משלוש מאות שנה, שהשתמר מאותה תקופה. נדיר, ביחס

כידוע, 'בין הזמנים', המושג ואף הכינוי, לא נולד בדורות האחרונים, ואף אם הוא נשמע אולי חדשני, הרי הוא כבר קיים שנות דור, ואנו מוצאים אזכורים, ואף דיונים אודותיו, בספרי ראשוני האחרונים.

'בין הזמנים' משמעו: התקופה שבין ה'זמנים' - תקופות הלימוד בישיבות. בימינו ה'זמנים' שלושה הם: 'זמן אלול' - מראש חודש אלול עד לימים הנוראים. 'זמן חורף' - מראש חודש חשון עד לראש חודש ניסן. 'זמן קיץ' - מראש חודש

"...ואחר כך נסעו הראש ישיבה עם כל בני ישיבה שלו הבחורים והנערים על היריד - שהוא יומא דשוקא". ספר יון מצולה (מימין) ואיור של היריד בלובלין בימי וועד 'ארבע ארצות'

הגוף התורני העליון שניהל את חיי הקהילות בפולין. דפים מפנקס תקנות 'ועד ארבע ארצות'

"...חלוקת שנת הלימודים בישיבה ל'זמנים' כבר נהוגה מימי הקדמונים, וממילא גם ה'בין הזמנים', אולם בפרטי תחילת וסיום הזמנים, ובמהות ה'בין הזמנים', יש הבדלים בין הדורות..."

'בין הזמנים' - ראש הישיבה ותלמידיו נוסעים ליריד...

הפרטים המיוחדשים העולים מדברי ה'**זו"ן מצולה'** כך הם: זמני הלימודים שניים הם (ולא שלושה כבימינו) - זמן חורף וזמן קיץ. זמן חורף התחיל בראש חודש חשוון והסתיים בט"ו בשבט, וזמן קיץ - התחיל בר"ח אייר והסתיים בט"ו באלול. אבל לפני שמאן-דהוא יתחיל לקנא בבין-הזמנים הארוך של בני הישיבות דאז, יש לנו להבין מה היה הבין-הזמנים של אותם הימים...

ובכן, בבין-הזמנים לא נפרדו בני הישיבה מרבים, ראש הישיבה, אלא נסעו יחד עמו ל'**יריד**'. ושם המשיכו סדרי הלימוד עד לראש-השנה בזמן קיץ, ועד לחג הפסח בזמן חורף. ההבדלים הרשמיים שבין תקופת הזמן לבין תקופת בין-הזמנים הם שניים בסך-הכל: שאז ניתנה האפשרות לכל אחד לבחור בישיבה אחרת. וכן, שמסוף הזמן כבר לא למדו גפ"ת אלא 'פוסקים'.

מהו היריד אליו נסע ראש-הישיבה עם תלמידיו? זהו היריד שכולנו מכירים ממשלי המגידים, יריד שהתרחש פעמיים בשנה, בסוף תקופת החורף ובסוף תקופת הקיץ, אליו הביאו, מכל קצווי הארץ, כל שהיה בידו למכור משהו, ממה שהשיגה ידו במשך התקופה שעברה. זה בתנובת שדהו אשר בירכו ה', וזה ביינו שהפיק ביקבו, זה בצמרו שגידלו כבשיו, וזה בדבשו שהפיקו מכוורותיו, וכן הלאה, והעמידו את סחורתם למכירה בדוכניהם. ולעומת זאת באו הסוחרים, לקנות מכל אלו ולמכור הלאה כאשר יחזרו למקומות מושבותיהם.

וכאן הבן שואל: מה מעשיהם של תלמידי חכמים בירידים מעין אלו? והלא דומה הדבר לכהן המסתובב בבית הקברות! ההסבר הוא, שמכיוון שליירידים אלו נאספו עשרות ומאות מבני ישראל, מכל מקומות פזורים, נקבצו ובאו שם גדולי הדור היושבים על מדין, וישבו יחד בישיבת בית-דין, למען יוכל כל אשר לו ריב עם רעהו, או דבר הטעון פשר, לבא

לפני גדולי התורה ולפתור את מריבתו וסכסוכו. בהזדמנות זו, שישבו מנהיגי הדור יחדיו בצוותא חדא, דנו בארוכה על תקנת הדור וצרכיו, בכל העניינים, ברוחניות ובגשמיות, ומתוך ישיבתם זו בירידים הפיקו תקנות רבות ישרות ומועילות לפי אשר ראו עיניהם הבדולחות למען ייטב לכלל ולפרט. אספות אלו הן הנודעות בשם '**וועד ארבע ארצות'**, הגוף התורני העליון שניהל את חיי הקהילות בפולין, ואספותיו-'**וועדיו'** התרחשו באותם ירידים.

לפניו ציטוט מאותם הימים המתאר את הכינוס התורני המרשים שהתרחש בירידים, מתוך דברי הגאון רבי מנחם מענדל קרוכמאל אב"ד ניקלשבורג, בעל 'צמח צדק' (שם סי' טו): "...וכן פסקו נמי הדיינים בכל הירידים דלובלין ויערסלב, ששם מתקבצים מארצות הרחוקות ונבררים הדיינים מכל קהלות גדולות... דרגילים להיות על הירידים רוב ראשי ישיבות ומורי הוראה וגדולי חקרי לב בעלי תורה..."

ובכן, ראשי-הישיבה, שהיו מגדולי ומנהיגי הדור, הוצרכו לנסוע לירידים, לשם אספות אלו, וכיוון שגלה הרב, גלו תלמידיו עמו. לתלמידים בעצם לא היה מה לעשות בירידים, רק בכדי לחסות בצל רבם אף בעת שהותו שם. למעשה היה לחלקם תועלת צדדית מנסיעה זו: אלו שהגיעו לפרקם יכלו בקלות למצוא שם שידוך טוב...

אמור מעתה, הורתה ולידתה של בין-הזמנים לא היה לשם מתן חופשה לבחורי הישיבות, אלא מכורח הנסיבות - נסיעתו של ראש-הישיבה ליריד. יתירה מזו, סדרי הישיבה המשיכו להתנהל, ביריד, אם כי במתכונת שונה קמעא.

בין-הזמנים באופן הנהוג בימינו, בה נסגרים שערי הישיבה והתלמידים הולכים לבתיהם, היה רק בימי חגי תשרי ופסח. וכפי שמתאר הגאון רבי אליהו קפשאל, ראש רבני קנדיאה, בספרו 'סדר אליהו זוטא' (ב, 243) את מנהג הישיבות באיטליה: "אפס, בראש חדש ניסן ובר"ח תשרי - בשני הזמנים הללו - והם הנקראים בין הזמנים, היו נעצרים מלכת בישיבה לסיבת המועדים, וקצת מהרבנים והתלמידים אשר היו באים מארץ מרחקים בגלל הישיבה והיו מניחים את נשותיהם ובניהם - למועדים ימעדו רגליהם, לרגלים מרגלים וחוזרים בארציהם, ללשונותם לגוייהם, עם בניהם ונשותיהם, כאומרו יתעלה 'ושמחת בחגך' וגו', ובין הזמנים הללו היו לומדים הנשוארים בעיר שעוסקים כל אחד ואחד עם רבו בהלכות החג כמו שתקן להם משה לישראל..."

מלבד זאת לא פסקה ישיבה, ואף בשלהי דקייטא.

זעקת גדולי הדור: 'לא יזכר ולא יפקד שם 'בין הזמנים' ויעקר מן העולם'

אלא שדעת לנבון נקל, שבצורה כזאת, אף אם רשמית לא ניתנה חופשה, בפועל הותרה הרצועה, ושררה אווירה של רפיון בלימוד התורה. על רקע זה כנראה באים דברי רבותינו, גדולי האחרונים מן התקופה ההיא, שכתבו בחריפות כנגד תופעת הבין-הזמנים.

כך נודעים דברי המהרש"א (שבת קיט ע"ב, חידושי אגדות ד"ה ואמר רבה), במנותו את העוונות המצויות בדורו: "ביטול תינוקות של בית רבן הוא מצוי בכל קהלה, גם הבחורים מבטלין רוב בימים בבין הזמנים והולכים ברחובות בביטולים וטיולים..."

והמהר"ל בדרשותיו (דרוש על התורה) כותב:

"...אלו הם עמודי התורה שבהתקלקל אחד מהם מוט התמוטטה התורה, ובארצות אלה אין משגיחין על זה כלל, עד שבעונותינו הרבים כמעט נסתלקה תורה לגמרי מישראל על ידי זה, ויותר מכל הוא בטול הלמוד, שאין תורתם כי אם באקראי לא תמידית כי אם לתקופת השנה ואחר כך יקראו דרור לארץ לכנות הזמן 'בין הזמנים', וכל אחד הולך בשרירות לבו הרע, שכל ומי שאינו עוסק בדברי הבאי האלו שאין בהם ממש יחשוב שאין צריך ללמוד כלל, וכאילו אין זה זמן לתורה לקרותו 'בין הזמנים'. ואם הראשונים הנהיגו כך, בודאי היה זה לכמה סבות עצמיות המועילות לתורה כידוע, אך עתה אין זה כי אם להסרת התורה, 'אם תעזבני יום יומים אעזבך', ועל ידי בטול זה מרגילים עצמם לשחוק וקלות ראש וזולתן מהדברים המגונים, והטובים שבהם יעשו את עצמם כמתעוררים ללמוד בפרקים אלו 'פוסקים', ולא יהיה זה כי אם לימים אחדים..."

וביתר נודעים דבריו הנחרצים והנוקבים של השל"ה הק' (מסכת שבועות נר מצוה אות כד):

"...ועיקר הכולל הכל, יהיה נעקר ונשרש מן העולם השם של

'בין הזמנים', לא יזכר ולא יפקד, רק כל העתים שוים לטובה, יתנהג במנהג אחד לתורה כמו שכתוב 'הגית בו יומם ולילה'..." ובהמשך (אות כו): "...ועוד, איך נעשו רבינו תם ור"י וכל בעלי תוספות מחודדים? רק על ידי לימוד תורת אמת ובקיאות מסכתות והתמדה וחוזרים תמיד וזמן בין-הזמנים שוים..." ומסיים שם (אות כח): "...ודבר זה יהיה נוהג זמן ובין הזמנים, ולא יזכר ולא יפקד שם 'בין הזמנים' ויעקר מן העולם, אז תהיה תורתנו תורת ה' תמימה".

תקנת פרנסתם של הבחורים בימי בין-הזמנים

ככל הנראה לא הועילה זעקת גדולים אלו לבטל כליל את תופעת הבין-הזמנים, ואף נקבעה בלי קשר לירידים, כאשר גם בזמנים ובמקומות שלא נסעו הבחורים עם ראשי הישיבות לירידים, לא התנהלו הישיבות כסדרם. אם כי אנו מוצאים בפנקסי קהילות שונות שהתאמצו למעט ככל האפשר את שבירת שגרת סדרי הישיבה בבין-הזמנים.

אי לכך היה מן הצורך לדאוג לפרנסת הבחורים, שבמשך ה'זמן' רבצה על כתפי הקהילה בה התקיימה הישיבה, היה זה יותר מדי להטיל על שכמם את אספקת מזון הבחורים גם בימי בין-הזמנים. לכן חיפשו ומצאו אפיק אחר להחזקתם של הבחורים בתקופה זו, וכך אנו מוצאים בתקנות מדינת מעהרין (מורביה) - מתוך 'אוצרות של חינוך' א, שנו:

"אותן הקהלות המחזיקות ישיבות מחויבות להחזיק את הבחורים והנערים בזמן החרף עד ר"ח אדר ובזמן הקיץ עד ר"ח אלול ובשנת העבור עד ר"ח אדר שני, ו'בין הזמנים' יחולקו בני הישיבה לסביבות לאותן הקהלות שאינן מחזיקות ישיבה, כדי להקל על בעלי הבתים שבקהלות. וכל ראש גליל יחלק את הבחורים והנערים להקהלות שבגליל שלו לכל קהלה וקהלה כפי מסת ידם, ומחויבים הבחורים ונערים ללמוד בכל יום הקביעות, ואם יש באותן קהלות רב או איזה למדן מחויבים לילך אליו ללמוד ממנו".

לעומת זאת בוועד הקהילות של ליטא החליטו שמנהג זה, של חלוקת תלמידי הישיבה ליישובים גורמת לביטול תורה, ולכן ביטלו נוהג זה, וכפי המופיע בפנקס התקנות שלהם, בתקנות שנת שצ"ט: "מאחר שראינו ביטול תורה, מחמת ששולחים הנערים על הישובים 'בין הזמנים', עלה וננמר שלא ישלחו את הנערים על הישובים כי אם בימות החרף מראש חודש ניסן ואילך ובימי הקיץ בחצי אלול ואילך. והסביבות יספיקו מזון הנערים מט"ו שבט עד ר"ח ניסן ומט"ו אב עד חצי אלול כפי אשר יושת עליהם מפי ראש בית דין".

ובכן, במקום שהנערים יישלחו לישובים, יישארו הם בישיבה והיישובים ישלחו את מזון הנערים אל הישיבה.

עוד חלק בתקנת בין-הזמנים של וועד ליטא הוא:

"הבחורים ילמדו עם הנערים בחנם מט"ו שבט עד ר"ח ניסן ומט"ו אב עד חצי אלול, וגבאי הקופה לא יתנו הספקה לבחורים כי אם בתנאי שיקבלו עליהם ללמד עם הנערים כנ"ל. נבאי הקופה ישאלו את הנערים לבדוקם על למודם משך 'בין הזמנים' כנהוג בזמן', ובמקום שאין קופה קבועה ימנו הקהל עם האב"ד אנשים על זה".

המציאות שעומדת מאחורי תקנה זו היא, שהישיבה הייתה מורכבת מ'בחורים' ו'נערים', ה'בחורים' - המבוגרים - שימשו כ'חונכים' ל'נערים' - הצעירים. ובכן, כדי להמשיך את שגרת ה'זמן' גם לימי בין-הזמנים הוחלט להטיל על ה'בחורים' את מלאכת החניכה עם ה'נערים' גם בימים אלו.

גם בתקנות שנת תל"ו של וועד ליטא מוזכרת תקנת בין-הזמנים בקצרה:

"כל קהלה מראשי קהלות מחויבים להחזיק בחורים ונערים וב"ב אף בבין הזמנים... ויהיו נוהרין הקהלות שלא לשלוח בחורים על הישובים בבין הזמנים..."

סדר בין-הזמנים של תשב"ד

עד כה עסקנו בבין-הזמנים של הישיבות, ומה עם תינוקות-של-בית-רבנ? על כך אנו מוצאים תיאור מפורט בספר 'מנהגים דק"ק וורמייזא' לרבי יוזפא שמש, בפרק העוסק ב'מנהג מקרי דרדקי':

"בבין הזמנים, ובראש חודש, וכן בחנוכה, וביריד, וכן בחתונה ויום המילה ושלשה ימי הגבלה קדם שבועות ושלשת ימי אבילה קודם ט' באב, לומדים עם הנערים חצי קצבתם, ומכל מקום אל יסיח דעתו מהם גם באותם הימים להוכיחם ולהדריכם וללמדם

השפעת ה'ירידים'

על חיבור המהרש"א

השלכה מעניינת של הנסיעה לירידים בימי בין-הזמנים אנו פוגשים בחיבור מהרש"א למסכת סנהדרין. כידוע המהרש"א מורכב משני חלקים - 'חידושי הלכות' ו'חידושי אגדות'. בפרק ששי של מסכת סנהדרין, מדף מ"ג ואילך, עד סוף הפרק, נפקד מקומם של החידושי הלכות, וישנם רק חידושי אגדות.

את הסיבה לכך כותב המהרש"א בעצמו:

"מכאן עד סוף הפרק לא רציתי להעלות על הספר מחידושי הלכות רק מחידושי אגדות, מפני שלא למדתי אז בישיבה, בהיותו ביריד לובלין".

ממש במילים אלו כותב המהרש"א גם בשבת, בסוף פרק שביעי, דף עה ע"ב.

ודוק, שלא חסרו למהרש"א חידושי הלכות על דפים אלו, אלו היו אף היו, אלא שלא רצה להעלותם על הספר ולחקקם לדורות, כיוון שלא למדם עם התלמידים בישיבה. ומכאן אנו למדים עד כמה גדולה מעלת הלימוד בחבורה, מתוך דקדוק חברים ופלפול התלמידים, עד שהמהרש"א, למרות גודלו ורום ערכו, הרגיש שחידושו - שלמד שלא בחבורה, אינם באותה מדריגה כשאר חידושו, וממילא אין הם ראויים להיכתב בספר!

לצאת ידי שמים על זה וכיצא בזה נאמר 'ויראת מאלקיך'.

"בפורים ובט"ו באב ובט"ו בשבט ובל"ג בעומר המה יומא דמפגרי ביה רבנן, ובפרט ט"ו באב ול"ג בעומר למלמדים ולתלמידיהם - באותן הימים בטלו הבית המדרש של המלמדים ואין הנערים באים לבית רבם ללמוד, והמלמד מחוייב לתת לתלמידיו ביציאתו מבית הכנסת בשחרית בט"ו ובל"ג בעומר יין שרף ולק"ח טוב מכיסו, לא מכיס התלמידים, כי כן המנהג.

"ובבין הזמנים ילמדו להם הלכה ממסכת בין הזמנים כל יום הלכה אחת, ואין המנהג ללמוד תוספות בבין הזמנים, ובמקומם ילמד להם עשרים וארבע ושאר ספרים אשר נפש התלמידים חשק בהם, ואחרי חצות כל יום יצוה עליהם שיכתבו כל אחד דף אחד מאגרת שלום וכה"ג, כדי שירגלו לאמן ידיהן לכתוב וכל דבר תועלת לתלמידים יצווים לעשות לעצמם אם יוכלו לעשות ואם לאו המלמד יודיע להם הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון, וכל המרבה להרגילם בדרך הישר לעשות מצות ומעשים טובים הרי זה משובח".

מכלל הדברים אנו למדים, שלא היו תקופות ממושכות בהם 'בטלו הבית מדרש של המלמדים' אלא ימים בודדים במשך השנה - בפורים, ט"ו באב וט"ו בשבט ול"ג בעומר, אז 'אין הנערים באים לבית רבם ללמוד', ובהם אף המלמד מחלק לתלמידים יי"ש ו'לעקאח' על חשבונו.

לעומת זאת ישנם ימים ואף תקופות בהם סדרי הלימוד לובשים צורה אחרת, קלילה יותר. אלו הם ימי ראש חודש וחנוכה, חתונה וברית מילה, שלושת ימי הגבלה קודם שבועות, וימי האבילות קודם תשעה באב, בין הזמנים - ככל הנראה הכוונה לימי חודש תשרי וניסן, ו'יריד' - היינו תקופת הייידים בסוף החורף והקיץ - שאז לומדים עם הנערים חצי מקצבת הלימוד הרגילה.

לגבי בין-הזמנים לפנינו פירוש יותר מדויק, שאז לומדים 'מסכת בין הזמנים' - ככל הנראה מסכת גמרא מיוחדת ייעודית לימים אלו, ממנה לומדים בכל יום 'הלכה' - סוגיא - אחת, אבל בלי תוספות, ותחת זאת לומדים נ"ך ('עשרים וארבע') ושאר ספרים המושכים את הלב, וכן מלמדים אותם במלאכת הכתיבה.

ככל הנראה גם המלמדים התרשלו לפעמים ממלאכתם בימי בין-הזמנים, ועל רקע זו באה התקנה בפנקס התקנות של קהילות אה"ו - א'לטונא ה'מבורג ו'ואנדזבעק (הובא ב'מקורות לתולדות החנוך בישראל' א, קפח). תקנה מתאריך כ"ח באלול תצ"ג - "כל מלמד שלא ילמד עם הנערים בחדר בימי 'בין הזמנים' והם יתנהגו בחוצפה - יענש, ולא תהא לו רשות להיות מלמד עוד".

לימודים מיוחדים לימי בין-הזמנים

ראינו סדרי לימוד מיוחדים לבין-הזמנים, מדברים המושכים את הלב. עוד לימוד מיוחד שהיה נפוץ בימי בין-הזמנים הוא לימוד השמונה פרקים של הרמב"ם, וכפי שכותב הגאון רבי אברהם

"... ולא יזכר ולא יפקד שם 'בין הזמנים' ויעקר מן העולם". ספר השל"ה הקדוש

הורוויץ אבי השל"ה הק' בפתח פירושו 'חסד אברהם' לשמונה פרקים:

"...לכן ראיתי כי טוב לעשות ביאור ופירוש על הפרקים הנוכרים, לתועלת הגברים, שלטי הגבורים, כת הבחורים, אשר לא נסו ללכת בדרכי החקירה, כי תפארת בחורים במשנה וגמרא בפלפול ובסברא, ולא בגדולות ובנפלאות, מופתי הפילוסופיא וההצעות, בעבורם הכנסתי ראשי, וסכנתי נפשי, לעשות פרישה קצרה, בשפה ברורה, קלה ולא חמורה, עד שיהיו השמונה פרקים בצירוף הקדמותיהם מובנים ושנונים בפי כל איש ואיש, שאם ישאלנו אדם דבר מהם, אל יגמגם ויאמר מיד מתוך ביאור שלי, וצדקה תהיה לי, כי מעתה לא יצטטר הבחור לשמוע פרקים מפי רבו בין הזמנים, כאשר עשה לפנים זה כמה שנים, כי עין בעין יראה שפירושי יספיק כולו, די מחסרו אשר יחסר לו, וישמע חכם תחתיהם משנה וגמרא, ויוסיף לקח בסמ"ג כי הוא לנו עוז ואורה בביאור מצות התורה משפט הבכורה..."

והגאון רבי נפתלי בן הגאון רבי דוד זכריה ה'נקרא רבי מענדל', בהקדמת חיבורו 'ברכת המזון עם פירוש' - ויניציאה שס"ג, מעיד על אביו (ש"היה ריש מתיבתא ואב בית דין לכמה קהלות קדושות בישראל") ש"הנהיג החברים אשר היו מקשיבים לקולו וקנים עם נערים, שילמדו בין הזמנים ספרי דקדוק הישרים, כדי שיהיה להם לשון לימודים לדבר בשערי"ם, ולהבדיל בין מלות הדבק עדרים עדרים..."

ויש שניצלו את הזמן ללמוד מסכתות אחרות שלא נכללו בסדרי הלימוד הישיבתיים. כך כותב הגאון רבי יששכר בער איילנבורג בעל 'באר שבע' - תלמידם של בעל הלבושים והסמ"ע, בהקדמת ספרו למסכת הוריות:

"...כי עין בעין ראיתי סייעתא דשמיא בכמה פנים שונים כאשר התחלתי ללמוד עם חברים מקשיבים לקולי מסכת הוריות ביומי דמפגרי בהו רבנו שקוריו בארצנו 'בין הזמנים' בלי שעלה על דעתי ולא על מחשבתי כלל לחבר שום דבר עליה רק להיות כי גרסה נפשי לתאבה להשלים מסכתא אחת בין הזמנים כדי שאוכל לשלם את נדרי אם יגמור ה' בעדי ללמוד כל הש"ס..."

אתה? פה? היתכן?

הדגנים פוגשים את יהונתן

תקציר: בני שבט דן שעדיין לא קיבלו את כל נחלתם בארץ, משגרים מרגלים מנכבדי השבט, שליחי וראשי המשפחות, כדי לתואר אחר חלקם ונחלתם בעיר 'ליש', בהיותם מוכנים לצאת למלחמה ולכבושה. והימים אחר פטירת יהושע בן נון

המרגלים משבט דן מגיעים לאזור הר אפרים.¹ היכן ילוננו? היכן יתאכסנו? איך לא, בבית הכנסת האורחים המפורסמת של מיכה. שם הם מתקבלים ומשתכנים, עושים שם את השהות הקצרה שלהם באזור, כאורחים תמימים.² עודם שוהים במתחם ואוזניהם שומעות קול מוכר.³ היה זה יהונתן, נכדו של משה, הנער הלוי ש'נשבה' בפיתוי של מיכה, לשמש ככהן לפסל המושקץ. ולמרות שהוא לא האמין בפסל, את עבודתו ביצע בנאמנות. ניצב שם, בבית הגילולים, וסלסל בקולו בפרקי חזנות ופיוט, לכבודו של הפסל הנתעב. והם, נכבדי שבט דן, שומעים ומזהים את הקול.⁴ מהיכן היכירוהו?

ערי מגורי הלוויים, התחלקו בין נחלות השבטים. הערים של בני קהת משבט לוי, היו בנחלתם של שבט דן. יהונתן, בהיותו נכד ישיר למשה רבינו, בנו של עמרם בן קהת - התגורר מלפנים שם, בערי הלוויים. לפני שהלך לחפש פרנסה בבית לחם. ומשם ההיכרות המוקדמת שלהם.⁵

הלכו הדגנים (-בני שבט דן) אחרי הקול ורגליהם הוליכו אותם אל בית הגילולים. הם שפשפו את עיניהם בתימהון נוכח המחזה: יהונתן, הנכד המיוחס, לבוש בבגדי שרד, כמו רב וכהן, ומאמץ את גרונו לפני הפסל.⁶

האמנם?! היתכן כזאת?!

"מה שלומך יהונתן? ומה אתה מחפש כאן?". שאלו. "יש לך כאן חבר קרוב?"

- לא.

"אולי אומנות מיוחדת מצאת כאן שהביאה אותך עד הלום?"

- גם לא.

"ושמא קרובי משפחה?"

- לא.⁷

"אז למען השם מה אתה מחפש כאן ומה הביא אותך הלום?" אתה, נכדו של משה רבנו, הרועה הנאמן, שליח האלוקים להוציא את בני ישראל ממצרים, אתה, בן בנו של איש האלוקים אשר דיבר אתו אלוקים? אתה? כאן? כומר לעבודה זרה? היתכן כזאת?⁸

ויען יהונתן וסיפר להם גם שיתף אותם. הוא גולל את שיטוטי הפרנסה, את ההיקלעות שלו לבית הכנסת האורחים ואת פיתוי הממון ושידולי השררה של מיכה ש'שבה' אותו אל התפקיד הלא כל-כך מכובד¹⁰. הוא גם הוסיף והבהיר להם שהוא לא נגוע ולא מאמין חלילה בפסל, אמונתו איתנה בה' אלוקיו, וכל מה שהוא עושה ומשמש כאן, הכל רק "לצורך פרנסה". שכן, כאמור, טעות מרה טעה בשמועה שקיבל ממשה רבנו, אבי אביו, וסבר שמותר, חלילה וחלילה, לעשות את אשר הוא עושה¹¹.

1.....פרק יח, פסוק ב	7.....ר"י קרא
2.....שם, בביאור מלבי"ם	8.....פסוק ג
3.....פסוק ג	9.....רש"י עפ"י הגמרא בבא
4.....אברבנאל	בתרא
5.....מלבי"ם	10.....פסוק ד
6.....כלי יקר	11.....בבא בתרא

תולדותיהם

תולדות ועובדות מצדיקי הדורות

משה אהרן אויש

הרה"ק רבי מאיר נתן מצאנז זי"ע

ט"ו אב תרט"ו

ראשית עריסותיכם

פעם בילדותו היה רבי מאיר נתן אצל הרה"ק מדזיקוב על שב"ק (אומרים שזה היה בהיותו ילד קטן ואביו הק' מצאנז לא היה בביתו, וראה הילד חבורת בנ"א נוסעים לדזיקוב על שב"ק קפץ הוא ונסע עמהם, ובבואו לדזיקוב קירבו רבנו מאד אידיי דחביבותא דאביו הק') ובאמצע הסעודה פנה אליו הרה"ק מדזיקוב בשאלה, אמור נא לי מה הטעם שמכל המאכלים נוהגים החסידים לחטוף שיריים חוץ מן החלה שאין חוטפים ממנה שיריים.

השיב לו הילד על אתר, הלא חלה היא ראשית כמ"ש ראשית עריסותיכם חלה, ואין ראשית שיריים. הרה"ק מדזיקוב זי"ע נתפעל מאד מתשובתו החריפה. וכשנפגש אח"כ עם אביו הרה"ק מצאנז זי"ע שיבה את בנו הילד שהוא פיקח מאד וידע מדוע אין חוטפים שיריים מן החלה.

דמשק אליעזר

חביבין יסורים

סיפר רבי ישראל פריינד מהוניאד, ששמע מחסיד אחד שהיה תלמידו של ר' מאיר נתן כי כאשר למד אצלו קרה כמה פעמים ששלח אותו החוצה, ומבחוץ הקשיב ושמע את רבו זועק בהתלהבות, אי כמה רע הוא הגיהנום, כמו"כ העיד שראהו שורף את קצות אצבעותיו באש.

תפארת חיים

עמי במחיצתי

אחר שנתקבל הרה"ק ר' דוד בן הרה"ק מצאנז לאב"ד בקשאנוב, בשנת תרי"א, ובנו הגדול הרה"ק ר' יחזקאל שרגא בפעם הראשונה בשנת תרי"ג לרבנות בשינאווא (אחרי עזבו הרבנות בראזלא) וזה היה בהשתדלותו של הרה"ק מצאנז זי"ע, שאלו הרה"ק ר"א מדזיקוב, מדוע אינו משתדל מחותני עבור בנו ר' מאיר נתן שגם לו יהיה רבנות, וכי זה החסרון בשביל שהוא חתני אינו עושה בעדו?

ענה לו הדברי חיים מצאנז, רבי מאיר נתן אינו זקוק לרבנות הוא אתי במחיצתי, ומה חסר לו ברבנות בצאנז? והוא יהיה אתי עד עולם, וכן היה שאחרי שמרן הק' מצאנז זי"ע עלה בסערה השמימה, נטמן לפי צוואתו ליד קבר בנו החביב עליו כבבת עינו רבי מאיר נתן זי"ע.

אריזי לבנון

עצר המגפה

רבי מאיר נתן מצאנז לא האריך ימים ונסתלק מן העולם בדמי ימיו כשהוא רק כבן שלושים שנה. הוא מת במגפה אשר פרצה בצאנז. והמעשה כך היה, כאשר פרצה המגפה בעיר יצא משם הרה"ק מצאנז עם כל בני ביתו. לפני צאתו שאל אותו בנו ר' מאיר נתן "אבא על מי אתה עוזב את העיר?" - אתה בני - השיב לו אביו - תשאר בעיר ותגן עליה. ר' מאיר נתן שלח את אשתו עם בנם הקטן אל אביה בדזיקוב והוא עצמו נשאר לבדו מכל אנשי בית אביו בצאנז. הוא חלה ומת. זה היה בט"ו באב תרט"ו ואז נפסקה המגפה. כאשר חזר אביו לביתו לצאנז ונודע לו דבר האסון התאבל עליו מאד, ואמר: אילו נשאר בחיים היה גדול כאחד מתלמידי הבעש"ט, וכלתו אשת ר' מאיר נתן באה בטענות אל

חמיה ואמרה, האם יודע חמי איזה בן היה לו? הוא היה מלאך ממש, אילו הייתי עמו פה לא היה מת. השיב לה הצדיק מצאנז בדברי ניחומים וברך אותה: "השית יעזרך ויזמין לך זיווג הגון כראוי לך", ומסופר שהיא נשארה באלמנותה כל ימי חייה ולא נישאה עוד לאיש.

צדיקי עולם להרי"מ שיף ז"ל - פולין

בעלמא דקשוט

הרה"ק רבי ברוך מגארליץ זי"ע סיפר שראה פעם בחלומו את אחיו רבי מאיר נתן זי"ע ושאל לו, ווי עס גייט איהם (איך הולך איתו), והשיב לו רבי מאיר נתן, כמעשה. שאל לו רבי ברוך, אם יש לו שייכות עם אבותיו, והשי בלו, צו אלע עלטערן קען איך צוקימען, נאר צום לייפניקער זיידן נישט. ווען איך וויל צו איהם קומען, זאגט מען מיר א צינד נישט, ער לערנט. (לכל אחד מאבותינו יכול אני להיכנס, חוץ מלוקנינו הברוך טעם, כי כל פעם שאני מבקש להיכנס אליו, אומרים לי שאי אפשר עכשיו, כי הוא לומד).

תולדותיו

הרה"ק רבי מאיר נתן האלברשטאם זי"ע נולד בשנת תקפ"ה כבן השלישי לאביו הגה"ק רבי חיים מצאנז זי"ע בעל דברי חיים, ולאמו הרבנית מרת רחל פייגא ע"ה בת הגה"ק בעל ברוך טעם זי"ע, ונקרא שמו ע"ש שני זקניו, הגה"ק רבי מאיר מטיקטין זי"ע והגה"ק רבי נתן שפירא בעל מגלה עמוקות זי"ע.

בגיל צעיר נשא את הרבנית מרת ביילא ע"ה בת הרה"ק רבי אליעזר מדזיקוב זי"ע בנו של הרה"ק רבי נפתלי מראפשיץ זי"ע. שנתיים ישב על שלחן חותנו ואח"כ חזר לצאנז בה קבע את דירתו.

נסתלק בגיל צעיר בט"ו אב תרט"ו, ומנוח בצאנז.

צאצאיו:

בנו הרה"ק רבי שלמה מבאבוב זי"ע חתן הרה"ק רבי יהושע מקאמינקא זי"ע בן הרה"ק רבי שלום מקאמינקא זי"ע, ובזיוו"ש חתן הרה"ק רבי מנשה טייטלבוים זי"ע בן הרה"ק רבי נחום צבי מדראהביטש זי"ע.

בתו הרבנית יהודית ע"ה אשת הרה"ק רבי נפתלי הורביץ ממעליץ זצוק"ל נכד הרה"ק מראפשיץ זי"ע.

היכל המעשה

סיפור לשבת

מאת:

יקותיאל יהודה גנזל

הפרופסורים קבעו: זיהום

שדיבר, שנאתו היתה חסרת בלמים ורסן לא היה ללשונו המשתלחת. ככלות שעה של נאצה ותיעוב, הנחית הכומר את המהלומה על ראש מאזינו הנבערים. שהיא בראש ובראשונה מהלומה אכזרית על הפרנסה היהודית בעיירה. "אני מכריז בזאת בחרם ובנידוי. היה לא תהיה! הגיע הזמן לשים קץ להתעשרות היהודית על חשבוננו. מהיום והלאה, אני אוסר בתכלית האיסור לדרוך בבית מרזח יהודי. שמעתם?! לא רק לא לשתות, אלא אפילו עצם דריכת כף הרגל בבית מזיגה כזה, לעוון חמור ייחשב! נכון, אולי תצטרכו להיגמל מהרגל השתייה ולחפש אפיקים אחרים היכן לבזבז את המעות ולכלות את השעות. אבל אין ברירה. אסור לנו להיות המפרנסים והמעשירים אל היהודים המתרוצצים ושורצים כאן בעיירה". נפל דבר בעיירה - - -

סביב השולחן הכבד ניצבו שבעת בעלי בתי המרזח בעיירה. השולחן עמוס היה בספרים ובפתקאות מהן שיוועו בקשות עמך בית ישראל. אבל לא אל השולחן ואל החדר היו עיניהם נשואות, כי אם אל דמות הקודש אשר ישבה בראש השולחן, בנהרה עילאית. לכאן, אל חצר קדשו של הרבי הקדוש רבי יקותיאל יהודה מסיגעט זי"ע בעל ה'יטב לב', אשר על יהדות הונגריה ורומניה פרוסה היתה מצודתו הרוחנית, הגיעו על מנת לספר את סיפורו של הכומר המרושע וגזירת הכליה אשר גזר על עסקיהם ולבקש שיפעל עבורם ישועה שלימה לפני כיסא הכבוד.

לאחר ששמע הרבי את פרטי הפרטים, נאנח אנחה גדולה. הוא בירך 'שהכל נהיה בדברו', שתה מכוס התה שהוגשה לפניו ולאחר מכן בירך בדביקות רבה את ברכת 'בורא נפשות רבות'. מילות הברכה הדהדו בחלל החדר, חוצבות ישועה: "בורא נפשות רבות וחסרונן. על כל מה שבראת להחיות בהם נפש כל חי, ברוך חי העולמים!" לאחר שהשיבו 'אמן'. חזר הרבי ופירש את מילות הברכה.

"בורא נפשות רבות", ריבון העולמים בורא ויוצר בעולמות נפשתיים של גויים טמאים. הלא כך למדנו מדברי רש"י בפרשת ויחי שבני ישראל קרויים 'נפש' אחת, בעוד הגויים מכונים 'נפשות' כי אין ביניהם איחוד אלא פירוד. "על כל מה שבראת" - בעבור מה ברא הבורא יתברך את גויי הארץ בעולמו? "להחיות בהם נפש כל חי", בשביל שבניו אהוביו יוכלו להחיות את עצמם ואת משפחתם על-ידי שימכרו להם יין-שרף ושיכרו. כל תכלית חיותו וקיומו של הגוי, הוא בשביל שיוכל לשרת ולפרנס את היהודי.

שקט מתוח השתרר בחדר. מילותיו של הרבי הדהדו היטב. הביאור אשר ביאר היה מכוון ורושף.

וישאוהו רגליו מבית-הכנסת, טלית ותפילין תחת שחיו, ויפן אל בית המרזח הגדול אשר במרכז העיירה. כמעשהו יום-יום כך מעשהו גם היום הזה. גם הוא, כיתר אחיו היהודים, יושבי עיירה קטנה זו שרוב תושביה ערלים ומיעוטם בני קודש הילולים, התפרנס ממזיגת ומכירת נוזל חריף ואלכוהולי, משיכר ועד יין-שרף. בוקר אחר בוקר, לאחר תפילת שחרית ולימוד משניות, פנה אל בית המרזח, פתח את שערי והחל להשקות את גויי העיירה, לפרנסת ביתו וצאצאיו.

באותו יום פתח את הדלתות כהרגלו. הוא סידר את השולחנות והכיסאות שהיו מוסטים והפוכים למחצה. מזכרת מעוד לילה בו התגוללו הערלים השיכורים עד שנסחבו אל מחוץ לבית היי"ש. הוא הציב קנקנים של מי שתייה על השולחנות ואף קעריות קטנות מלאות בעוגיות מלוחות, מעשה ידיה המבורכות של נוות-הבית. כעת נותר לו רק לסדר עשרות כוסות זכוכית גדולות על הדלפק ולוודא שהחביות כולן מלאות.

סדר יום שגרתי של מוזג יהודי...

הבעיה היתה שכאן, פחות או יותר, נעצרה השגרה היום-יומית. הדמויות הקבועות של גויי העיירה, לא נראו באותו יום, ויום ראשון בשבוע היה זה, בפתח בית המרזח. אפילו אחד מהם לא נכנס, לגימא אחת קטנה לא נלגמה ופרוטה אחת לא נאספה אל הקופה.

בשעת ערב מאוחרת, הוא נעל את בית המזיגה כשהשולחנות עדיין היו מסודרים, הכוסות הנקיים עמדו שוממים על הדלפק ורק העוגיות המלוחות הספיקו להתייבש ביובש שיש בו כדי להתפורר.

כשהגיע לבית-הכנסת, לתפילת ערבית שלאחריה שיעור לילי ב'עין יעקב', קלט שלא רק פניו מכורכמות. גם עמיתיו ורעייו הנוספים שהתפרנסו מבתי המרזח שבבעלותם, שפרוסים היו בעיירה מן הקצה אל הקצה ושימשו מסבאות לתושבים המסואבים, נכנסו עם ארשת פנים השייך דרך-כלל ליום התשיעי של חודש אב. בפי כולם התיאור היה זהה לחלוטין: אף גוי מגושם לא דרך אצלם, אף טיפה של נוזל חריף או מר לא באה לידי שתייה, אף קופיקה לא פרנסה את הקופה.

ידעו הכל מיד שיד זדונית מערבבת כאן.

שיערו הכל מיד של מי היד המרושעת. ודאי של כומר העיירה אשר אינו אלא יצירה שלימה של שנאת יהודים מפעפעת. יורש מהודר לעשו סב-סבו ומקיים בדביקות את אותה הלכה עליה הכריזו רבנן: "הלכה היא בידוע, שעשו שונא ליעקב".

אכן, מדויקת היתה ההשערה.

באותו בוקר. בוקר של יום ראשון. התכנסו גויי העיירה כאחד בבית תפלתם המשוקץ, להאזין להטפתו השבועית של הכומר. כשעלה זה האחרון אל הדוכן, מילא את פיו קצף ומשטמה על היהודים אשר בעיירה. "וכל חיותם של היהודים האלה, אינם אלא בגללכם. אתם, שותי השכר וסובאי הברנדי, מפרנסים את היהודים וגורמים להם להתעשר על חשבוננו". רוק ניתז מפיו שעה

אף גוי מגושם לא דרך אצלם, אף קופיקה לא פרנסה את הקופה. בית מרוזח בעיירה

"אבל מה קרה פתאום?", נזעק מושל העיר, "מאז שנולדתי העיירה שלנו נראית כך. מוזנחת לגמרי. בדיוק כפי שנראות כל העיירות וכך גם חזות כל הכפרים אשר מסביב. מה גרם לזיהום הפתאומי? מה גרם לאותם חיידיקים טורפים להזניק את מחושיהם ולהשתולל בין התושבים?" במקום תשובה ברורה, הוא נענה על-ידי המומחים: "אין כאן מקומות להשערות פורחות. עלינו להמשיך ולחקור, לדרוש ולהתעמק, כדי שנגיע אל חקר האמת!". המושל התחנן שימהרו ויזדרזו ככל הניתן. "עוד מעט כבר לא יישאר בשביל מי לחקור..." והפרופסורים הבטיחו, ביוהרה טיפוסית אופיינית, לנסות ולהשתדל.

שעות ספורות לאחר מכן, כבר היה דבר דבור בפיהם. "הבנו מהתושבים שהמגפה פרצה בשבוע האחרון. בדקנו ותהינו מה השתנה בעיירה בו בזמן. וגילינו: הרגל אחד קבוע השתנה. התושבים הפסיקו לצרוך משקאות אלכוהוליים בבתי המרוזח הפרוסים בעיירה. הדברים מדברים בעד עצמם וברורים לכל מי שיש לו בוהן ואצבע בחקר הרפואה. נכון, זוהמה רבה צבורה כבר דורות בעיירה, אבל המשקה החריף יש בו יכולות חיטוי וניקוי. מדי יום, כשהיו התושבים מגרגרים כוסיות של ליקר ושליכוביץ, היה גופם מתחטא ומתנקא, דוחה את הזוהמה הרבה. ברגע שכל זה הפסיק, נפתח הפתח לזיהום להיכנס ולהשתולל ולהפוך לבעל הבית, הממית והתליין, של תושבי העיירה".

העידו היהודים יוצאי העיירה: עוד באותו היום הורה מושל העיר לעצור את הכומר, האחראי הבלעדי על המחדל, ולהביאו למשפט שדה זריז ומידי. גויי העיירה התגודדו מחוץ לכותלי בית המשפט וזעקו: "מוות לכומר!" הם, שתוך ימים ספורים איבדו קרובי משפחה ונחשפו לשינוי המחודדות של מלאך המוות, לא היו מסוגלים לסלוח לכומר. זעקתם הערלים הפכה לפסק דין נחרץ: מוות לכומר. בתלייה מידית. כן יאבדו כל אויביך ה'.

מקורו של סיפור: הספר הנפלא 'מתיקות הדף היומי' משיעוריו של הרה"ג רבי אברהם ישעיהו קובלסקי שליט"א

הרבי סיים את דבריו: "אם הגויים אינם ממלאים את ייעודם ואינם מפרנסים את היהודים. למה להם חיים?!"

ממנהגיהם המתועבים של הגויים: כשאחד מהם היה נופח את נשימתו ומת, וחבריו הגיעו לחלוק לו כבוד אחרון לפני קבורתו; היו פעמוני הכנסייה מצלצלים בקול רעש גדול. כמו מכריזים וצועקים: פנו מקום לחתיכת האיסור שנעשתה נבילה... בעיירה קטנה המונה מאות משפחות בלבד, לא היו פעמוני ההלוויות מדנדנים כי אם אחת למספר חודשים.

ככה זה היה עד ליום בו התברכו היהודים בברכתו של הרבי הקדוש ה'ייטב לב'. אבל מאותו יום והלאה, הפכו קולות הפעמונים המשוקצים לחלק שגרתי מחיי העיירה. שלוש וארבע ולפעמים גם חמש פעמים ביום היו הפעמונים מצלצלים בקול רעש גדול. ובכל פעם שצלצול הפעמון נשמע, אָבַל גדול לגויים בהתבשרם שהנה, עוד אחד מהם הלך... ושמחה גדולה ליהודים...

מגפה פרצה בעיירה.

מגפה שהשתוללה דווקא בין הגויים ולא הזיקה אפילו לשערת ראש אחת של יהודי. מגפה שכילתה בשיטתיות את התושבים. מדי יום נדבקו בה עוד ועוד אנשים שמהרו להצטרף אל אחיהם שנקברו לקול דנדון הפעמונים. בהלה ואימה השתוללו בין סמטאות העיירה והשלטונות המקומיים היו אובדי עצות ונעדרי עשתונות. בשל מי הסער הגדול הזה?!

שני פרופסורים מומחים הובאו מווינה, עיר המלוכה שהיתה גם בירת הרפואה האירופאית. מעונבים היו וחפזים, שרשראות זהב השתפלו מכיסיהם ולימדו על שעוני כיס יוקרתיים התחובים בתוכם. ארשת המכובדות הקיצונית שלהם זרה ומוזרה היתה מול פני העיירה הפשוטה והשקטה. הרופאים חבשו את פיהם ונחיריהם לבל ישאפו מזוהמת המגפה והחלו לחקור ולבלוש אחר הנגיף המסתורי אשר הופיע פתאום, אורח בלתי קרוא בעליל, והחל לנגוס מיושבי העיירה ללא רחמים.

שלוש יממות יקרות חלפו. יממות בהן המשיך בית הקברות הנוצרי להתמלא. מומחי הרפואה הגדולים בקושי הניחו תנומה לעפעפיהם ומזון לרפד את קיבתם. עמלו ובדקו, שפשוו וחקרו, והגיעו למסקנות:

מדובר בזיהום חמור!

זוהמה ולכלוך יש בעיירה המוזנחת. העיירה המקומית לא יודעת על המושג 'מחלקת תברואה' ו'טיפוח פני העיירה' כמילים מגונות הן אצל פקידי השלטון המקומי. התושבים מתבוססים כבר שנים בבזך שבשבילים המורכב מחיידקים מזהמים ולכלוך התרנגוליים. המצב יצר זיהום מסוכן אשר הולך ומדבק את התושבים בזה אחר זה ומוביל אותם אל בית המנוחות.

פסיפס

דמויות • שיחות • עבר

שמעון טיקוצקי

תחת אחד השיחים

פנינים משיחתם של אבות

המקום: פראג, צ'כיה.

הזמן: ש"ק ואתחנן תרפ"ה.

דיוק של אות בדברי הרמב"ם

בשבת פרשת ואתחנן שנת תרפ"ה, שהה הרה"ק בעל האמרי אמת מגור זי"ע במלון בעיר פראג, בהיותו בדרכו ממסעו הביתה ממעיינות מרפא במריאנבד. בתוך הפמליה שנלוותה אליו נמצא גם הגאון המפורסם רבי מאיר שפירא זצ"ל ראש ישיבת חכמי לובלין, והיו משוחחים הרבה במשך יום ש"ק זה בחידושי תורה. והנה באחד השיחים, כשהזכיר הגאון רבי מאיר הלכה פלונית מהרמב"ם הלכות מעשה הקרבנות, העיר רבינו האמרי אמת זצ"ל כבדרך אגב ש"הנוסח ברמב"ם שונה באות אחת מכפי שהזכיר הגר"מ". השתאה הגר"מ ומאחר שלא היה איתם ספר רמב"ם יצא בצהרי יום ש"ק מהמלון לביתו של פרופ' שלמה מנחם ליעבן ז"ל, יהודי ת"ח מהלוחמים נגד גזירת איסור השחיטה, כדי לבדוק את הגירסא הנכונה ברמב"ם. משראה בתוך הספר שרבינו זצ"ל לא החטיא כחוט השערה הגיב בהתפעלות "לא ידעתי עד היכן גאונותו מגעת, לא פיללתי שאתפס על ידו באות חסרה או יתירה ברמב"ם הלכות מעשה הקרבנות..." (ראש גולת אריאל, ח"א)

הילולא דצדיקיא

שבת קודש, ט"ו באב:

המקובל רבי שמעון ו' לביא. מחבר הזמר "בר יוחאי". שמ"ח.

הרה"ק רבי מאיר נתן ב"ר חיים הלברשטאם מצאנז. תרע"ו.

הרה"ק רבי אשר (השני) ב"ר אהרן מסטאלין. תרל"ג.

הרה"ק רבי יעקב ב"ר מרדכי יוסף מאיזביצא. בעל "בית יעקב". תרל"ח.

הרה"ק רבי דוד יוסף ב"ר שלמה יחיאל אב"ד לעלו. תרנ"ז.

הרה"ק רבי צבי הירש ב"ר ברוך (מגורליץ) מרודניק. תרע"ח.

הגה"צ רבי בן ציון ב"ר יצחק זאב יאדלר, ממגידי ירושלים. תשכ"ב.

הרה"צ רבי מרדכי ב"ר נפתלי חיים אדלר מדז'יקוב. תשמ"ט.

הגה"צ רבי חנוך העניך דוב ב"ר אליעזר זאב פאדווא, גאב"ד לונדון. בעל "חשב האפוד". תש"ס.

יום ראשון, ט"ז באב:

הרה"ק רבי מנחם מנדל ב"ר משה אברהם דוד, אב"ד סטריזוב. תלמיד "החוזה", בעל "שובע שמחות". תקצ"א.

הגאון רבי משה ב"ר רפאל דוד פארדו מאלכסנדריה. תרמ"ח.

יום שני, י"ז באב:

הגאון רבי שמשון ב"ר יוסף ורטהיימר מוינה. תפ"ה.

הרה"ק רבי אברהם מרדכי ב"ר בנימין זאב יעקב, מפיניטשוב. תקפ"ד.

הרה"ק רבי שלמה חיים ב"ר אהרן מקוידינוב. תרכ"ב.

הרה"ק רבי יוסף מנחם ב"ר יעקב יצחק שפירא מבלענדוב. תרפ"ו.

יום שלישי, י"ח באב:

הרה"ק רבי שמואל ב"ר נפתלי הירש מווארקא ואפטא, תלמיד "החוזה". ת"ר.

הרה"ק רבי שלמה חנוך ב"ר יחזקאל הכהן מראדומסק הי"ד. בעל "שבחי כהן". תש"ב.

הגה"ק רבי דוד משה ב"ר נתן נחום רבינוביץ, ראש ישיבות "כתר תורה" ראדומסק, הי"ד. תש"ב.

הא דאמרי אינשי

פתגמים ואמרות מאוצר הדורות

כחום היום

"קדושה האלט זיך אין דער ווארעם"

הרה"ק רבי אלימלך מטאהש זי"ע

כלומר: "הקדושה מחזיקה עצמה ומשתמרת במקום שיש חמימות, ולא במקום קרירות", מטעם זה נוהג היה הרה"ק לאכול מאכלי שבת כשהם רותחין.

עדה המצבה הזאת

מצבות מספרות

ואתחנן אל ה' - ברגעים האחרונים

מצבת רבינו מימין, בסיגעט

בשבת האחרונה לחייו, חודש טבת שנת תרנ"ז, שבת הרה"ק ר' משה יוסף טייטלבוים מאוהעל זי"ע בעיר טשאבע שבהונגריה. באותה שבת בסעודה שלישית, הגם שהייתה זו פרשת שמות, פתח הרה"ק באמרות קדשו על הפסוק בפרשת ואתחנן, וכה אמר: "ואתחנן אל ה', אני מבקש מהשי"ת, ש'בעת ההוא' היינו ברגעים האחרונים בהאי עלמא, אין די לעצט'ע רגעים, אזכה 'לאמור ה' אלוקים' – לדעת שיש בורא ומנהיג לעולם, זאל איך וויסן אז סאיז דא א באשעפער אויף דער וועלט..."

אותה שעה לא העלה איש בדעתו למה ירמוז הדברים, רבינו היה אז בשנת הנ"ב לחייו, אך לדאבון לב כעבור יומיים נסתלק הרה"ק מאוהעל זי"ע בפתאומיות לישיבה של מעלה, וכך מספר רבי יקותיאל יהודה גרינוולד ז"ל, בעל 'זכרון לראשונים', על הסתלקותו הפלאית: "ומספרים נפלאות מפטירתו, כי בערב הזה היה לו ויכוח עם חכמי ישראל שהיו מסובים אצלו האם מיתה פתאומית היא גדולה יותר ממיתה ע"י חולי, והוא החזיק כי מיתה פתאומית הוא דבר גדול שאין לו צער כלל..."

"ופתאום בבוקר נשמע כי רבינו נפטר פתאום כו' ומת במיתה אשר חשק בה, לדאבון כל ישראל, ונקבר פה עירנו סיגעט כי הובילו אותו במסילת הברזל לעירנו ונטמן באוהל של אביו מאוה"ג ז"ל, הרה"ק בעל ייטב לב' זי"ע."

וז"ל המצבה: הרב הגאון הצדיק פה מפיך מרגליות עמוד התורה ועבודה וגמילות חסדים, רבים השיב מעוון, חיבר חידושים בהלכה ואגדה מלאים חכמה ויראת ה', היה מפורסם לשבח ושמו הטוב יזכר לדור דורים מו"ה משה יוסף ט"ב בן לאביו מרן הגאון"ק יקותיאל יודא זצוקללה"ה היה אבד"ק זכרעוו סטראפקויו אוהעל, נפטר בן נ"ב שנים, כ"ד טבת רא"ש יוס"ף לפ"ק. תנצב"ה.

זוכר הנשכחות

פניני הסטוריה יהודית

דורון דרשה

חותם הרה"ק מראצפערט

בעת נישואיו, בחודש תמוז שנת תרנ"ז, קיבל החסיד המפורסם ר' ישראל משה הלוי מאנדל ז"ל מטעגלאש, מגדולי חסידי בעלזא, "דורון דרשה" מהרה"ק רבי נפתלי הירצקא מראצפערט זי"ע, סידור "בית יעקב" להגאון היעב"ץ. החתן, רבי ישראל משה החזיק את הסידור בחשיבות גדולה ובפתח השער כתב לזכרון הדברים בזה"ל "בע"ה כתב לך את הדברים האלה למען אשר תמיד יעלה על זכרונך ולא תמוט מרגשי לבכי, את זה היום אשר זיכני השי"ת לחסות תחת צל קורות קדושת אדמו"ר ה"ה הרב הצדיק הגדול בענקים כקש"ת מו"ה נפתלי הירצקא הלוי שליט"א, ונתן לי את הסידור הזה לדורון דרשה, יה"ה שאזכה להתפלל ממנו באופן... באתי עה"ח היום יום ג' לסדר ואתחנן שנת תרנ"ז פה טעגלאש יע"א.

(קובץ אור הצפון בעלזא)